



ЦЕНТАР ЗА ЛОКАЛНИ
ИНИЦИЈАТИВИ –
БИТОЛА
CENTER FOR LOCAL
INITIATIVES – BITOLA

„ФЕНЕСТРА“ „FENESTRA“

„Новитети и трендови во
образовниот процес“
„Novelties and trends in the
educational process“

Четврто издание
Fourth edition

2018

Центар за Локални Иницијативи – Битола

Center for Local Initiatives – Bitola

**МЕЃУНАРОДНА РЕВИЈА НА
ТРУДОВИ – „ФЕНЕСТРА“**

**INTERNATIONAL JOURNAL –
“FENESTRA”**

**Четврто издание на тема:
„Новитети и трендови во образовниот процес“**

**Fourth edition on topic:
„Novelties and trends in the educational process“**

**Битола, Р. Македонија, Февруари 2018
Bitola, R. Macedonia, February 2018**

Издавач:
Центар за Локални Иницијативи – Битола

Publisher:
Center for Local Initiatives – Bitola

Печати:
Принт Солушн Битола

Printed by:
Print Solution Bitola

Тираж: 50
Press run: 50

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
37.014:005.342(062)

ЧЕТВРТО издание на тема: "Новитети и трендови во образовниот процес": Меѓународна ревија на трудови - Фенеста / [уредувачки одбор Мимоза Богданоска Јовановска ... и др.] = Fourth edition on topic: "Novelties and trends in the educational process": International journal - Fenestra / [editorial board Mimoza Bogdanoska Jovanovska ... и др.]. - Битола : Центар за локални иницијативи = Bitola = Center for local initiatives, 2018. - 217 стр. : илустр. ; 21 см

Текст на мак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-65861-3-3

1. Насп. ств. насл.

а) Образовен процес - Новитети

COBISS.MK-ID 106184714

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР:

- ❖ *Д-р Мимоза Богданоска Јовановска, Македонија*
- ❖ *Д-р Мишо Докмановиќ, Македонија*
- ❖ *Д-р Наташа Блажеска Табаковска, Македонија*
- ❖ *Д-р Елена Влаху Ѓоргиевска, Македонија*
- ❖ *Д-р Младен Караџоски, Македонија*
- ❖ *Д-р Милена Касаповска, Македонија*
- ❖ *Д-р Силвана Нешковска, Македонија*
- ❖ *Д-р Мирјана Ристовска, Македонија*
- ❖ *М-р Лела Ивановска, Македонија*
- ❖ *М-р Елена Стојановска, Македонија*
- ❖ *М-р Елизабета Додевска, Македонија*
- ❖ *М-р Михајло Митковски, Македонија*
- ❖ *Снежана Петровска, Македонија*
- ❖ *Лидија Вишин, Македонија*
- ❖ *Д-р Татјана Ивановиќ, Србија*
- ❖ *Д-р Весна Дамнјановиќ, Србија*
- ❖ *Д-р Маја Цикусиќ, Хрватска*
- ❖ *Д-р Среќко Гојиќ, Хрватска*
- ❖ *Д-р Франци Чеч, Словенија*
- ❖ *М-р Марија Сушник, Словенија*
- ❖ *М-р Џули-Ен Наумовска, Австралија*
- ❖ *М-р Катунa Каркели, Грузија*
- ❖ *М-р Ана Ничита, Молдавија*
- ❖ *Д-р Каталин Врабие, Романија*
- ❖ *Д-р Адриана Григореску, Романија*
- ❖ *Д-р Богдан Патрут, Романија*
- ❖ *Д-р Симона Варлан, Романија*
- ❖ *Д-р Јулиан Фурду, Романија*

- ❖ *М-р Алина Габриела Бурлацу, Романија*
- ❖ *М-р Моника Марцин, Романија*
- ❖ *М-р Рената Бланк, Португалија*
- ❖ *Д-р Наталија Михајловна, Руска Федерација*
- ❖ *Д-р Олга Лвова Александровна, Руска Федерација*
- ❖ *Д-р Николај Иванович Ватин, Руска Федерација*
- ❖ *Д-р Аделина Димитреску-Пеџучеа, Романија*

EDITORIAL BOARD:

- ❖ *Mimoza Bogdanoska Jovanovska, PhD, Macedonia*
- ❖ *Misho Dokmanović, PhD, Macedonia*
- ❖ *Natasha Blazeska Tabakovska, PhD, Macedonia*
- ❖ *Elena Vlahu Gorgievska, PhD, Macedonia*
- ❖ *Mladen Karadzovski, PhD, Macedonia*
- ❖ *MA Milena Kasarovska, Macedonia*
- ❖ *Silvana Neshkovska, PhD, Macedonia*
- ❖ *Mirjana Ristovska, PhD, Macedonia*
- ❖ *MA Lela Ivanovska, Macedonia*
- ❖ *MA Elena Stojanovska, Macedonia*
- ❖ *MA Elizabeta Dodevska, Macedonia*
- ❖ *MA Mihajlo Mitkovski, Macedonia*
- ❖ *Snezana Petrovska, Macedonia*
- ❖ *Lidija Vishin, Macedonia*
- ❖ *Tatjana Ivanovik, PhD, Serbia*
- ❖ *Vesna Damjanovic, PhD, Serbia*
- ❖ *Maja Cikusik, PhD, Croatia*
- ❖ *Srekko Gojic, PhD, Croatia*
- ❖ *Franci Cec, PhD, Croatia*
- ❖ *MA Marija Susnik, Slovenija*

- ❖ *MA Julie Ann Naumovska, Australia*
- ❖ *MA Khatuna Kharkheli, Georgia*
- ❖ *MA Ana Nichita, Moldova*
- ❖ *KatalinVrabie, PhD Romania*
- ❖ *Adriana Grigorescu, PhD, Romania*
- ❖ *Bogdan Patrut, PhD, Romania*
- ❖ *Simona Varlan, PhD, Romania*
- ❖ *Julian Furdu, PhD, Romania*
- ❖ *MA Alina Gabriela Burlacu, Romania*
- ❖ *MA Monika Marcin, Romania*
- ❖ *MA Renata Blank, Portugal*
- ❖ *Natalija Mihajlovna, PhD, Russian Federation*
- ❖ *Olga Lvova Aleksandrovna, PhD Russian Federation*
- ❖ *Nikolaj Ivanovich Vatin, PhD Russian Federation*
- ❖ *Adelina Dimitrescu-Peculea, PhD, Romania*

СОДРЖИНА

КОДИРАЊЕ БЕЗ КОМПЈУТЕР	10
Адријана Годорова.....	10
НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС	16
Ана Петровска	16
ИНКЛУЗИЈА НА ДЕЦА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ ВО РЕДОВНАТА НАСТАВА	31
Андријана Шокларовска.....	31
Лидија Шунда Шокларовска.....	31
Оливера Илиевска	31
Славица Костевска	31
СИСТЕМАТСКИ ПРИСТАП ПРИ МЕТОДИЧКОТО ОБЛИКУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА РАБОТА.....	47
Виолета Китановска	47
НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС	62
Гордана Камческа.....	62
Сања Стојановска.....	62
Елена Гашевска	62

STUDENT CASE COMPETITION AS A TALENT RECRUITMENT TOOL – EMPLOYEE BRANDING FOR UNIVERSITY.....	72
Damnjanović Vesna	72
Štavljanin Velimir	72
Mimoza Bogdanoska Jovanovska	72
ЗБОГАТУВАЊЕ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ЗНАЕЊА ПРЕКУ ИНТЕРАКТИВНИ ИГРИ.....	91
Дитка Дронова.....	91
УЛОГАТА НА ИСКУСТВОТО ВРЗ ЗАДОВОЛСТВОТО ОД РАБОТАТА КАЈ НАСТАВНИЦИТЕ.....	101
Драгана Зафировска	101
ЗАБАВНИ ИГРИ И АКТИВНОСТИ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВОЈ НА ГОВОРОТ	111
Елизабета Димитриевска.....	111
Соња Димова	111
РАЗВИВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИ ВЕШТИНИ КАЈ АУТИСТИЧНИ ДЕЦА.....	121
Жана Ѓоргиева.....	121
Добрила Ефтовска.....	121
Соња Димова	121
TEACHING PRONUNCIATION: CHALLENGES FOR BOTH THE TEACHERS AND LEARNERS?.....	133
Ivana Duckinoska.....	133

МИРОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ИМПЛЕМЕНТИРАНО ВО ЧАСОВИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	145
Јулијана Талеска.....	145
ВЛИЈАНИЕТО НА ВОН-НАСТАВНАТА КОМУНИКАЦИЈА СО УПОТРЕБА НА БЛОГ МЕЃУ СУБЈЕКТИТЕ ВО НАСТАВАТА ВРЗ САМОСТОЈНАТА РАБОТА НА УЧЕНИЦИТЕ.....	167
Магдалена Војновска	167
DESIGNING AN EFFECTIVE E-LEARNING COURSE BY USING STRATEGICAL APPROACH.....	178
Nebojsha Trpkovski	178
Marika Apostolova Trpkovska.....	178
Sreten Koceski.....	178
СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ	189
- АЛАТКА ВО НАСТАВАТА ПО ФИЗИКА -	189
Никола Делевски.....	189
НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС	200
Павлина Харалампиева.....	200
Анита Мирчева	200
THE BENEFITS OF TEACHING AND LEARNING WITH COMPUTERS.....	210
Џенет Тасковска	210
Михајло Митковски	210



КОДИРАЊЕ БЕЗ КОМПЈУТЕР

Адријана Тодорова

ООУ „Петар Мусев“ Богданци

todorovaadrijana@hotmail.com

Апстракт

Целта на образованието е да ги оспособи учениците да можат да се вклопат во општеството и да функционираат во него. За детето да израсне во млад човек кој ќе биде во чекор со времето, потребно е кај него да се развиваат одредени знаења и вештини кои ќе му помогнат во тоа. Познавањето на дигитални вештини вклучувајќи го и кодирањето е важен сегмент во сликата за младиот човек на денешнината.

Децата од најмала возраст се опкружени со технологија. Меѓутоа се поставува прашањето дали е неопходна потребата од многубројни часови поминати пред екран за да ги развијат посакуваните вештини.

За да навлезе детето во светот на кодирањето не е неопходен компјутер. Преку соодветно избрани активности и игри децата од претшколска возраст и школска возраст може да се воведат во кодирање. Предметот математика нуди многу можности во кои учениците кодираат без компјутер развивајќи го своето логичко и креативно мислење.

Клучни зборови: кодирање, компјутер, математика, игри

Abstract

The purpose of education is to prepare students to be functional members of the society. For the child to grow up in to young men witch will be up to date it is necessary to develop certain knowledge and skills. Acquiring digital skills including coding is important part of the modern young man.

Children are surrounded by technology from very early age. But the question is it necessary to spend numerous hours in front of a screen to develop those skills.

To introduce children in to the world of coding there is no need for a computer. Through properly selected activities and games children from preschool and school age can be introduced to coding. Mathematics offers lots of opportunities for coding without computer and development of logical and creative thinking.

Key words: coding, computer, mathematics, games

Вовед

За да може да навлезат во процесот на кодирање и истиот да не им претставува проблем на децата, потребно е кај нив да се развие начинот на размислување во таа насока. Тие треба да можат да се оспособат да размислуваат како да најдат решение за дадени сложени отворени проблеми. Тој процес се состои од согледување на проблемот правејќи му декомпозиција на составните делови, анализа на добиените податоци согледувајќи ги важните карактеристики, елиминирање на непотребните елементи и создавање на алгоритам за решавање (решавање на проблемот чекор по чекор).

Учениците за да се наведат да размислуваат на тој начин треба да им се предложат дадени игри или одредени задачи во склоп на реализација на наставните цели и содржини од даден предмет.

Во трудов ќе презентирам дадени игри за учениците од помала возраст и активности од наставата по математика поврзани со наставните цели од предметот кои ги воведуваат учениците во кодирање.

Преку игра до кодирање

Играта *Четири страна на светот* може да биде играна со помалите ученици (или дома родителите со децата). За играта е потребен плочник со квадрати, знаменце, ливчиња со напишани букви и компас.

Учениците се поделени во групи. Секој ученик добива буква. Еден по еден одат на позицијата означена со знаменце (позиција Старт) и ги слушаат инструкциите од наставникот како да се поместат, на пример: 2 квадрата на исток 3 на југ. Доколку секој ученик од групата правилно се помести ќе го добијат бараниот збор составен од буквите кои ги држат во рацете. Играта може да биде и од натпреварувачки карактер помеѓу групите. За ориентација треба да користат компас.

Проблемот кој треба да го решат во оваа задача е да го добијат бараниот збор. Со оваа активнос преку игра вежбаат ориентација во просторот и навлегуваат во кодирање кое што може да биде основа за кодирање во Scratch.

Бинарен систем-Броиме точки

За активноста потребни се 5 карти на кои има соодветно 16, 8, 4, 2 и 1 точка (бројот на точки претставуваат степените на бројот 2 од нулти степен до четврти).

Преку нив на учениците им се демонстрира бинарниот систем односно начинот на запишување на податоци во компјутерот.

Се бара од учениците да ги наредат картите по редослед според бројот на точки од најголем кон најмала.

Потоа треба да ги завртат некои од картите со тоа што ќе го покријат бројот на точки на тие карти. Наредна задача е да ги соберат точките коишто се гледаат и да создадат код според картите кои би го означувале дадениот број.

Се чека од учениците да ги дадат своите размислување. Потоа им се дава идејата да кодираат на тој начин што картата на која има податоци да ја запишат како 1 а на онаа на која нема податоци да ја запишат како нула.

На тој начин го воведуваат учениците во бинарниот систем а притоа и ги учат за начинот на запишување на податоци.

Кодирање со бои

Кодирањето со бои може да се вклучи во повеќе активности од најразличен вид.

На учениците може да им се дадат квадратна мрежа во која ќе има зададени правила преку кои ќе треба да обојат дел од

мрежата. Правилата можат да бодат дадено на повеќе начини и според различни тежински нивоа.

Наједноставен начин на задавање на правилата е да се означат соодветните редови со букви а колоните со броеви и преку читање на симболот ред-колона (на пр. A2) да се каже како да го обојат соодветното поле.

Друг начин на задавање може да биде преку запишување во секој ред односно секоја колона колку полиња има во соодветната боја.

Посложен начин на задавање може да биде ако е даден соодностот или процентот на полињата во дадена боја.

По изработувањето на овие активности учениците добиваат одредена слика.

Како посложена активност може да биде тие самите да направат даден код според кој ќе постават задача за своите соученици.

Заклучок

Учениците од најмала возраст преку игри и преку соодветни активности кои се прилагодени на нивната возраст и го предизвикуваат нивното љубопитство се учат да размислуваат како да решаваат отворени проблеми. Преку решавањето на тие проблеми во нивните игри и активности тие се насочуваат да размислуваат во насока на кодирање и да навлегуваат во него без да користат компјутер, за да кога ќе дојдат до одредена возраст можат без проблем да го применат и на компјутерско програмирање а воедно да го развијат своето логичко мислење кое им е потребно во секојдневни ситуации и проблеми.

Користена литература

1. Natalia Kucisz, Beata Sochacka, Programowanie dla najmłodszych,
https://kodujzklasa.ceo.org.pl/sites/kodujzklasa.ceo.org.pl/files/programowanie_bez_komputera_gry_i_zabawy.pdf, 28.12.2017

2. Tim Bell, Ian H. Witten, Mike Fellows, *Computer Science Unplugged*, http://csunplugged.org/wp-content/uploads/2015/03/CSUnplugged_OS_2015_v3.1.pdf, 28.12.2017

НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС

Ана Петровска

Општинско основно училиште „Кирил и Методиј” –
Стајковци, Скопје, Република Македонија – директор
direktoroooukim@yahoo.com

Апстракт

Во согласност со промените во економијата, кои се предизвикани од развојот на технологијата, се менува содржината и начинот на кој што учиме, а потоа и самиот образовен систем и наставниот процес треба да се прилагодуваат на новите промени и трендови кои ги диктира времето. За да бидат значајни и ефикасни, наставата и учењето треба да се засноваат на карактеристиките на општеството во кое живееме, за да може најдобро да се подготват луѓето кои се во процес на учење и образование. Образованието денес се смета како услов за опстанок и развој на личноста во модерното општество, затоа образованието треба да биде проткаено со нови технологии кои ќе бидат фокусирани на развивање на клучните компетенции за 21-от век. Со експанзијата на технологијата се повеќе се отвараат можности за посовремена едукација и припрема за новиот свет во кој што треба да зачекорат учениците.

Клучни зборови: *влијание, иновации, е-учење, компјутери, едукација*

Novelties and Trends in the Educational Process

Abstract

In accordance with the changes in economy, caused by the development of technology, the content and the way in which we learn are also changing, indicating that the educational system and the teaching process should also be adapted to the new changes and trends dictated by time. In order to be meaningful and effective, teaching and learning should be based on the characteristics of the society in which we live in order to best prepare the people who are in the process of learning and education. Today's education is regarded as a condition for the survival and development of a person in modern society. Therefore, education needs to be pervaded by new technologies focused on developing key competences for the 21st century. With the expansion of technology, more opportunities are being opened for an advanced education and preparation for the new world in which students are about to step forward.

Keywords: *impact, innovation, e-learning, computers, education*

Вовед

“Добриот учител мора да биде способен да се стави на местото на оние кои тешко учат но се трудат да научат.”

(Eliphaz Levi)

Современите општества поради влијанието и "барањата" на новите технологии мора да бидат "општества на знаењето", "општества кои учат", "општества од интерес". Една од карактеристичните илустративни слики за опишување на современиот човек е "човекот што учи". Учењето веќе се смета за работа денес. Со воведувањето на нови технологии во производствените и услужните системи, "преквалификацијата на вработените" станува се повеќе и повеќе потребна за да може да работи на нови технологии. Една од важните цели е луѓето (вработените) се прилагодат и оспособат да знаат како да работат, да управуваат, одржуваат, да го користат нивниот потенцијал и на другите. Потребно е преку образованието да се даде одговор на прашањата: Зошто? Која е поентата? Која е причината? за воведување на новитети и трендови на образованието.

Промените во образовниот процес

Во светот кој брзо се менува и развива, образованието има растечка и поважна улога. Брзите промени во општеството, науката, технологијата и во самата природа бараат брза, професионална, храбра и креативна адаптација на секој поединец. Целта на современа администрација во образованието е да се овозможи развој на поединецот, кој ќе има клучни компетенции кои ќе им помогнат активно да се вклучат во нивниот приватен живот и светот на работата и со тоа да

придонесат за наивната благосостојба, но исто така и за општеството во целина. Вообичаено се наведуваат клучните компетенции:

- комуникација на мајчин јазик, но исто така и на странски јазици;
- математички компетенции и фундаментални компетенции во природните науки и технологијата;
- дигитални компетенции;

Додека пак компетенции поврзани со учењето се:

- учење како да учат;
- социјални и граѓански компетенции;
- чувство на иницијатива и претприемништво и културна сензибилизација и изразување.¹

Со цел да се развијат саканите надлежности, во современото образование се создаваат услови за различни училишта, различни начини на работа со непосредна настава, различни односи меѓу учесниците во образовниот процес, различни наставни материјали и различни начини на учење од оние кои доминираат во традиционалните училишта. Современото образование е насочено првенствено кон ученикот, како активен учесник во образовниот процес, и се

¹ Europski parlament i Vijeće Europske unije. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union. L394: (2006).

базира на истражување, брза и јасна размена на информации, разбирање на другите, тимска работа, поврзување на различни знаења и примена на знаење и вештини, а во центарот на образовниот процес ставаат учениците, нивните интереси и потреби. Во таков наставен процес, се поттикнува критичко размислување, самозаклучување, решавање проблеми, креативност во пристапот и комуникација помеѓу учениците. Современото образование е поддржано од информатичките и комуникациските технологии кои полека, но сигурно влегуваат во училиниците и во секојдневната едукативна работа. Информатичката и комуникациската технологија (ИКТ)² дава многу можности кои можеда се користат во процесот на предавање и учење, со цел да се подобрите резултатите од образовниот процес. Со примена на ИКТ, во наставниот процес, студентите стануваат сè позаинтересирани, се воведуваат новитети и промени во вообичаеното учење, се олеснува комуникацијата и протокот на информации помеѓу наставниците, учениците и родителите и се отвараат бројни можности за независно истражување на нови знаења надвор од програмата со пропишани содржини. Денес, наставниците² се очекува да ги следат, знаат и да ги користат можностите што оваа технологија ги обезбедува за креирање на современа наставата, се прилагодува на времето во кое тие живеат и го олеснува процесот на учење и развојот на вештини за учениците. Предуслов за ова е сигурно добрата училишна опрема, достапност на информатичката и комуникациската технологија и достапноста на интернетот во секоја училиница.

² ИКТ - Информатичка и комуникациска технологија –дефиниција, Посетено на 17 Денември 2017 (<https://techterms.com/definition/ict>)

Новитети во образовниот процес

Со цел да се модернизира образовниот процес се воведуваат сценарија на “учења” и “подучување” во наставата. Иако често се споменуваат синтагмите на "сценарио за учење" и "сценарио на подучување" (англиски термин " learning scenario"), не е лесно да се дефинираат овие термини. Вообичаено, според сценарио за учење или подучување, се подразбираат некои одредени материјали со инструкции или идеи во наставата, со користење на современи образовни трендови и користење на ИКТ. Овие материјали се засноваат на специфична активност која се спроведува кај учениците, а текот на наставниот процес, начинот на спроведување на идејата и времетраењето на активноста им се оставени на наставниците по слободен избор. Сценариото за учење или настава не е недвосмислен концепт, туку концепт кој содржи многу елементи на современото учење, примена на модерен педагошки пристап, активни и вклучени ученици кои самостојно ги истражуваат и користат дигиталните алатки. Во различни проекти и меѓу различни автори, овој поим се однесува на различни материјали и обично варира во зависност од начинот на нивната примена или структурата на самиот материјал. Ако сценаријата се дизајнирани како наставен материјал наменет првенствено за наставниците, тие обично се нарекуваат наставни сценарија. Ако сценаријата се дизајнирани како материјали наменети за наставниците и учениците, тие обично се нарекуваат сценарија за учење.

1. Концептот на сценарио за учење - е замислен како напишани еден вид на наставни материјали кој ги содржат елементите на подготовката за часот, преку кој се интегрираат мултимедијалните елементи со наставни содржини и вклучува примена на наставни истражувања како и дигитални алатки. Тие се првенствено приспособени на истражувачко учење, што е особено применливо и погодно за природните науки и математиката. Сценарија на учење се наменети за наставниците и учениците, а во целиот тој процес да се оддржи, помагаат интегрираните различни дигитални елементи, како што се документи, симулации, фотографии, видео и прашања за оценување на знаењето.
2. Концептот за сценарио за подучување - Учениците не се во директен контакт со сценаријата, иако наставникот може да ги вклучи индиректно, на пример, преку заеднички избор на активности кои треба да се спроведат. Во пилот-проектот за е-училишта, развиени се наставни сценарија за природни науки и математика. Тие вклучуваат специфични наставни теми, така што сценариото ја претставува технологијата, дигиталните наставни материјали или дигиталните алатки кои најефикасно го поддржуваат учењето и учењето на избраната

тема, со цел успешно да се постигнат дефинираните резултати од учењето.

Образовни трендови и современи наставни методи

Како што веќе спомнавме, сценаријата на настава имаат за цел да го модернизираат образовниот процес преку поттикнување на индивидуалните истражување на студентите, да се фокусираат на решавање на проблемскиот пристап, да се мотивираат учениците да работат за да се поврзат и да се интегрираат учењето содржината на секојдневните животни ситуации и дека наставата и учењето се одвиваат со примена на ИКТ. Сето ова претставува нови образовни трендови и начини карактеристични за концептот на модерните училишта кои го ставаат на ученикот во активен однос кон содржината на учење со цел да ја поттикне независноста и одговорноста кон учењето. Современи наставни методи се фокусирани на учениците, нивните потреби, интереси и мотиви, за стимулирање на креативноста, комуникација, независноста и критичко размислување преку користење на елементи за игра и забава во наставата. Јасно е дека спроведувањето на активностите преку на овој начин дизајнираните сценарија, заедно со наставни методи што се користат во наставата, треба да се применуваат и некои нови и различни начини на едукација. Наставата врз основа на ИКТ нуди многу можности кои претходно не можеле да се користат, па може да се претпостави дека некои современи пристапи кои се користат во сценаријата ги подучуваат, наставниците со некои нови и непознати методи. Во никој случај не се намалува вредноста на традиционалните методи и начини на работа на наставниците, кои се општо познати, но сепак

со воведувањето на некои нови може да се постигне модернизирање на наставниот процес. Тоа се: ³

1. Учење со истражување - се подразбираат сите наставни активности во кои учениците го истражуваат проблемот поврзан со контекстот на предметот. Ученичкото истражување подразбира идентификување на прашања од интерес за истражување, поставување цели и хипотези, спроведување на истражувачки постапки и тестирање на хипотези, толкување на резултатите и донесување на заклучоци. Истражувачката настава е дел од современите образовни трендови, бидејќи ги става учениците во центарот на наставниот процес, ги поттикнува самостојно да заклучуваат и да користат различни и креативни стратегии во истражувачки пристап. Љубопитноста се развива со љубопитност, креативност, обука за самостојна работа и научен пристап кон проблемите. Студентите го градат своето знаење кое е разбирливо и трајно, и во крајна линија е повеќе применливо во нивниот животен контекст. Истражувачкото учење подразбира поттикнување на учениците од наставникот да ги истражуваат со наоѓање и презентирање на проблемите што треба да се истражат или поттикнување на учениците да бараат таков проблем. Улогата на наставниците е да ги следат и да им помагаат на учениците во

³ Bates, A. W., Poole, G... A Framework for Selecting and Using Technology. In Effective Teaching with Technology. San Francisco: Jossey-Bass, (2003),

истражувачкиот процес и да обезбедат поддршка за време на истражувањата

- 2. Обратна училница** - терминот "обратна училница" го претставува современиот пристап кон учењето и наставата во кој учењето нови содржини се одвива дома (надвор од училиштето), на претходно подготвени дигитални наставни материјали, а наставната поука се користи за да се дискутира за изучената содржина, обука, решавање на двосмислености и сомнежи и дополнително истражување на проблемите. Наставникот ги подготвува наставните материјали што ги става на интернет, а учениците го учат материјалот независно пред часот и ги запишуваат своите мисли или сомнежи. Оваа ситуација во однос на традиционалната настава, во која учењето на нови содржини се одвива на училиште, а обуката најчесто дома, исто така, го определи името на овој популарен метод. Во обратна училница клучна е улога на ИКТ и тоа што наставникот го користи во создавањето и споделувањето на материјалите. Ученикот пристапува кон материјалите од каде што сака и кога му одговара, така што процесот на учење се прилагодува на потребите на ученикот. Тој е активен во процесот на учење, бидејќи мора да истражува, анализира и критички да размислува. Учењето станува целосно индивидуализирано, бидејќи учениците учат за содржината и брзината што најдобро им одговара. Активноста е карактеристична за работата и наставата, бидејќи обратната училница претставува активна дискусија и истражување меѓу

учениците за содржината на учењето. Додека учењето дома се врши најчесто поединечно, часовите се претежно во групи, додека пак наставникот е повеќе лидер на целиот процес на часот.

3. **Колаборативно учење** - претставува заедничко учење на учениците во парови или мали групи со цел да се реши заеднички проблем, да се истражува заедничка тема или да се надгради заемното знаење за да се создадат нови идеи, нови комбинации или уникатни иновации.⁴ Во процесот на учење на одредена наставна содржина, учениците преку сопственото дело го откриваат своето значење сами по себе, во режија на наставникот. Колаборативното учење се заснова на теоријата на конструктивизмот, чија основна теза е дека учењето се одвива само со активно ангажирање на учениците што се реализира преку интеракција со неговата околина. Оваа интеракција меѓу учениците е особено нагласена во заедничкото учење, преку учество на повеќе ученици кои го збогатуваат знаењето и начинот на гледање на проблемот, дизајнирањето на стратегии за решавање и евалуација на процедурите за решавање проблеми. Колаборативното учење се заснова на идејата дека учениците полесно ќе ги откријат, разберат и применат сложените термини ако разговараат едни со други за тоа што е предмет на учење.⁵

⁴ Peko, A., Sablić, M., Livazović, G. Suradničko učenje u mlađoj školskoj dobi. Život i škola. 15-16 (1-2), (2006),

⁵ Kadum-Bošnjak, S. Suradničko učenje. Metodički ogledi. 19 (1): (2012).

4. Проектна настава - по дефиниција, проектната настава подразбира форма на проблематична настава во која учениците, за одреден (подолг) временски период, независно дали го испитуваат договорениот проблем, во сите фази, почнувајќи од дизајнот на истражувањето, имплементацијата на презентацијата на резултатите. Проблемот е вообичаено поврзан со реалната, општествена средина и приоѓа кон интердисциплинарна. Проектот најчесто започнува со разгледување на проблемите кои треба да се истражат и поставување на целта на истражувањето. Проектот обично вклучува повеќе ученици, па затоа може да се каже дека наставата на проектот се заснова на заедничко учење. Пред истражувањето, учениците кои учествуваат во проектот ги дефинираат задачите и со тоа ја одредуваат улогата на секој учесник во постигнувањето на заедничката цел. Во проектната настава се нагласува активната улога на учениците кои самите измислуваат, организираат, имплементираат и интерпретираат истражувачки активности, а преку тој процес го продлабочуваат и прошируваат своето знаење. Во текот на проектната настава, учениците развиваат бројни вештини, на пример вештини за решавање проблеми, логичко и критичко размислување, комуникациски и придружни вештини, организациски вештини и чувство на одговорност за сопственото учење. Улогата на наставниците во предавањето на проектот е многу важна, иако тој не учествува директно во истражувањето за време на спроведувањето на проектот. Наставникот е модератор кој треба да ги заинтересира учениците за

проблемот и неговото истражување и да ги води и насочува кога то е потребно.

5. **Игрификација-** *под терминот* („game-based learning“ -"учење базирано на игра") подразбираме употреба на игра или елементи на игра во наставниот процес со цел да се постигнат однапред одредени образовни резултати. Ова може да биде поврзано со употребата на најчесто познати игри во училиницата, дизајнирање на игри со цел да се научи точно одредена содржина или развој на одредени вештини и користење на образовни дигитални игри. Играта обично се поврзува со поимот забава, дружење и релаксација, па затоа е јасно дека употребата на игри во училиницата може да ги мотивира учениците да работат и да им се олесни практикувањето на одредени процедури кои често се дел од наставната програма. Игрите обично ги избира наставникот, а учениците се учесници во игрите. Активната улога на учениците е една од главните насоки на современото учење, па затоа е јасно зошто денес се охрабрува употребата на различни видови на игри.⁶ Дигиталните игри обезбедуваат многу можности за учење, и практикување на содржината што современото учење ги воочува и истите ги користи. На тој начин се допира до учениците, ги вклучуваат емотивно, заинтересирано и концентрирано во учењето. Преку дигиталните игри ученикот добива веднаш повратна информација за неговата работа, што влијае врз неговата

⁶ Young Digital Planet. The Book of Trends in Education 2.0. (2015).
Посетено на 17 Денември 2017 (<http://www.ydp.eu/trendbook-download/>)

подготвеност за да се промени, го надополнува неговото знаење и развива компетенции. Овие игри често обезбедуваат вмрежување со други ученици, што дополнително ги мотивира да работат и да инвестираат во своите напори.⁷

Поддршката и континуираното образование на наставниците се предуслови за имплементација на ИКТ во модерното образование. Поради оваа причина, неопходно е да се обезбеди лесно достапен и јасен пристап до информации за дигиталните алатки наведени во наставните сценарија, како и пристап до информации за сите други важечки дигитални алатки, системи и апликации за употреба во областа на е-учењето што можат да се интегрираат во процесот на предавање и учење. Исто така, неопходно е да се обезбеди достапност на самите алатки кои наставниците можат да ги добијат на интернет или да можат да се инсталираат на нивните компјутери / таблети / мобилни телефони. Бидејќи денес, самите трендови го бараат тоа, да се воведува во образовните процеси за да се биде во чекор со времето.

Заклучок

Училишната опрема е предуслов за воведување на новите трендови во наставниот процес, вклучувајќи ги ИКТ, но самата опрема не е доволна за модернизирање на наставата, ниту за подобрување на перформансите на учениците. Подготвеноста на наставникот и желбата за користење на опремата што им стои на располагање е клучен фактор за

⁷ Young Digital Planet. The Book of Trends in Education 2.0. (2015).
Посетено на 17 Денември 2017 (<http://www.ydp.eu/trendbook-download/>)

модернизирање на наставната пракса, поголемо учество и поактивни ставови на учениците во наставниот процес и на крајот поголемо задоволство на сите учесници во образовните процеси во училиштето. На тој начин, тие можат да им помогнат во достапноста на дигиталните алатки, тековните едукации кои го подигнуваат нивното ниво на дигитални компетенции и материјали наменети за наставниците со идеи за работа во дигитална средина.

Користена литература

1. Bates, A. W., Poole, G... A Framework for Selecting and Using Technology. In Effective Teaching with Technology. San Francisco: Jossey-Bass, (2003), str. 75-105.
2. Peko, A., Sablić, M., Livazović, G. Suradničko učenje u mlađoj školskoj dobi. Život i škola. 15-16 (1-2), (2006), str. 17 – 28.
3. Kadum-Bošnjak, S. Suradničko učenje. Metodički ogledi. 19 (1): (2012). str. 182
4. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union. L394: (2006). str. 10-18.
5. ИКТ - Информатичка и комуникациска технологија – дефиниција, Посетено на 17 Денември 2017 (<https://techterms.com/definition/ict>)
6. Young Digital Planet. The Book of Trends in Education 2.0. (2015). Посетено на 17 Денември 2017 (<http://www.ydp.eu/trendbook-download/>)

ИНКЛУЗИЈА НА ДЕЦА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ ВО РЕДОВНАТА НАСТАВА

Андријана Шокларовска
andrijanashoklarovska@yahoo.com

Лидија Шунда Шокларовска
lidijashunda@yahoo.com

Оливера Илиевска
obilievska@yahoo.com

Славица Костевска
stkostevska@yahoo.com

Оу,,Св. Климент Охридски“-Битола

Апстракт

Досегашната образовна практика на учениците со моторички нарушувања, но и со различна состојба на попреченост, имала сериозни проблеми во совладување на специјалната и редовната наставна програма. Зголемените барања за инклузивното образование на учениците со посебни образовни потреби, ќе го интензивира овој проблем. Потребно е да се направат неколку специфични подготовки од областа на изработката на ИОП пред да се вклучат децата со пречки во редовните училишта. Да се изврши обука на наставниците за специјална настава и на другите членови

на екипата за изработка на индивидуални образовни потреби. Да се обучат лица кои би координирале со членовите од екипата за да не дојде до прекинување на соработката.

Клучни зборови: дефектолог, инклузија, инклузивното образование, учениците со посебни образовни потреби, индивидуални образовни програми ИОП.

INCLUSION for children with special needs in regular classes

Abstract

The previous practice of education children with motor disabilities and other disabilities has serious problems in adaptation of special and regular programs toward capabilities of those children. The stronger demands for inclusive education of children with special education needs will make this problem bigger. It is necessary to make following few steps, before we try to include children with disabilities in regular schools. Educate special education teacher for creating IEP. Educate people for coordination job.

Key words: defektolog, inclusion, inclusive education, child with a disability, individual education programs- IEP.

ИНКЛУЗИЈА

на деца со посебни образовни потреби во редовната настава



(НАСОКИ ЗА РАБОТА)

Сите луѓе се исти како сите луѓе.

Некои луѓе се како некои луѓе.

Ниту еден човек не е ист како другите луѓе.

C. Klackhon

Вовед

Инклузивното движење во светот се појавува во средината на минатиот век. Важната идеја и насоката на движењето за афирмација, застапеност и реализација на правата за образование за сите, формулирано е уште во 1948 година во Универзалната декларација за човекови права, а потоа и 1989 во конвенцијата за правата на детето. Покасно, оваа рамка се разработува во други документи во Обединетите нации и во низа други меѓународни документи во кои се формулирани стратешките насоки и стандардните правила на изедначување на положбата на маргинализираната и исклучена група, посебно во погледот на реализирање на правата во редовното образование.

Инклузија е движење во образованието кое денес ги обединува различните и бројни стратегии, методи и техники во развојот на квалитетно, отворено и праведно образование. Инклузијата е процес на воспитание и образование на деца со посебни потреби, заедно со деца кои немаат такви потреби. Тогаш тие деца имаат еднакви можности во развојот на своите телесни, емоционални, општествени и други способности. Инклузијата им дава на децата со посебни потреби, можност да ги гледаат, имитираат и да бидат во близок контакт со нормално развиените деца. Со вклучувањето на децата со посебни потреби во редовните училишта, нивните поими се прошируваат. Социјалната интеракција на децата со посебни потреби и нивните врсници кои немаат посебни потреби, им дава можност на сите деца да учат, играат и живеат заедно и да се развиваат во личности кои се разбираат и се почитуваат помеѓу себе.

Постојат неколку важни области во кои односите со врсниците имаат главно влијание:

- Развивање на социјалните вредности, ставови, погледот кон светот и општите способности;
- Предвидување и влијание на идното ментално здравје на детето. Децата кои имаат слаби односи со врсниците и остануваат социјално изолирани, склони се на психички проблеми кога ќе пораснат;
- Подучување на децата како социјално да не бидат изолирани. Групата на врсници им дава можност да учат и вежбаат социјални вештини;
- Влијание на детето или адолесцентот во вклучувањето и проблематичното однесување, како што е користењето на дрога;
- Подучување на децата како да го контролираат агресивното однесување;
- Помош при развивање на надворешниот идентитет. Семејството е прво кое учествува во тој процес, но врсниците го прошируваат и развиваат;
- Помош при откривањето на широкиот поглед кон светот и поместувањето од егоцентризмот.
- Влијанието врз образовните постигнувања на детето и неговата цел за иднина.

Инклузивно образование

Инклузивното образование е систем на образование во кое сите ученици со посебни образовни потреби се запишуваат во редовна настава во училиште во непосредна близина, во кое им се обезбедува поддршка и дава образование според нивните можности и потреби.

Инклузија е процес, а не состојба на која училиштето треба да одговори на индивидуалните потреби на сите ученици. Инклузијата не се темели на начин како да се прилагоди некој ученик со тешкотии во развојот во редовната настава, туку се темели на реструктурирано училиште кое позитивно ќе им одговори на сите ученици како единки.

Во *училиште по мерка на детето* (редовните училишта) работата се организира така што за секое дете се обезбедува образование според неговите способности, така што се овозможува секое дете да биде вклучено во редовната настава и да добие толку наставен материјал колку што може да го совлада. Тоа има право и на ***индивидуално прилагодена програма*** - **ИОП** која произлегува од редовната настава, која постојано се прати и надградува.

Дете кое започнува со инклузија

- Можност за дружење со врсниците.
- Примери на вештини и однесувања помеѓу врсниците.
- Активности на разни возрасти во области каде не заостануваат.
- Поголема самодоверба поради вклучувањето во редовната група.
- Корист за останатите деца во програмата
- Можност да се учи за разликите.
- Поголема самодоверба поради помошта кон другите.
- Учење на нови социјални вештини на интеракција со деца со различни способности.
- Разбирање на тешкотиите кои ги имаат децата со посебни потреби.
- Чувствителни се кон потребите на другите и подобро ја разбираат разликноста.

- Децата разбираат дека единката може да ги надмине своите тешкотии и така да постигне успех.
- Признавање на своите способности и вештини.

Родители чии деца започнуваат со инклузија

- Чувство дека нивното дете е прифатено.
- Сознание дека нивното дете ги добива сите можности кои му се нудат.
- Ги прифаќаат разликите.
- Информации за нивното дете во споредба со другите деца.

Останатите деца вклучени во програмата

- Запознавање со индивидуалните разлики помеѓу децата и начинот како некои семејства работаат со своите деца кои имаат посебни потреби.
- Откриваат нови патишта и начини за меѓусебна помош.

Грижа за дете во инклузија – воспитувачи

- Професионален развој/учење на нови вештини.
- Предизвик, нов интерес во работата.
- Давање на потребната помош.
- Дефинирање на индивидуалните можности на децата и специфичните потреби на учење на одделни деца.
- Зголемени способности за индивидуална работа.

Важни фактори

- Да се создаде позитивна атмосфера
- Да се овозможи чувство на сигурност
- Да се овозможи доживување на успех
- Да се овозможи чувство на прифатеност и почитување

- Давање можност за избирање на игри во центарот на активностите
- Давање можност за совладување на новите вештини.

Опсервација и препознавање на учениците во редовните училишта

Наставниците во училиштата уште од првиот ден ги набљудуваат учениците. Со секојдневното дружење се откриваат одредени причини за однесувањето, се открива посебната надареност за одредени предмети, развојот на одредени способности или воопшто целокупниот развој и напредување на детето.

Основна цел на набљудувањето е собирање на информации со кои ќе му овозможи на наставникот или на стручниот тим да изработи прилагодена програма за работа.

Наставниците можат да направат проценка на повеќе начини, користејќи при тоа различни методи на запишување. Вообичаени методи на набљудување на учениците се изведуваат во: игра, работа на час, во процесот на учење, како и во различни форми на дружење.

Наставникот не е дијагностичар. Тој само набљудува, ги евидентира појавите и во соработка со специјализирано лице ја планира работата со учениците. Тој е еден од реализаторите на договорениот индивидуализирана програма.

Некои отстапување можат брзо да се забележат:

Отстапување во

*-Отежнато или необично движење.
-Детето може постојано да биде во движење, хиперактивно
-Детето може да биде моторно нестабилно*

Отстапување во
развојот на
**прецизната или фина
моторика:**

- *Отежнато го држи моливот и приборот за работа,*
- *Линијата е дебела, притисокот на хартијата е неадекватен и тежок.*
- *Отстапувањето може посебно да се воочи при цртањето на ромб и квадрат; оваа потешкотија покасно се појавува како проблем во врска со почетното читање и пишување;*
- *Детето може непрекинато да манипулира со предметите.*
- *Таквите деца обично постигнуваат ниско ниво на тестот за перцептивна организираност.*

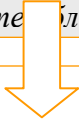
*Најчести
отстапувања во
развојот на говорот*

- *закаснат ,развој на говорот*
- *бавен развој на говор,*
- *недоволно развиена артикулација на говорот*
- *артикулација на гласови*
- *неразбирлив говор,*
- *неспособност да ги разбере другите,*
- *пелтачење*

*Отстапување на
интелектуален план:*

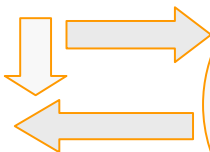
- *Се манифестира во форма на отежнато пратење на наставната програма,*
- *Децата често постигнуваат ниско ниво при цртање на фигура на човек*
- *Имаат тешкотија во перцепција на просторот*
- *Имаат тешкотии при споредувањето и анализата.*
- *Не воочуваат сличност и разлика помеѓу зададените ликови*

*Отстапувањето во социјалниот и емоционалниот
развој
можат да се манифестираат во следните облици на*

- 
- напади на бес припрепреки,
 - немотивирана агресивност спрема себе и другите
 - страв без причина,
 - ривалство,
 - отсуство на страв при реална опасност,
 - потенцирани сигнали на изолација,
 - неуротски испади, како и цицање на палецот
 - тргање на косата, чешање на делови од телото

- енуреза (несакано лачење на мокрача),
- енкомпреса (несакана дефекација која не се случува како причина на органски дефект или болест)
- анорексија (недостаток на апетит)
- булимија (прекумерен апетит)

Состојба во семејството:
социјална,
економска,
културна,
здравствена



Кој се грижи за детето:
Колку време му посветува,
Квалитет на комуникација

- Дали се играат со детето и колку?

- Дали разговарат со детето и колку?

- Дали шетаат со детето?

- Дали имаат некои поедноставни домашни обврски за детето?

- Како детето се однесува према родителите или братот или сестрата?

- Дали само спие во креветот?

- Дали знае само да јади, да се облекува и да врши оди во тоалет?

- Дали има некои функционални пречки во моториката, говорот, видот или слухот?

- Дали се плаши од нешто? (мрак, затворен простор и сл.)

- Дали често се жали од

- Дали се смее или плаче без причина?

- Дали детето со задоволство црта, пее се игра, гледа

- Дали се игра со браќата и другарчињата?

- Дали детето има куќен љубимец?

- Дали детето ги почитува родителите?

Дали има своја омилена играчка, сликовница или предмет?

- Дали има пријател и која возраст е?

- Дали кога заминува на

Форми на работа во инклузивната настава

Формите на работа се еднакви со формите на работа во редовната настава, со напомена дека реформата во редовното образование бара многу повеќе активности од самиот ученик. Ова бара повеќе групна работа и интерактивна настава, работа во пар како и индивидуално прилагодени задачи. Во групната работа можат да учествуваат сите деца, без обзир на нивните способности, можности, општествено и културно потекло. Треба да се искористат начините дека децата најдобро учат едни од други, во услови кои се најблиску на условите на секојдневното живеење.

Овие нови начини на работа во реализирање на наставната програма, насочени се на детето. Замислени се така да ги почитуваат индивидуалните потреби на децата. Во таквите групи на деца имаат можност на избор, можност за развој на критичко мислење, можност за остварување и можност за работа со различни извори. Децата се оспособуваат за одговорност и за меѓусебна помош.

Традиционален пристап за деца со посебни образовни потреби	Инклузивен пристап за деца со посебни образовни потреби
Им пречат на останатите деца	Треба да се заедно со останатите деца
Наставниците во редовните училишта не можат да им помогнат на дете со посебни образовни потреби	Наставниците во редовните училишта можат да им помогнат на овие деца, но ако се усовршуваат.
Наставата не може да се изведува ако во одделението имате дете со посебни образовни потреби	Во наставата може да има деца со посебни образовни потреби
Специјалните училишта се покорисни за деца со посебни образовни потреби од редовните ученици	Редовните училишта се покорисни за деца со посебни образовни потреби
Редовните училишта се траума за децата со посебни образовни потреби.	Редовните училишта треба децата со посебни образовни потреби да ги социјализира и воведо во живот
Инклузијата ги укинува специјалните училишта	Специјалните училишта се организираат на друг начин и воспоставуваат Подобра врска со редовното училиште

Заклучок-наставник во инклузивна настава

„Дојдов до застрашувачки заклучок, дека сум јас одлучувачки елемент во училиницата. Мојот личен пристап ја создава атмосферата. Моето дневно расположение го создава времето. Како наставник, јас поседувам огромна сила да им го направам на децата животот единствен или радосен. Можам да бидам алат за насилство или инструмент за инспирација. Можам да понижам, да онерасположам, да повредам или да излечам. Во сите ситуации, мојот одговор одлучува дали кризата ќе ескалира или не и дали детето ќе се хуманизира или не.,“
(Haim Ginott)

Наставникот треба да знае дека инклузијата не значи строго одделна методологија и збир на одделни методи и постапки, туку наведените методи и облици на работа осмислено да ги комбинира. Истражувањата покажале дека таа задача за наставниците не е лесна, а можат да ја изведат само наставниците кои:

- Кои имаат смисол за дете,
- Кои ја познаваат законитоста при развојот на децата,
- Кои знаат да ги набљудуваат и оценуваат децата,
- Кои се способни да ги постават индивидуалните цели на децата,
- Кои знаат да работаат во тим и знаат да соработуваат во тимска работа,
- Кои знаат да соработуваат со родителите на децата,
- Кои ги почитуваат и уважуваат индивидуалните разлики помеѓу децата,
- Кои имаат знаење и способности за работа со деца со посебни образовни потреби,
- И наставници кои цела своја работа ја насочуваат на стручна опсервација и проценка на детето, на неговите можности, интереси и потреби.

Литература и извори:

- Dr. Mile Ilic, 2009, *INLKLUZIVNA NASTAVA*,, Istocno Sarajevo;
- Društvo ujedinjenih građanskih akcija “DUGA, VODIČ *KROZ INKLUZIJU U OBRAZOVANJU* Sarajevo, 2006.
- Suzić, N. (2008). *Uvod u inkluziju*. Banja Luka: XBS
- Bloom W, Fawcett D. A Textbook of histology. *W.D. Saunders company*. Philadelphia-London-Toronto, Ninth Edition-1968.

- Larousse. Medicinska enciklopedija. *Svjetlost*. Sarajevo, 1989.
- Dautović, N.; (2009); Razvoj inkluzivne kulture školske zajednice; Tivot s DS, sarajevo,
- Glasser, W.; (1999); Nastavnik u kvalitetnoj školi; Educa, Zagreb,
- Schwab C. And H. Individualized Education Program (IEP) Goals, 2006, available on: <http://www.schwablearning.org>

Автор профилот Хаим Г. Ginott
 роден во Тел Авив, Израел 5 август, 1922
 died November 04, 1973

gender male

website <http://eqi.org/ginott.htm>

genre Nonfiction, родители и семејства, социјални науки

За овој автор уредување на податоци

Хаим Г. Ginott бил учител, детскиот психолог и психотерапевт, кој работел со децата и родителите. Тој е пионер техники за да се разговара со децата кои се уште се изучува денес. Неговата книга, меѓу родителите и децата, остана на бестселер листата за повеќе од една година и се уште е популарна и денес.

СИСТЕМАТСКИ ПРИСТАП ПРИ МЕТОДИЧКОТО ОБЛИКУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА РАБОТА

Виолета Китановска
kitanovskavioleta@yahoo.com

Апстракт

Континуираниот процес на развој и усовршување на методичкото обликување го следат бројни обиди да се изнајде најефективниот пристап на креирање на воспитно-образовната работа што во определени услови на нејзина реализација би дал оптимални резултати. Сето ова резултирало со појава на голем број пристапи на методичко обликување на воспитно-образовниот процес, односно до појава на различни модели на методичко обликување.

Еден од најзначајните и најцеловити модели на методичко обликување е моделот на систематски пристап. Негова основна интенција е согледување на воспитно-образовниот процес како систем од помали делови, компоненти, ставени во единствена функционална целина. Моделот се фокусира на внатрешните меѓусебни врски на компонентите на воспитно-образовната работа (наставникот, учениците, нивните активности на поучување и учење, материјалите од кои се учи, системот за пренос на информациите, средината за учење), кои се во

постојан интерактивен однос во насока на остварување на посакуваните резултати.

Преку овој труд е разработен моделот на систематски пристап, неговата теоретска заснованост и оправаност, неговата структура, неговата примена и ефектите што ги дава во облик на јасно мерливи постигнувања на учениците.

Клучни зборови: методичко обликување, систематски пристап, резултати

The systematic approach in instructional design

Abstract

The permanent process of instructional design development and accomplishment is followed by many attempts to find out the most effective way of creating the educational work that, in certain conditions, will lead up to optimal outcomes. In a strenght of this, many approaches in instructional designing, called instructional design models, has been appeared.

One of the most important ID models is the systematic design model. Its basic intesion is to perceive the educational process as a system, composed of small parts or components and united in a functional structure. The model is focused on the interconnections of the ID components (the teacher, the students, their activities in teaching and studing, instructional materials, the information transfer system, teaching environment) detecting the best ways to achieve the ID goals.

This study elaborates the model of systematic design of instruction, its theoretical base and justification, its structure, its implementation and the effects it produces, seen as a measurable students' endeavors.

Key words: methodical shaping, systematic approach, results

Систематски пристап при методичкото обликување на воспитно-образовната работа

Моделот на методичко обликување ги определува процедуралните рамки во кои ќе се одвива воспитно-образовниот процес. Во него се вградени фундаменталните елементи на наставата, вклучувајќи ги утврдувањето на целта и задачите на едукативниот процес и анализата на целната популација опфатена со тој процес.

За да може еден модел на методичко обликување да функционира, потребно е јасно да се утврдат две клучни компоненти, изразени преку стартната и финалната состојба на знаењето на учениците. Всушност, моделот на методичко обликување укажува кои комбинации на наставни стратегии треба да се усогласат со останатите компоненти на воспитно-образовниот процес, со цел да се продуцира посакуваниот тек на наставата, што започнува со стартната, а завршува со финалната состојба на знаењето на учениците, во согласност со однапред поставената цел.

Во овој контекст, посебно значење при методичкото обликување на воспитно-образовниот процес има систематскиот приод. Неговата суштина и применливоста при методичкото дизајнирање произлегуваат од самата

природа на едукативниот процес, кој во основа претставува систем. Целта на тој систем е да се постигне учење. За да се оствари целта, системот се потпира на функционирањето на неговите одделни компоненти – наставникот, учениците, содржините на учење и средината во која се учи. Во непосредна врска со овие компоненти се инструкционите активности, системот за пренос на инструкцијата како и средината во која учениците ќе може да го практикуваат наученото. Овие компоненти се во постојана меѓусебна интеракција, при што, функционирањето на една компонента во најголема мера зависи од она што се случувало и се случува со останатите компоненти. Евентуалната промена кај некоја од нив, предизвикува промена и кај останатите компоненти. Во интегративното делување на овие составни елементи лежи успехот на секој воспитно-образовен процес.

Методичкото обликување на воспитно-образовниот процес во контекст на системските барања задолжително треба да биде засновано на неколку суштински претпоставки, кои освен беспрекорната теоретска поставеност, даваат можност за негова широка практична примена. Тие претпоставки се состојат во следново:

1. Целта на воспитно-образовната работа, јасно и недвосмислено укажува што учениците треба да знаат и умеат по завршувањето на воспитно-образовниот процес;
2. Целокупниот процес, сите негови компоненти и активностите застапени во тие компоненти се

- целенасочени, односно насочени кон однапред утврдената цел;
3. Секоја компонента од процесот е поставена во врска на меѓусебна зависност со останатите компоненти, како влез (input), од една страна, односно излез (output), од друга страна;
 4. Механизмот на повратна информација е присутен за времетраењето на целиот процес, од почетокот до крајот, укажувајќи дали тековните процесни активности се во насока на остварување на целта;
 5. Системот има моќ на саморегулација, односно можност за корекција и модифицирање се додека целосно не се оствари поставената цел.

Суштината на систематскиот приод при процесот на методичко обликување на воспитно-образовниот процес на доста експлицитен начин може да ја согледаме низ моделот на Дик и Кери. Истиот се состои од девет основни чекори (и еден финален чекор) што претставуваат постапки кои треба да се реализираат. Овој збир на постапки се нарекува систематски пристап, затоа што е сочинет од интерактивни компоненти, секоја со свој сопствен влез и излез, кои што заедно даваат претходно јасно утврдени резултати. Исто така се собираат податоци и за ефективноста на системот, така што крајниот резултат може да биде модифициран се додека тој не го постигне посакуваното ниво на квалитет.

Моделот на систематски приод при методичкото обликување се базира врз теоретската поставеност на трите најзначајни теории од втората половина на минатиот век (бихејвиоризмот, когнитивизмот и конструктивизмот), врз многубројните истражувања и истражувачки трудови, како

и врз практичните искуства од реализацијата на воспитно-образовниот процес. Неговата основна идеја е тоа дека наставниот процес може да се подели на помали секвенци, а секоја од тие секвенци продуцира точно определени резултати, што опишано со јазикот на педагогијата значи мерливи знаења и вештини.

Овој модел претставува итеративен, повторлив процес. Истиот е составен од десет процесни компоненти. Девет од нив влегуваат во составот на основната структура на моделот, додека, пак, десеттата компонента ја претставува сумативната евалвација на реализацијата на процесот и на остварените резултати во рамките на тој процес. Оваа компонента, според некои согледувања, не секогаш припаѓа на основниот модел, бидејќи често пати таа се спроведува од надворешни чинители.

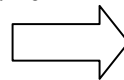
Главна карактеристика на моделот на систематски пристап при методичкото обликување е системската поврзаност на одделните компоненти. Сите компоненти се меѓусебно системски поврзани и точно е утврдена нивната последователност. Со тоа, секоја компонента претставува неопходен услов за останатите компоненти, но и нивен продукт. Всушност, сите компоненти се креирани така што заедно придонесуваат за остварување на поставената воспитно-образовна цел, фокусирајќи се прецизно на тоа што ученикот треба да научи додека трае воспитно-образовниот процес.

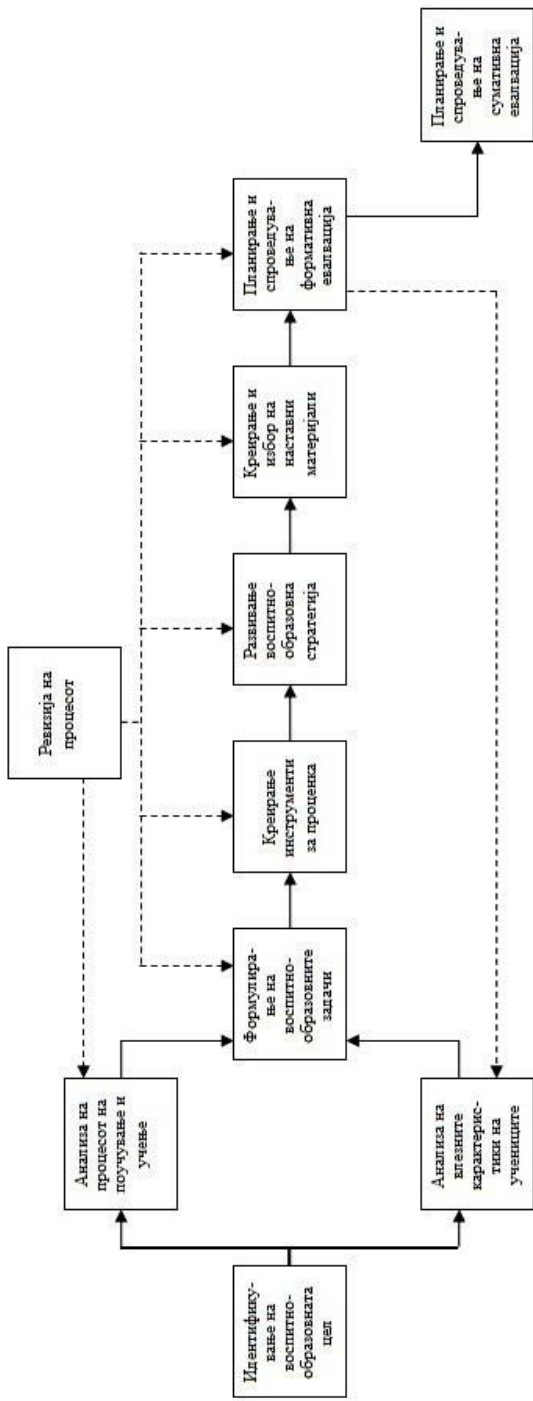
Механизмот на повратна информација има посебно значење кај овој модел. Со него е овозможено секоја компонента да добива повратна информација преку која се утврдува нејзиниот придонес во остварувањето на

воспитно-образовната цел. Функционирањето на еден ваков систем придонесува за саморегулација на процесот, што подразбира корекции и модифицирање на системот сè додека не се постигне посакуваната цел. Сето ова го прави моделот практично применлив во неограничен број ситуации.

Шематски приказ на моделот е даден на Слика бр.1.

Слика бр.1. Модел на Дик и Кери – Систематски пристап при методичкото обликување





Како што се забележува на сликата, одделните фази на моделот се содржани во следниве поставки:

1. Идентификување на воспитно-образовната цел (или цели);
2. Анализа на процесот на поучување и учење;
3. Анализа на влезните карактеристики на учениците;
4. Формулирање на воспитно-образовните задачи;
5. Креирање инструменти за проценка;
6. Развивање на воспитно-образовна стратегија;
7. Креирање и избор на наставни материјали;
8. Планирање и спроведување на формативна евалвација;
9. Ревизија на процесот;
10. Планирање и спроведување на сумативна евалвација.

Првиот чекор од моделот е *идентификување на целта на воспитно-образовната работа*. Со тоа директно се посочува на очекуваните знаења, умеења и навика што учениците треба да ги стекнат за време на воспитно-образовниот процес. Идентификувањето на воспитно-образовната цел е комплексен процес, кој бара продлабочена анализа на потребите на општеството и општествените стратуми, на тенденциите и развојните насоки кај науките што го проучуваат процесот на воспитание и образование и на персоналните потреби и очекувања на учениците. Всушност, од усогласувањето на барањата на овие фактори може да се исфилтрира воспитно-образовната цел. Утврдувањето на целта, преку проценка на потребите, претставува директна насока кон следниот чекор на моделот.

Интенција при реализацијата на следниот чекор – *анализа на процесот на поучување и учење* е да се утврди кои иницијални знаења и вештини, познати како влезно однесување, потребно е да ги поседуваат учениците пред да започне воспитно-образовниот процес. Заради тоа, во склоп на овој чекор се реализираат неколку видови анализа: процедурална анализа, анализа на процесирање на информациите и анализа на воспитно-образовните задачи. Со процедуралната анализа се определуваат чекорите што треба да спроведат заради остварување на целта, а се определува и која вештина на учениците за кој чекор од процесот е потребна. Постапката на *step-by-step* определување на фазите на воспитно-образовната работа, во голема мера го олеснува процесот на учење и им помага на учениците полесно да стигнат до посакуваната цел. Анализата на процесирање на информациите претставува анализа на некои аспекти што се поврзуваат со менталните операции кои ги користи еден ученик во процесот на создавање на новото. Преку анализата на воспитно-образовните задачи се одредува врската меѓу задачите на поучување и учење и интелектуалните способности (знаења, умеења и навики) на учениците потребни за остварување на тие задачи.

Паралелно со анализата на процесот на поучување и учење се прави и анализа на целната популација со која ќе се спроведува воспитно-образовниот процес (*анализа на влезните карактеристики на учениците*). Целта е да се утврди кои знаења, умеења и навики ги поседуваат учениците пред да започнат со конкретниот едукативен процес, односно колкаво е нивото на претходните знаења и вештини врз кои ќе се надоградуваат новите. Со овој чекор се прави анализа на интелектуалните способности на

учениците, способностите за вербална комуникација и просторна ориентација, мотивацијата на учениците за учење, претходните знаења во однос на предметната тема што ќе се изучува, ставовите на учениците кон дадена содржина, ставовите кон определени стратегии на поучување итн.

Четвртата фаза од моделот на методичко обликување го опфаќа разложувањето на воспитно-образовната цел на конкретни, реално остварливи *воспитно-образовни задачи*. Базирајќи се исклучиво врз сознанијата добиени од претходните фази на моделот, во оваа фаза се пишуваат специфични тврдења (искази) во врска со тоа за што учениците треба да бидат способни (што да знаат и умеат), по завршувањето на процесот на поучување и учење. Дефинираните воспитно-образовни задачи му помагаат на наставникот правилно да ја насочува својата работа кон целосно остварување на поставената цел, на учениците им го покажуваат патот кон кој треба да ги насочат своите напори во процесот на учење, а исто така го олеснуваат и процесот на мерење, односно на утврдување на постигнатите резултати на учениците.

Следниот чекор во моделот на методичко обликување е *креирање инструменти за проценка на резултатите* што ги постигнале учениците по завршувањето на една наставна единица. Овие инструменти се креираат врз точно определени критериуми што се потпираат на воспитно-образовните задачи, а преку нив и на воспитно-образовната цел. Со нив на крајот на секој час се проверуваат постигнатите резултати на секој ученик преку дијагностицирање на индивидуалниот напредок на ученикот во усвојувањето на новите знаења и вештини.

Бидејќи инструментите за проценка ги мерат способностите на учениците да го реализираат она што веќе е предвидено во воспитно-образовните задачи, истите може да се искористат и при самоевалвацијата на работата на системот – моделот на методичко обликување, преку реализацијата на формативната и сумативната евалвација.

Креирањето на *воспитно-образовна стратегија* подразбира изнаоѓање на најдобрата стратегија при остварувањето на целта на воспитно-образовната работа. Секоја добро осмислена стратегија на поучување и учење ги содржи следниве етапи: креирање стратегија на прединструкциони активности (мотивација, влезно однесување, цели), презентација на информациите (воспитно-образовни секвенци, информација, примери), партиципирање на ученикот (практична примена и повратна информација), проверка на наученото (претходно тестирање и посттестирање), следни активности (меморирање, ремедијација, проширување на знаењето и трансфер на знаењето).

Откако ќе се постави воспитно-образовната стратегија, се преминува кон изнаоѓање соодветни наставни материјали со кои ќе се реализира процесот на поучување и учење. Процесот на обезбедување *материјали за реализација на наставата* може да се оствари преку два вида активности: избор на готови материјали или креирање на нови, наменски изработени материјали. Како готови наставни материјали може да се искористат сите достапни наставни средства и помагала, вклучувајќи и рачни изработки на учениците и наставникот, сите форми на додатни материјали, слики, шеми, модели, аудио и видео ленти, компјутерски мултимедиски формати, веб-страници

и др. По своја проценка, а во согласност со точно утврдени критериуми, креаторот на процесот на методичко обликување на воспитно-образовната работа, може наменски да изработи наставни материјали кои ќе ги стави во функција на успешна реализација на наставниот процес. Одлуката да се создадат оригинални материјали зависи од видот на наставните содржини, од видот на активностите што треба да се реализираат, од достапноста до релевантни постоечки материјали, од креативноста на дизајнерот на процесот на поучување и учење.

Креирањето на воспитно-образовен процес кој ќе биде ефективен за што поголем број ученици е еден од императивите на овој модел на методичко обликување. Токму заради тоа, како осми чекор во моделот е поставена *формативната евалвација*. Со неа, всушност, се собираат податоци кои ќе се користат при одредување на тоа како да се подобри процесот на поучување и учење. Најчесто применувани видови на формативна евалвација се индивидуалната евалвација или евалвација еден на еден, при што еден оценувач интервјуира еден ученик, потоа, евалвација во мала група и теренска, односно, *field-евалвација*. Со формативната евалвација, освен тековните постигнувања на учениците, се оценуваат и стратегијата на работа и наставните материјали. Во врска со ова секој вид евалвација му дава на креаторот на процесот различен вид на информации кои се користат за подобрување на процесот на поучување и учење.

Сознанијата добиени од формативната евалвација се вовед во последниот чекор, а тоа е - *ревизија на процесот* на методичко обликување. Недостатоците и пропустите во процесот на поучување и учење и тешкотиите со кои се

среќаваат учениците при остварувањето на поставените цели веќе се идентификувани, по што се превземаат соодветни активности за нивно анулирање. Со ревизија на процесот се опфатени сите претходно наведени етапи од моделот на методичко обликување (на моделот на Слика бр. 1, тоа е прикажано со непрекината линија). Ревизијата на процесот како завршна етапа во процесот на методичко обликување не е цел сама за себе, благодарение на неа, сите останати фази на моделот минуваат низ процес на преиспитување кој придонесува истите да станат ефикасно средство во остварувањето на однапред поставената воспитно-образовна цел.

Последната фаза од моделот на Дик и Кери е спроведување на *сумативната евалвација*. Таа претставува оценка на успешноста на функционирањето на системот како целина. Сумативната евалвација како завршна евалвација, се изведува откако целокупниот процес е формативно оценет и додатно контролиран и ревидиран, според поставените критериуми на дизајнерот. Овој вид на евалвација, генерално, не претставува дел од процесот на методичко обликување на воспитно-образовната работа и често пати се реализира и од страна на надворешни лица, односно независни оценувачи.

Од неговото иницијално појавување, па сè до денес, моделот на систематски пристап при методичкото обликување на воспитно-образовниот процес доживеал неколку измени и дополнувања во насока на негово усовршување и усогласување со тековните трендови кај воспитанието и образованието и кај науките што се занимаваат со негово проучување. Токму заради тоа, а особено заради огромните можности за негова

апликативност и применливост во конкретни наставни ситуации и заради ефектите што тој ги дава мерени низ постигнувањата на учениците, моделот подолг временски период останува актуелен модел на дизајнирање на воспитно-образовната работа.

Заклучок

Еден од најзначајните и најцеловити модели на методичкото обликување на воспитно-образовниот процес е моделот на систематски пристап. Тој презентира методологија за дизајнирање на воспитно-образовната работа базирана врз редуccionистички модел на поделба на воспитно-образовниот процес на помали делови. Системската поврзаност на помалите компоненти во единствена функционална целина која се самоконтролира, ја чини основата на овој модел.

Моделот главно се применува во методичкото обликување на воспитно-образовни содржини од една тема, односно една наставна единица. Сепак, поради својата сеопфатност, експлицитност и оперантност, истиот може да се стави во функција на креирање на пошироки проекти за развој на курикулумот.

Референци

1. Китановска, В., (2014), Супстратните основи на методиките и начините на методичко обликување на воспитно-образовниот процес, (докторски

труд), Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“, Педагошки факултет

2. Dick, W., Carey, L., (1996), *The Systematic Design of Instruction*, (4th ed.), New York, NY:Harper Collin
3. Minks, G., (2009), *Systems approach of designing instruction*, April 8, from the web site: <http://gminsk.edublogs.org/2009/04/08/systems-approach-of-designing-instruction>
4. McGriff, S., J., (2001), *Instructional System Design Models*, College of education, Penn State University, from the web site: www.personal.Psu.edu/facultys/j/sjm256/portfolio/kbase/IDD/ISDModels.htm
5. Pappas,C., (2007), *The Dick and Carey Instructional Design Model*, Elearning Industry, Nov 19, 2007, from the web site: www.slideshare.net/CPappasOnline/the-dick-and-carey-instrucional-design-model

НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС

Гордана Камческа

ООУ „Лазо Ангеловски“ - Скопје, Р. Македонија

gordanakamceska@yahoo.com

Сања Стојановска

ООУ „Лазо Ангеловски“ - Скопје, Р. Македонија

sanjickass@hotmail.com

Елена Гашевска

elenagasevska@gmail.com

Апстракт

Со напредокот на современиот начин на животот и работата во училиштето, расте и потребата на употреба на нови методи и осовременување на старите со модерна технологија. Со тоа се збогатуваат знаењата на учениците на поедноставен современ начин, се развива личноста на ученикот, самодовербата и другарството.

Во целиот тој процес наставниците применуваат во нивните училиници иновативни и ефективни техники на работа. Тие имаат храброст да ги поттикнуваат учениците да „експериментираат“, и сами да дојдат до заклучок и стекнување на нови знаења. На таков начин децата се поттикнуваат да станат активни граѓани, да ги ценат вредностите од демократскиот начин на живеење, да станат личности кои ќе учат целиот свој живот и своите односи ќе ги базираат на взаемна почит и демократски принципи.

Во овој труд ја опишувам ефикасноста на групната форма на наставна работа во одделенска настава. Претставниците на групните облици на организацијата на наставната работа истакнуваат: психолошка, социолошка и работно-техничка аргументација.

Наведените аргументи укажуваат на основните задачи на групната работа во наставата: развивање комуникативности; поттикнување на социјаната адаптација на ученикот; негување на меѓучовечки односи; оспособување за демократско живеење и одлучување; развивање на индивидуалните односи на ученикот; формирање позитивни ставови за колективност; поттикнување на интелектуалниот развој.

Групната форма на работа со примена на современи новитети е од особено значење за самостојна работа и усвојување на квалитетни и применливи знаења.

Клучни зборови:

- ***иновативни и ефективни техники***
- ***демократски принципи***
- ***работно-технички аргументи***
- ***квалитетни и применливи знаења***

Novelties and Trends in the Educational Process

Abstract

As the modern way of life and the school work advances, the need of using new methods and modernization of the old ones grows, too. In this way, the students' knowledge is enriched in a simpler modern way and their personality, self-confidence and friendship develops.

Throughout the whole process, teachers use innovative and effective work techniques in their classrooms. They have the courage to encourage the students to 'experiment', come to the conclusion and acquire new knowledge on their own. Thus, children are encouraged to become active citizens, appreciate the values of the democratic way of life, become individuals who will study entire life and base their relations on mutual respect and democratic principles.

In this paper, I describe the effectiveness of the group form of teaching in class teaching. The group form representatives of the organization of the teaching work emphasize.

The arguments above indicate the main tasks of the group work in the classroom:- developing communication; encouraging student's social adaptation; fostering interpersonal relationships; trained for democratic living and decision-making; developing student's individual abilities; forming positive attitudes towards collectivity; improvement of intellectual development.

The group form of work together with the application of the modern novelties is of particular importance for independent work and the adoption of quality and applicable knowledge.

Key words:

- *innovative and effective techniques*
- *democratic principles*
- *work-technical arguments*
- *quality and applicable knowledge*

Ефикасноста на групната форма на наставна работа во одделенската настава

Современото општество бара многустрана, слободна личност, способна да ги остварува своите функции во сложените услови на живот и работа. Ова не се остварува наеднаш, туку постепено во целиот воспитно-образовен процес, почнувајќи од прво одделение и при тоа се користат најразлични содржини, методи, средства и форми на наставната работа. Во наставната практика на тој план се прават напори и се постигнуваат видливи резултати, но се уште се присутни недостатоци кои треба да се намалат. Недостатоците покрај другото се присутни и во примената на современите форми на работа. Од педагошка гледна точка во наставната практика, стручните работници имаат сознанија дека доминира старата многу добро позната фронтална форма на наставна работа. Критичарите на фронталниот облик на работа се обидуваат организацијата на наставата да го дополнат или сосема да го заменат со

групни или индивидуални облици на организацијата на наставната работа.

Претставниците на групните облици на организацијата на наставната работа истакнуваат психолошки, социолошки и работно-технички аргументи и тоа:

1. **Психолошката аргументација** главно поаѓа од феноменот за социјално созревање и социјална адаптација на учениците, апелира за групна организирана работа, како средство за потпомагање, подобрување и потреба за нормализирање на тој развој. Познато е дека психолошката аргументација посебно значење придава на помагањето на учениците на нивниот социјален развој и активирање на социјалните диспозиции на учениците.
2. **Социолошката аргументација** е заснована на структурата на современото општество како сложен систем составен од бројни потсистеми и елементи кои со нивното функционирање обезбедуваат и оптимално функционирање на општествениот систем- општеството. Затоа ученикот уште во училиштето треба да се воведе во механизмите на општеството и неговото функционирање, донесување на одлуки, права и обврски како и планирање на работата.
3. **Работно-техничка аргументација** за групната работа во наставата укажува дека на современата организација на работата во производството и општествените дејности е заснована на диференцијација и интеграција на работата што условува тимска работа.

Наведените аргументи укажуваат на следните основни задачи на групната работа во наставата:

- Развивање комуникативност и потпомагање на социјалната адаптација на ученикот;
- Оспособување и создавање на потребни работи за заедничка работа;
- Негување на меѓучовечки односи, што обезбедува и чувство на сигурност на единката во колективот;
- Оспособување за демократско живеење и одлучување;
- Развивање на индивидуалните способности на ученикот;
- Формирање на позитивни ставови за колективната и личната работа;
- Поттикнување на индивидуалниот развој;

Кај **спонтаното работно групирање** на учениците можат да се забележат две основни тенденции на создавање групи, хомогено и хетерогено групирање, при што двете тенденции често пати меѓусебно се вкрстуваат и преплетуваат. Хомогеното групирање доведува до создавање на **три типови на ученички групи** кои приближно се изедначени.

а) **По ментално ниво**-надпросечно надарени, средно надарени и подпросечно надарени;

б) **По специјални способности** – група ученици кои се поттикнуваат во посебни наставни предмети и група ученици кои во некои предмети заостануваат ;

в) **По ритамот на работењето** – т.н. функционална хомогеност, пример – група на бавни ученици;

г) **По компензација или контраст** – на пример : групирање на неколку послаби ученици околу еден подобар ученик.

д) **По диференцирана кооперација** (група во која се вклучени ученици со различни специјални способности потребни за потребни за заедничко изработување на модели, решавање на проблеми, експерименти, задачи и сл.

При составувањето на ученичките работни групи начелно треба да се тргне од слободно определување на учениците, а наставникот треба “тактично ” да интервенира со цел за вклучување на изолираните, игнорираните и исклучените ученици, имајќи ја предвид наставната ситуација.

Положбата на секој ученик во работната група зависи од неговото учество во работата на групата, па оттаму можеме да идентификуваме **четири типови ученици** и тоа:

1.Организатори – ученици кои се наметнуваат со своите организациски способности, упорни се и знаат да изберат соработници;

2.Иницијатори – ученици кои располагаат и даваат идеи, кои брзо се одушевуваат и можат тоа да го пренесат на други, но не се секогаш до крај истрајни;

3.Извршители – ученици често флегматични или меланхолични кои знаат да бидат добри работници ако се умешно водени;

4.Сопатници – ученици кои најмалку придонесуваат во работата на групата.

Ефикасноста на ученичката работна група зависи пред се од:

- Толеранцијата на индивидуалните разлики помеѓу членовите на групата;
- Кохеренција – т.е.способност на поединецот да се вклучи во заедничката работа на групата;
- Организациона диференцираност – значително потребна ако групата работи на сложена работна задача;
- Мобилизираност на учениците која зависи од мотивационата снага на работната задача на која работат учениците.

Трајното групирање на учениците во почетокот на учебната година не е потребно. Оптималниот состав на бројот на учениците во групата е околу четири, што дава можност за поларизација на мислењето, тоа води до зголемување на интелектуалната активност. Групниот облик на работа бара ангажирање, повеќе време и од наставникот, но и од учениците, што секако треба да се има предвид при донесувањето на одлуката за организирање на наведените групни облици на наставната работа.Групната работа не овозможува заштеда на времето, но затоа е од особено значење за оспособување на учениците за самостојна работа и усвојување на квалитетни и применливи знаења.

Заклучок

Детето не е вазна која треба да се наполни со некаква течност, туку тоа е факел што треба да се разгори, а како ќе се разгори и ќе гори многу зависи од наставникот, од неговите родители, од употребата на нови методи и современи начини на подучување. Во интерес на подигањето на квалитетот на образованието и зајакнувањето на ефективноста во наставата е примената на групната форма на наставна работа.

Училиштето кое е по мерка на детето треба да нуди и промовира образование со висок квалитет, каде што детето е во центарот на процесот на образованието и своите практично применливи знаења ќе ги темели на групно истражувачката работа. Групната форма на работа со примена на современите новитети ги поттикнува децата да станат активни и креативни, одговорни и да ги извлекуваат суштинските вредности од подучувањето и стекнувањето на нови знаења.

Користена литература

1. Milan Matijević, Diana Radovanović, *Nastava usmjerena na učenika*, Školske novine, Загреб, 2011.
2. Milan Matijević *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, Загреб, 2001.
3. Armstrong.T, *Learning diferences- Not learning disabilities*, 2001

4. Lerner J, Learning Disabilities Teories. Diagnosis and Teaching Strategies, 1997
5. R.Colvin, C.Lyons, Graphics for learning, 2000
6. E. Jensen, Super-nastava (Nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje), Educa, Зарпеб,2003

STUDENT CASE COMPETITION AS A TALENT RECRUITMENT TOOL – EMPLOYEE BRANDING FOR UNIVERSITY

Damnjanović Vesna

Faculty of Organizational Sciences, University of Belgrade

Štavljanin Velimir

Faculty of Organizational Sciences, University of Belgrade

Mimoza Bogdanoska Jovanovska

Faculty of Information and Communication Technologie, St.
Kliment Ohridski University in Bitola

Abstract

The paper investigated the best practices of innovative approach for HRM practitioners and business schools for applying strategy of developing the best students in talent management program. Business case competition is a competition among undergraduate students where participants develop the best solution to a real business case from company within an allocated time frame with teams and compete against each other. All students solve the same business problems and they need to develop strategic recommendations for company based on their analysis. Students who participate in business case competitions usually have selection process by a mentors from the faculty. After selecting students mentors prepare student team for the competition which allows them additional knowledge and skills that can not be obtained in the formal process of education. Teams deliver presentations for judge

panels. This paper showed best practice that business student case competition represents the innovative way of recruitment and selection of the best students for internship or employment in companies. Research study included the survey with 16 human resource managers from both domestic and international companies from Serbia. Results of the qualitative study indicate that students who compete in solving business problems at case competitions have better management skills than other students. That indicated lower costs for recruitment for HR department as well as training for introduction of new employees in the process of employment. This study provides guidelines for developing strategic talent recruitment program at business case student competition and recommend employee branding strategy for companies at university.

Key words: business student case competition, business school, talent recruitment tool, human resource manager, student (talent), employee branding

Introduction

According to recommendation of the Chartered Institute for Personal Development research report from 2014 for business people recruiting the right talent is imperative. (CIPD, 2014). The importance of hiring right people costs money, and having the wrong person onboard can disrupt the status quo for other employees. Also important findings are related to an attractive but realistic employment proposition and also cultural fits with organization. Study from Society for Human Resource Management (Breaugh, 2009) underlines applying the a model of the employee requirement process with four steps: establish requirement objectives, develop a requirement strategies, carry

out recruitment activities and evaluate recruitment results. The main questions for developing the recruitment strategy for HRM department are: what type of individuals should be targeted and where can these people be found?

Bray recommends different ways of recruiting talent students. First, a lot of companies use development strong relationships with the faculty and staff. (Bray, 2014). Companies need to choose and target business school for recruitment with focus on schools that most closely fit company needs, not just prestigious schools (JayashreeSapra and Maheshwari, 2013). Many university programs will bring together an advisory board that usually consists of employers who regularly recruit their students. Another way for companies is to attend the career job fairs or events organize by students organizations for finding the right people. Industry associations can be a great resource when organizations need to recruit some more experienced professionals. For part time jobs companies usually hire interns for summer. Engaging students and selecting them in the early stages of their studies (second or third year) is important to building an external pool. (Government of Newfoundland and Labrador, 2008), In addition to recruiting through faculty, companies use employment agencies, recruitment agencies, advertisements in the national press and on line portals.

However, Institute for Employment Study from UK (Broughton et al, 2013) and (Kohli, 2013) recognize the new innovative way for HRM departments of use social media tools for recruitment of talents. The main advantages that they recognized are: to access a wider range of candidates than with traditional recruitment methods, easy of use, cost and target niche candidates. There are also some risk of recruiting candidates through social media tools: disadvantages candidates who do not

have access to/do not use social media, concerns regarding candidates' privacy and discrimination based on candidate personal characteristics.

This study examines the gap that exist in connection of faculty members and human resource departments from companies that cooperate with university. Business student case competition is the innovative way of hiring the best talent students and opportunity for companies to recognize values of gaining the right people with team buliding, presentation and problem solving skills as the most important for making business decision in the real business life. (Damnjanovic and Novcic, 2011) Case competition is simulation of real business situation and requires participation of mentors – usually faculty member, company representatives – who provide data for case study and students who are selected from faculty side

Talent management practice

Global competition for talents is rising. (Douglass and Edelstein, 2009). Recently, the phrase "talent management" is being used to refer the activities to attract, develop and retain employees. Some people and organizations use the phrase to refer especially to talented and/or high-potential employees' (Free Management Library). Talents are important assets for every organization. They present source for innovation and usually are the main drivers for company growth. According to author (Thota, 2013) talent management as a process of recruitment of talents, developing the skills of existing workforce, promoting and retaining the employees, attracting highly talented and rated employees from other companies. Talent management is as a process that recognize as „the development of a talent pool of high potential and high performing incumbents to fill these

roles, and the development of a differentiated human resource architecture to facilitate filling these positions with competent incumbents and to ensure their continued commitment to the organization“ (Collings and Mellahi, 2009). The second definition emphasize the importance of having talent in organization which help companies to perform better - contribution of organization’s sustainable competitive advantage. Recent study by (Niedźwiecka, 2016) explains the elements of talents: „ Extraordinary intellectual skills; A creative attitude (originality, flexible thinking and acting, tackling unconventional problems, and a high tolerance to risk, change, uncertainty and ambiguity); A commitment to work (self-disciplined, persistent in pursuing goals, and hard-working)“.

Critical review of talent management concept was investigated by authors (Lewis and Heckman, 2006) and they provided the talent management hierarchy that includes: talent management strategy - what market opportunities exist, talent pool strategy - what kind of performance to we need, talent management system – how to we implement talent management strategies across the company and talent practice. Talent practice is research focus on this paper and it is crucial to find the adequate way to respond to question: Which practices efficiently meet our talent goals and can be captured by our systems and consists of: selection, recruiting, and performance management.

The business schools also need to transform their teaching strategy. Poor teacher quality in school systems and few education reform initiatives had education talent or its management as their central elements in US market. Having the best teachers who can support talent management in business schools in also recognize by study (Odden, 2013). Two new

organizations Teach For America and The New Teacher Project were centrally focused on recruiting top talent into the nation's school systems. These groups recruited and then selected bright individuals with high potential but who lacked traditional teacher preparation to become effective teachers (who know how to teach students practical knowledge and follow requirements from company) in the education system.

Many HR department had already developed a lot of talent management program for students. Long selection process and problem to reach top talents (employer branding) are the most common problems why the best students do not want to apply for successful companies. HR managers, teachers and students have crucial role for organizing business case competition and selecting the top talent students as a outcome from case competitions.

Business student case competition

Various group of participants who are involved in organization of business case studies are: faculties (organizers of case competition) organizations from trade and industry like sponsors who represent the source of themes for case studies (HR department and management level), competitors, jury, media, student organizations, and volunteers.

To organize a competition with case studies with subjects it is important that there is collaboration between companies, teachers, and students who are active participants in competitions. Figure 1 shows framework for competing with case study and the benefits for all participants: job for students, real solutions and ideas for companies, integrate theoretical and practical knowledge for teacher. The roles of participants are:

- Companies – HR manager: They have four roles in competitions: first, as a sponsor, to provide financial funding. Second, to provide necessary information for case studies, and to participate in the jury that grades students’ solutions. The fourth role after case competition is to hire the best students for internship or job in the company.
- Teachers: To prepare students, to communicate and make agreements with representatives of companies, to write case studies, to communicate with students, to prepare materials for competitions, to organize events, and to participate in the jury that grades students’ solutions;
- Students: To prepare with teachers, to register for competitions, to solve case study problems in teams, to present solutions, and to evaluate their knowledge after competing. Students are usually part of student organization Case Study Club which is recognized for talents as future business leaders. (Case Study Club, 2017).

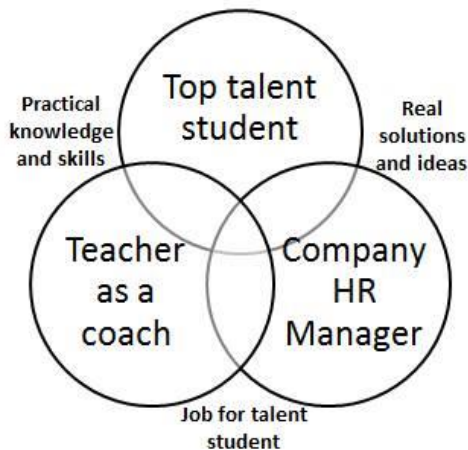


Figure 1. Framework for competing with case study

Teacher (faculty member) usually negotiates with HR manager about the potential topic for the case study. (BBICC, 2013). HR manager has role to organize the meeting with top management and together decide about the case study field. The role of mentor is to prepare structure of the case study, ask the relevant data for case study, write the case study, test the case study. Another important issue is to select the best students for solving the case study. Selection process for talent students consists of many steps. (Damjanovic, 2011) Initial selection is during semester when students have opportunity to work of solving other business problems in the class. After that they are selected with four steps: individual test who monitor their level of practical knowledge and problem solving skills. The second selection step is individual test with three mentors and individual case study interviews - best practice from consulting business (ATKearney, BCG, 2013). As the third part of student selection we organize team building skills exercise – where student solve together mini case study with alternatives and argue about potential recommendation and the last individual testing of solving mini case studies and presenting alone.

The role of human resource manager from company is to provide sponsorship package for business case competition – money support, managing the data requirement process and time management for jurgung the presentation day.

The jury consists of people who are from organizations that produce case studies – top management (CEO, CFO, CMO, HR Director) and consultants. The composition of the jury is very important: It is necessary that the number of jurists is odd. The jurists need to be familiar with the case study before

presentations and they need to have competence in the area that the case study is about. In international competitions on the global level the jury only consists of the members of the top management companies that decide the winning teams.

There are different criteria and levels of significance that are taken in consideration when grading student solutions at case study competitions where business problems are solved. At international competitions, the following aspects are graded: case study analysis, presentation of solutions, participants' responses to questions from the jury, and teamwork performance. Criteria for grading students' solutions and choosing winners (the best team according to the members of the jury) at competitions always include teamwork, presentation method, presentation of argument, and the rationality of the solution based on the detailed problem analyses. The most important quality that should be considered before selecting the members of the jury should be their competence and motivation to provide adequate feedback to students so that they can understand what mistakes they made and what areas they need to improve for their future work.

Research study

We conducted individual interviews with 16 human resources managers from international and domestic companies from Serbia from September 2016 to December 2016. The interviews were conducted with employees in Serbia, individuals who have managerial functions and manage people. We also had interviews with two chief executive officers because in small companies they are responsible for human resource management issues. All of these companies participated as a source for case or jury members for business student case competition. These

were precondition criteria for discussing about talents recruitment and students skills. Companies are from different industry: FMCG (drink, cakes, meat), car, chemical, tobacco, IT Business, telecommunication, banking and construction.

Findings

We identified opinion from human resource managers from HRM department for better understanding advantages and disadvantages for companies and adequate talent recruitment strategy.

Strategic human resource management is responsible for building a talent management strategy based on competency profiling. (Sharma and Bhatnagar, 2009). In-depth talent assessment based on competency framework for: new hires and existing employees. In our study we investigated the new hires talent approach. We founded idea of suggested research designs: The perspectives of different stakeholders in the talent management process in the paper of author (Dries, 2013) and we choose one important stakehoders perspective in organizing business case competition: HR manager. In previous research from company representatives Damnjanovic V. (2011), we identified some benefits and problems for company to participate in business case competition for hiring the best students. These list was starting point for our interview process. The benefits for HR department and company side are: potential employment: selection and recruiting of the best students, networking with faculty (headhunting), many different solutions from case study competition, applying the solutions in practice, creative approach to solutions, networking with students, and company promotion (employer branding). Problems that are identified in business student case competitons focus on:

uncertainty: What can students really provide in the term of real practice solutions?, providing money for competition is not seen as an investment but as costs, company managers are usually afraid to share real data, lack of experience for case study competition. We set two research questions:

RQ1: Students who competed in solving case studies have a better presentation skills, teamwork, time management and problem solving in relation to other students who do not have this experience

RQ2: Students compete in solving a case study are the new source of talent recruitment for HR department of the company

Our findings showed that respondents are usually suprised about the high level of students practical knowledge and managerial skills that they show during and after the case competitions. They compared them in the selection process for internship or job with other students without case study experience in the team selection. The evaluation results indicate that the students who competed ready to solve complex tasks, as well as to immediately lead the discussion, directed, and the other candidates to work and achieve a common goal. Problem solving skills and teamwork, under the pressure skills are identified as the highly developed, see Table 1.

Talents competing at student case competition	Benefits for companies	Getting the right talent pool
Talent Selection process for case competition	Creativity attitude Selection process is shorter Better connection of theory and practice Networking with business school for case competition	Problem solving Under pressure Teamwork Presentation Time management (Damnjanović et.al, 2016) Business logic
Company provides a case study for case competition	Live presentation of case company Increasing brand awareness of company among students	One person who is responsibly to provide data for company case writing, companies usually provide additional q&a session for talents
Recruitment tool	Cost saving for company – only cost for sponsorship the case competition Employee branding	Get direct access to talent – biographies of requirment talent students

Table 1. Benefits for company to be sponsor at student case competition

The main benefits from talent selection for companies are: Creativity attitude of candidates. Better connection of theory and practice of candidates, Selection process is shorter, Networking with business school for case competition.

The main benefits for recruitment the companies are: cost saving – HR deparment only need to provide money as sponsorship or talent management program budget for student competiiton. Company also has great opportunity for employee branding. Companies received database of biographies who compete at student case competition and it is new way of requirment of talents.

Another important challenge from CEO perspective from small companies are that the students who compete at case study competition do not afraid and ask question to CEO in the interview and interpret well understanding of real business, because the students usually have CEOs as a jury members at case competition. Interview from CEO from construction industry showed that talent student that he hired in small companies has the best team building and presentation performance among all employees evaluating by human resource agency from external human resource experts.

HR manager from drink company is impressed of positive attitude and performance oriented talent student from case competition to work hard and achieve target in junior position. Implication from interview was: „I really like how our company is connected with busines school, the talent pool from case competition is important talent recuirment tool for us. He already hired three students and we are extremely satisfied with their problem solving skills and innovative approach that they have. In our company we have long process of developing business plan for the next year. For talents is more easier, they usually had only 24 hours to develop business strategy for different cases and industry. HR managers from car and banking industry also have a positive experience with students on intership and they have problems with top management level to explain them the real benefits from case competition: „Case Study Methodology and benefits for companies should be presented better from business school side. People from top level need to understand the methodology adequately and to know in which way works (defining teams, according to which principles are assigned tasks, the formation of the jury and evaluation, as well as if all tasks can be integrated into a business strategy for company). The problem that confirm the

second research question relates to a new method of recruiting top students over the competition is that some HR managers do not have sufficient confidence that the teachers select the best students for the case competition. HR director from chemical company shares opinion:“ how to know if it will be the best students involved in the competition“. HR managers do not like when someone else is doing the selection for them. What is positive is that all 16 HR managers who have a positive experience (car, food, drink, cakes, tobacco, banking telecommunication) in the same process recognize the importance of saving time and money compared to traditional forms of recruitment through advertisements and job fairs.

The potential problems that HR manager identify are related to the fact that talent students are attractive for many employers and they need to provide them offer which will satisfied the talent and company needs. The second problems is that company may in the short term meets the requirements of talent. Talents seeking jobs with the challenge as well as the possibility of rapid promotion in career development and in small companies is usually not possible.

Conclusion

Through our research, we were able to come to several contributions regarding HR managers from companies from Serbia that had a case experience in previous years.

Using the interviews and qualitative analysis of research questions we summarize the main benefits and problems for HR managers and talent students.

Firstly, it has been determined that trends for selecting and recruitment talent is important strategic process for human resource departments. Similar research study from managers in Europe (D'Amato and Herzfeldt, 2008) underlines the differential meaning of learning and managerial skills across generations needs to be better understood in order to develop effective strategies for the selection, development and retention of talent in all generations. Participating in the case competition companies can decrease company cost and time for recruitments. Important benefits are company promotion and networking with business schools and also providing companies creative and fresh solutions for cases that they provided for case competition. In our research respondents from HR departments identified time management as a skill that talents from case competition have and all other management skills: presentation, team building, problem solving are recognized as a valuable differences for talent students comparing to other students without case experiences in their biographies. Under the pressure skill was also identified by HR managers. HR manager from FMCG company explains satisfaction of top management with creative solutions of students at case competition and benchmarks from other markets and industries that showed future trends that company need to respond in the future. In the environment affect business schools to change their strategy of market performance. The organization of a case study competition represents an innovative way to prepare students for future careers, as well as an opportunity for business schools to better position themselves in international educational arena. It is important tool for building the strong employee branding strategy at business schools for talents. The main problems for HR manager is that business school is responsible for selection of talent students for case competitions.

The research study did not include the analysis of teachers, students which represents the link between students and companies and have a important role in coaching the students and prepare cases for competition. However, based on previous research, secondary sources (Breugh et al., 2008) and personal experience, the basic framework for competing with student case competition is presented and it will be crucial to explain more detail all case competitions participants at global level in future research study.

References

1. BBICC – Belgrade Business International Case Competition, (2013), www.bbicc.org
2. Breugh, J.A (2009), „Recruiting and Attracting Talent“, SHRM Foundation’s Effective Practice Guidelines Series, available at: <http://www.shrm.org/india/hr-topics-and-strategy/talent-acquisition-and-people-flows/sourcing-and-recruiting-external-and-internal/Documents/1109%20Recruiting%20EPG-%20Final.pdf>, (accessed 20 November 2014)
3. Breugh, J.A., Macan, T. H., & Grambow, D. M. (2008).“ Employee recruitment: Current knowledge and directions for future research.“ In G. P. Hodgkinson & J. K. Ford (Eds.), *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, Vol.23, pp. 45-82.
4. Broughton, A., Foley, B., Ledermaier S. and Cox A. (2013), „The use of social media in the recruitment process“, ISBN 978-1-908370-32-7, Institute for Employment Studies, <http://www.acas.org.uk/media/pdf/0/b/The-use-of-social-media-in-the-recruitment-process.pdf>, (accessed 2 January 2015)

5. Business Skills for a Changing World: An Assessment of What Global Companies Need from Business Schools, World Environment Center 2011., <http://www.unprme.org/resource-docs/wecnetimpactreport2011.pdf>, (accessed 15 March 2014)
6. Case Study Club, (2017), <http://casestudyclub.org/> (accessed 10 June 2017)
7. CIPD, (2014), „Recruiting and developing talented people for SME growth“, Chartered Institute of Personnel and Development, London, Research report, July 2014, <http://www.step.org.uk/app/uploads/2014/10/CIPD14-SME-Talent-report.pdf>, (accessed 10 December 2014)
8. Collings D.G. and Mellahi, K. (2009), „Strategic talent management: a review and research agenda“, *Human Resource Management Review*, Vol 19, No. 4, pp. 304–313
9. D’Amato A, R. Herzfeldt (2008), „Learning orientation, organizational commitment and talent retention across generations - A study of European managers“, *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 23 No. 8, pp. 929-953
10. Damnjanovic V, (2011), Marketing in practice – applying the case study method^{mm}, FON, Belgrade
11. Damnjanovic V, Novcic B.. (2011), „Bringing the real world into your classroom - applying the case study method^{mm}“, *Changes in Social and Business Environment*, Proceedings of The 4th International Conference, November 2011, ISSN 1822–7090, pp. 27-32.
12. Damnjanovic V. Cicvaric Kostic S., Neskovic E, (2014), „Organizing business case competition - guidelines for

- business schools“, *Pranjana: The Journal of Management Awareness*, The Print ISSN: 0971-9997 Online ISSN: 0974-0945
13. Damnjanovic, V., Proud, B., & Ruangwanit, N. (2016), Perceived benefits and issues of student learning in business case competition – Comparison study of Serbia, Australia and Thailand. *Athens Journal of Education*, forthcoming issue, available online at: <https://www.athensjournals.gr/education/2017-1-X-Y-Damnjanovic.pdf>, accessed: March 23 2017.
 14. Douglass J.A., and Edelstein R., (2009), „The Global Competition For Talent, The Rapidly Changing Market for International Students and the Need for a Strategic Approach in the US“, Research & Occasional Paper Series: CSHE.8.09, University Of California, Berkeley, pp.1-22.
 15. Dries N. (2013), „The psychology of talent management: A review and research agenda“, *Human Resource Management Review*, Vol. 23, pp. 272–285
 16. Free Management Library, „All about Human Resource and Talent Management“, available at: <http://managementhelp.org/humanresources/>, (accessed 2 December 2014)
 17. Government of Newfoundland and Labrador, (2008),“Developing an integrated talent management program: A Human Resource Management Framework“, available at: http://www.exec.gov.nl.ca/exec/hrs/publications/developing_an_integrated_talent_management_program.pdf, (accessed 28 December 2014)
 18. JayashreeSapra and Maheshwari, (2013), “Campus Recruitment: Acquiring high quality talent through

- corporate presence“, *GRA - Global Research Analysis*, Vol.2, No. 12 ISSN No 2277 – 8160, pp.147-149.
19. Kohli G. (2013), „Talent Acquisition Latest Trends“, *Paripex - Indian Journal Of Research*, Vol.3, No. 4.
 20. Lewis, R.E., R.J. Heckman, (2006), „Talent management: A critical review“, *Human Resource Management Review*, Vol. 16 pp. 139–154.
 21. Niedźwiecka, K. (2016), Talent Management As A Key Aspect Of Human Resources Management Strategy In Contemporary Enterprise, Joint International Conference, 25-27 May 2016, Timisoara, Romania, pp. 803-809.
 22. Odden A, (2013), Getting the Best People into the Toughest Jobs, Changes in Talent Management in Education, Center for American progress, http://www.cpre.org/sites/default/files/researchreport/14_41_oddentalentmanagementfinal.pdf, (accessed 15 November 2014)
 23. Sharma R. and J. Bhatnagar, (2009),“Talent management – competency development: key to global leadership“, *Industrial And Commercial Training*, Vol. 41 No. 3, pp. 118-132,
 24. Thota V. T (2013), „Effective Talent Management Practices: A Strategy for Organizational Success“, *GRA - Global Research Analysis*, Vol. 2, No.11, ISSN No 2277 – 8160, pp.157-159.

ЗБОГАТУВАЊЕ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ЗНАЕЊА ПРЕКУ ИНТЕРАКТИВНИ ИГРИ

Дитка Дронова
ООУ „Петар Мусев“ Богданци

ddronova@yahoo.com

Апстракт

Модерната географија како научна дисциплина, мора што потесно да се поврзува со актуелниот живот. Правилното прикажување на различните географски феномени и факти му овозможуваат на ученикот комплексно осознавање на појавите во природата и општеството.

Но честопати, големиот број податоци во географијата знаат да направат проблем во совладувањето на материјалот. Затоа наставникот во текот на наставниот процес треба да имплементира интерактивни игри и квизови кои ќе овозможат овие податоци полесно да се совладуваат, а нивното учење ќе го доживеат на поинаков начин, со што ќе ги збогатат нивните географски знаења.

Играта отсекогаш била централна и најважна активност во животот на детето и моќно средство за формирање на личноста. Игрите можат да бидат забавни, полни со предизвици и во нив да уживаат и децата и наставниците. Поради тоа играта има свое значајно место во наставата по географија, а учењето со игри е многу поинтерсно и полесно. Со нив учениците можат да се забавуваат и

збогатуваат со знаења, а училницата да биде забавен и рекреативен простор.

Клучни зборови: географија, учење низ игра, игри, образование, мотивација

Abstract

Modern Geography, as a scientific discipline, must be closely related to our current life. The correct presentation of geographical phenomena and facts enable the student to complexly learn about occurrences in nature and society.

Many times, the vast number of information in Geography can cause problem in learning the material. As a result, during the educational process interactive games and quizzes should be implemented to help students easily surmount these data and experience their learning in a different manner which will enrich their geographical knowledge.

Games have always been central and most, crucial activities in child's life, as well as a powerful means the formation of his personality. Games can be fun, filled with challenges making them enjoyable both for students and teacher. Therefore, games take a significant part in teaching Geography and learning through play is much more interesting and easier. They can help students have fun and broaden their know ledge while the classroom cam be an entertaining and recreational area.

Key words: Geography, learning through play games, education, motivation

Вовед

Географијата или геоспациологијата е научен систем, која се занимава со проучување на Земјата како целина и нејзините региони како посебни. Објект на проучувањето на географијата е географскиот простор со елементите кои го сочинуваат геокомплексните системи како што се: релјефните стуктури на Земјата (или во поедини региони), климата, хидриграфијата, растителниот и животинскиот свет, населението, природните богатства и друго. Географијата локализира, опишува, не запознава со природните феномени на Земјата. Таа ни дава жива слика за краевите и просторот, овозможува запознавање на останатиот свет. Географијата ги открива убавините на разни краеве, убавините и богатствата на Земјата и ја развива љубовта спрема природата. Нејзиното проучување секогаш оди од едноставно кон посложено, од познато кон непознато, од блиско кон далечно и од конкретно кон апстрактно.

За да се совладат сите овие поими, облици и форми за само еден континент, полуостров или држава потербно е многу труд, кој може да предизвика потешкотии во совладувањето, и намалување на самодовербата на ученикот, а самиот предмет неинтересен. Но, секогаш постои поинтересен и полесен начин на совладување на одредени наставни содржини, а тој начин е преку интерактивна игра изразена во најразлични форми. Со игрите многу лесно можат да се совладат сите видови на знаења од прости знаења, лесно се преминува кон сложени знаења, па специјални знаења и на крај глобални географски знаења.

Значењето на игрите

Играта отсекогаш била централна и најважна активност во животот на детето. Таа е моќно средство за сестран развој на личноста, бидејќи овозможува:

- Когнитивен,
- Емоционален,
- Социјален и
- Физички развој

Играта има свое значење и улога во образовно-воспитната работа и во наставата по Географија. Кај учениците во текот на интерактивните игри и квизови на час по Географија се развиваат различни способности:

1. Внимание,
2. Одржување на вниманието,
3. Сваќање на просторните односи,
4. Способност за самостојно учење,
5. Анализирање,
6. Примена и
7. Давање информации.

Влијае и на:

8. Правилниот раст и развој
9. Развој на моторни способности,
10. Развој на креативноста,
11. Естетска перцепција кај ученикот

Во Географијата интерактивните игри и квизови наоѓаат примена особено кога наставните содржини се такви да содржат податоци кои можат да се внесат во неми карти, па на основата за читање на дадениот текст и нацртаните и

внесени поими се стекнуваат со нови знаења и полесно ги разбираат. Исто така и при повторување и систематизација на одредени наставни содржини може да се искористат доста интересни игри и квизови. Игрите можат да се применуваат низ индивидуална работа на ученикот, работа во парови, работа во помала или поголема група или низ воннаставни активности.

Ученикот истовремено ги развива своите чувства, учи да ги почитува правилата, го развива соработничкиот и натпреварувачкиот дух. Со вклучување на ученикот во игра доаѓа до израз неговата интелигенција, знаење, упорнос и желба за победа, бидејќи со играта секогаш се доаѓа до извесна натпреварувачка ситуација.

Примена на игрите во настава

Географските игри наоѓаат примена во збогатувањето на географските знаења уште од најмала возраст. Прва географска игра што ја играат малите деца, а има големо влијание врз збогатувањето на географските знаења е играта “на буква на буква“. Со оваа игра децата погодуваат држави или главни градови од целиот Свет. Исто така скоро и да не постои семејство во кое се нема играно познатата игра “Брза Географија“. Уште од мала возраст децата со своите родители ја играат оваа забавна и едукативна игра, со која го тестираат нивното општо познавање и познавањето на географските топоними. На почетокот играта ја играт со букви за кои имаат познато одредени топоними. Кога ќе ги совладат сите топоними од одредени букви знаењата ги надополнуваат со други букви, за кои стекнуваат нови знаења. Со овие игри се развива и нивната способност за брзо размислување.

Како расте детето така и географските поимите за совладување се зголемуваат, па потребно е да се прошируваат и се повеќе да се применуваат интерактивните игри. Затоа пристапот на наставникот треба да биде соодветен на возраста на детето, односно да ги наведува учениците да го стекнуваат своето знаење преку начин на нив дотогаш познат, преку игра.

Веќе во периодот кога основните географски знаења се совладани, почнува продлабочувањето и збогатувањето со нови знаења, а тоа особено се однесува на решавање одредени проблеми или проблемска настава. Со оваа настава учениците решаваат одредени проблеми, се наоѓаат пред одредена тешкотија, размислуваат, бараат начин за решавање на проблемот, го решаваат зададениот проблем и на крај ги применуваат стекнатите знаење во нови ситуации. Посебно внимание треба да се посвети на возраста на учениците, колку учениците се на помала возраст толку проблемот треба да биде полесен и поедноставен, колку учениците се на поголема возраст толку проблемот може да биде потежок и посложен.

Организирање и реализација на интерактивните игри во географијата

Стручното обликување на интерактивните игри е најважниот и најсложениот дел. Имено, за да се осмисли и реализира одредена игра, наставникот и учениците потребно е да ги совладаат следните фази:

- Подготовка;
- Реализација;

- Донесување заклучоци;
- Презентирање на резултатите;

Фазата на подготовка-Опфаќа две фази:

-подфаза подготовка на наставникот и подготовка на учениците.

Подготовката на наставникот опфаќа: добра поставеност на содржината, целите и задачите, планирање време за реализација, неми карти, изработка на структура на дневник-бележник. Подготовката на учениците опфаќа: добивање на информации од страна на наставникот за реализација на играта, запознавање со содржините и целите на играта, запознавање со времето и начинот на реализација, поделба на групи.

Втората фаза е фазата на реализација на играта која опфаќа: следење на реализацијата, водење бележник, фотограмирање, снимање.

Фазата на донесување заклучок подразбира разни усни и пишувани коментари во врска со интерактивната игра,оценка за ангажираноста на секој ученик и сл. и последната фаза е фаза на презентација на резултатите и во себе вклучува презентација на играта преку слики, изработка на презентација, и друго.На овој начин учениците не се само пасивни слушатели туку активни играчи и во текот на целата реализација на играта. Кога се ќе заврши како што треба и кога учениците ќе бидат задоволни и збогатени со нови знаења, ќе може да се констатира дека играта била добор организирана, а уште подобро реализирана.Пример кога играта би била пополнување на нема карта за вештачките езера во Република Македонија,

учениците не само што ќе се запознаат со вештачките езера во нашата земја, туку ќе научат и на која река се изградени, а исто така и во која котлина и меѓу кои планини и во близина на кои градови. Ќе можат самите да донесат заклучок како стопански истите можат да се искористат за потребите и населението што живее во неговата околина и околу него. Истото се однесува и при пополнување на неми карти за бреговата разгранетост на континентот Европа. Освен што ќе научат кои мориња, острови и полуострови се наоѓаат на одреден брег, своето знаење ќе го збогатат и со тоа што ќе научат која држава лежи на одреден полуостров или остров и на кое море излегува. Игрите може да бидат со пополнување на печатени неми карти или компјутерски игри. Примената на овие игри им овозможува на учениците да добијат трајни знаења бидејќи сами истражуваат и сами пополнуваат неми карти и на крај сами донесуваат заклучоци.

Компјутерски игри

Освен општите игри постојат компјутерски игри за учење Географија. Компјутерските игри кои служат за учење се еден вид сериозни игри и имаат точна определена цел. Познати се уште како забавно-едукативни игри, бидејќи со нив се добива еден забавен начин на учење. Со нив се креира пријатна и креативна атмосфера, децата полесно учат и се збогатуваат со поквалитетни знаења. Овие игри исто така треба добро да се испланираат и организираат, а истите може да се применат во различни содржини низ: индивидуална работа, работа во парови, помала или поголема група. Вредноста на овие игри се состои во тоа што тие овозможуваат полесно и побрзо

совладување на наставниот материјал, посебно со тоа што многу се внимава на нивниот дизајн и квалитет.

Улогата на наставникот

Улогата на наставникот за воведување на играта во текот на часот подразбира подолготрајно искуство на наставникот во реализацијата на голем број вакви часови. Улогата на наставникот во припремата и водењето на играта е многу значајно и ни малку не е едноставно. Наставникот мора да има изградено добро осмислена, подготвена методологија. Исто така тој треба успешно да ја испланира употребата на различни материјали и наставни средства (од наједноставни до најсовремени) Тој треба да овозможи и да направи учењето низ игра да се одвива неприметно и спонтано. За сето да биде како што треба многу важни се организационите способности на наставникот.

Играта, колку и да трае, треба секогаш да остане време за разговор, разменана мислење и изнесување ставови, како и предлог во врска со планирање и осмислување на нови игри, а сето тоа наставникот треба добро да го организира.

Заклучок

Интерактивните игри можат да бидат добри алатки за учениците да ги користат во развивањето и збогатувањето на своето знаење по географија. Со добро организирани игри учениците можат да патуваат низ Светот без да ја напуштат училницата. Можат да лоцираат

различни држави, градови и земји на мапа, можат да ги разберат временските зони и различните обичаи. Со оглед на тоа што Географијата ја има насекаде во нашиот живот, наставните содржини збогатени со интерактивни игри може да направат “свет“ на разлики во знаењата на учениците. Тие се многу големо средство за подобрување на знаењата на учениците, па потребно е наставниците мудро да ги искористуваат во географските часови. Интересна, забавна и пријатна работна атмосфера секако дека многу влијае на збогатувањето на географските знаења.

Користена литература

1. Аслан Селмани и Томе Андоновски (1999): Методика на наставата по географија, Скопје;
2. Anne Deryberry (2007), Serious games: online for learning 28 October 2011;
3. Учење со помош на компјутерски игри-Н.Стојковиќ; А.Стојанова; Д.Биков и Г.Шутева-Универзитет “Гоце Делчев“ – Факултет за информатика;
4. Доц.д-р Цане Котески (2013): Примена на ИКТ во наставата по географија, Штип;
5. Free Technology for Teacher: Ten interactive Geography Games;
6. 13 Unexpected and Fun Geography Lessons to Enhance Your Curriculum;
7. Igra u nastavi Geografije Dr. Andjelija Ivkov – Dzigurski;
8. Олга Мурцева – Шкариќ, Смилја Салциевска, Миланка Николовска (1990): Играњето и игрите, Детска радост, Скопје;

УЛОГАТА НА ИСКУСТВОТО ВРЗ ЗАДОВОЛСТВОТО ОД РАБОТАТА КАЈ НАСТАВНИЦИТЕ

Драгана Зафировска
dragana.zafirovska89@t.mk

Магистрант на факултет за образовни науки, Универзитете
"Гоце Делчев" - Штип, Р.Македонија
Катедра за образовен менаџмент и образовна политика

Апстракт

Наставниците секогаш се сметаат за моќен извор во училиштата. Тој мора да задоволи голем број на специфични барања како што се: комплетен состав на општо и стручно образование, интелектуална способност, особини на личноста адекватни за системот на вредности во општеството, висок степен на зрелост, како и високо ниво на лична култура. Сепак, задоволството од работата на наставниците ретко се зема во обзир, а е клучен фактор за квалитетот на наставникот, во однос на стабилноста на наставните сили и посветеноста на наставничката организација. Задоволството на наставниците придонесува не само за мотивирање и подобрување на наставниците, туку и за учење и развој на учениците и постигнување на поголем успех. Истражувањето за задоволството на наставниците од нивната работа зема се поголем замав во последната деценија, но малкумина направија истражување за тоа колку искуството на наставниците влијание врз задоволството од нивната

работа. Овој труд ќе внесува некои согледувања за тоа дали искуството на наставниците влијае на нивното задоволство од работата.

Клучни зборови: Задоволство од работа, образование, искуство, наставници

Abstract

Teachers are always considered a powerful resource in schools. He must satisfy a number of specific requirements such as: a complete composition of general and vocational education, intellectual abilities, personality characteristics adequate for the system of values in society, a high degree of maturity, as well as a high level of personal culture. However, teacher satisfaction is rarely taken into account, and is a key factor for the quality of the teacher, in terms of the stability of the teaching staff and the commitment of the teaching organization. Teacher satisfaction contributes not only to motivating and improving teachers, but also to learning and developing students and achieving greater success. Research on teachers' satisfaction from their work has taken increasing momentum in the last decade, but few have done research on how much teachers' experience influences the satisfaction of their work. This paper will introduce some insights into whether teacher experience affects their job satisfaction

Keywords: job satisfaction, education, experience, teachers

Вовед

Високо квалитетен наставен кадар е камен-темелник на успешен образовен систем. Да се биде наставник е многу благородна професија, а наставниците се секогаш благодет за едно општество. Улогата на еден наставник пред се е да ја поттикне самодовербата кај младите, не само додека се ученици но и низ целиот нивен живот. Да им помогнат на учениците да стекнат релевантни знаења кои понатаму ќе им користат во животот. Понатаму, работата на наставниците е да им покажат на учениците што да учат, да ги охрабруваат, како и да ги критикуваат со цел да ги поттикнат на постигнување поголеми резултати поставувајќи стандарди и критики. Затоа наставникот треба да биде ефикасен на своето работно место.⁸ Вознемирувачки е фактот дека денес има многу наставници кои и не се задоволни од своето работно место. Разбирајќи ја поврзаноста помеѓу организациската структура и мотивацијата, и како тие се од корист за задоволството од работата и организациската посветеност широко е развиено и прифатено.⁹ Наставниците кои се задоволни од работните места обично имаат висок степен на професионални способности и чувствуваат дека можат да управуваат,

⁸ Chamuundeswari, S., Job satisfaction and Performance of School teachers, May 2013 Посетено на: <http://www.hrmars.com/admin/pics/1859.pdf> , 11.09.2017

⁹ Buchanan, B., Building organisational commitment: the socialisation of managers in work organisations, Administrative Science Quarterly, 1974, Vol. 19, pp. 533-46.

организираат и вршат конкретни задачи дури и во случај на неуспех.¹⁰

Постојат повеќе истражувања каде истражувачите идентификуваат многу релации поврзани со работата и задоволството од работата кај наставниците како што се мотивацијата, платите, работните услови, соработката помеѓу наставниците и директорот и слично, но многу малку истражувачите ја имаат истражувано поврзаноста на задоволството од работата со демографска варијабла како што е работното искуство.¹¹

Дефинирање на поимот задоволство

Во својата најосновна смисла, задоволството од работата е позитивна емоционална состојба која произлегува од оценувањето на работните искуства. Задоволството на работата има многу димензии. Најчесто забележани аспекти се задоволството од самата работа, платите и признавањето, поврзаноста со супервизорите и соработниците и можноста за напредок. Секој димензијата придонесува за целокупното чувство на задоволство на поединецот од самата работа, но "работата" е различно дефинирана од различни луѓе. Лок дава сеопфатна дефиниција за задоволство од работата како пријатна или позитивна емоционална состојба што произлегува од

¹⁰ Gkolia, A., teacher's job satisfaction and self-efficacy: A review, European Scientific Journal, 2014 Посетено на: <http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/3923/3714>, 12.09.2017

¹¹ Kardam, B., Job Satisfaction: Investigating the role of experience and education, Journal of Arts, Science and commerce, 2012

проценката на работата или работното искуство.¹² Задоволството од работата е резултат на перцепцијата на вработениот за тоа колку добро нивната работа ги обезбедува оние работи што се важни. Задоволството на работата е дефинирано поспецифично во литературата, а неколку теоретичари создадоа свои дефиниции. Смит го дефинира задоволството на работата како емоции на поединецот за неговата или нејзината работа.¹³ Врум го дефинира задоволството од работата како ориентација на работниците кон нивната моментална работа. Слично на тоа, Шулиц изјави дека задоволството од работата е во основа психолошката природа на луѓето кон нивната работа.¹⁴ Сигал и Лејн (1982) едноставно кажаа дека задоволството од работата е реакција што ја дефинира степенот до кој луѓето ја сакаат својата работа.¹⁵

Наставникот - клучен елемент во образовниот систем

Иако велиме дека наставникот не е во центарот на вниманието на часот туку е повеќе фасилитатор и активатор, сега неговата улога е уште посложена бидејќи

¹² Locke, E. ,The nature and causes of job satisfaction, In Dunnette, M.D. Handbook of Industrial and Organizational Psychology, 1976, Chicago: Rand McNally

¹³ Smith, P. C., Kendall, L. M., and Hulin, C. L., The measurement of satisfaction in work and retirement, Rand McNally, 1969, Chicago.

¹⁴ Schultz, D., Psychology and Industry Today, Macmillan Company, 1982, New York.

¹⁵ Siegal, A. & Lane ,T., Focus of attention and employee reactions to job change, Journal of Applied Social Psychology, 1995, Vol.25 No.13, pp.1121-1141.

мора да управува со многу повеќе информации во неколку различни области и знаење. Проблемот не лежи само во количината на информации кои треба да им ги пренесе на учениците, туку во организацијата и апликацијата на теоријата во практична ситуација. Со други зборови, наставникот со своите знаења од областа која ја предава, психологијата, социологијата и педагогијата треба да им помогне на учениците да ја научат содржината или предметот кој го предава.

Иако сите настани во училницата „се вртат“ околу ученикот, сепак наставникот е оној кој ја осмислува и диригира целата ситуација. Наставникот е оној кој ги креира и избира соодветните активности на часот кои се однесуваат на групи на ученици или на ученици поединци и кои најдобро ќе одговараат на нивните потреби, интереси и капацитети.¹⁶

Задоволството од работата кај наставниците

Задоволството од работата е концепт, составен од голем број фактори поврзани со работата. Како што Мерсер (1997) истакнува дека задоволството од работата е афективна реакција на работата на поединецот.¹⁷ Тоа може да се смета како целокупно чувство или некои специфични аспекти за нечиј труд и може да биде поврзано и со

¹⁶ Мишева, Б., Менаџмент во училницата и потребни вештини на наставникот, 2013 преземено од: http://biljanamisheva.blogspot.mk/2013/08/blog-post_8741.html [посетено на 17.09.2017]

¹⁷ Perie, M; Baker, D. P. & Whiterner, S. (1997). Job satisfaction among America's teachers: effects of workplace conditions, background characteristics, and teacher compensation. U.S. Department of education, 1997

результатите кои се постигнати од работата. Задоволството од работата на наставниците, е тесно поврзано со самата работа на наставниците, вклучувајќи: вклучување на наставниците во донесувањето на одлуки, посветеност на работата и мотивација¹⁸. Тоа не е важно само за наставниците, туку емпириски влијателно и врз учениците и училиштата воопшто. Според истражувањата на Chou et al. (1993), многу задоволните наставници за разлика од нивните незадоволни колеги, почесто остануваат во своите училишта и продолжуваат да работат за постигнување на поставените цели.¹⁹ Концептот на задоволство од работата на наставниците се дефинира како *"афективна врска на наставникот со неговата или нејзината наставна улога и е функција на перцепираната врска помеѓу она што се сака од наставникот и она што наставникот го истакнува"*. Според Спектор, задоволството од работата се дефинира како *"Како луѓето го доживуваат нивното работно место"*²⁰ Задоволството од работата е важен индикатор на она како вработените се чувствуваат на нивните работни места и индикатор за однесувањата, комуникацијата и отсуствата од рабтата кај вработените.

Денес, задоволство од работата во една институција од значаен фактор бидејќи самото задоволство на вработениот дава резултати на мотивација, позитивна и

¹⁸ Sargent, T. & Hannum, E., Keeping teachers happy: job satisfaction among primary school teachers in rural Northwest China. *Comparative education review*, 49(2), 173-204, 2005

¹⁹ Perie, M; Baker, D. P. & Whiterner, S., Job satisfaction among America's teachers: effects of workplace conditions, background characteristics, and teacher compensation. U.S. Department of education, 1997

²⁰ Spector, P. E., *Job Satisfaction: Application, Assessment, Causes, and Consequences*. California: Sage Publications, 1997

пријатна работна средина, добра комуникација како и зголемување на желбата за работа кое води кон остварување на поставената цел и визија на институцијата.

Наставникот како една професионална личност од која се очекува да задоволи еден куп специфични барања можеме да кажеме дека е еден од најзначајните фактори во придонесувањето на оставурање и постигнување големи резултати во училиштето. За да може да напредува професионално пред се наставникот треба да биде мотивиран да креирање на услови за активно учење, за развој на учениците како и ефикасно вреднување на резултатите од методите кои се користат во образовниот процес. Па од тука можеме да видиме дека културните елементи на една организација се тесно поврзани со задоволството од работата.

Влијанието на искуството врз задоволството од работата

Според истражување направено во САД од страна на Националниот центар за Анализа на надолжни податоци во образованието за истражување (CALDER)²¹ се наведува дека големото искуство е важно но не секогаш добро. Влијанието на искуството врз задоволството е најсилно во почетните години на работа. Според повеќе истражувања направени од страна на CALDER потврдуваат дека наставниците кои се нови односно оние со помалку години на искуство се поефективни за разлика од оние кои веќе имаат поголемо искуство. Наставниците покажуваат

²¹ преземено од: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED511988.pdf> [посетено на 31.08.2017]

поголема продуктивност во нивните први години на работа, а потоа со зголемување на искуство, задоволство има тенденција на опаѓање.

Според ова и други истражувања покажуваат дека, во просек, наставниците со повеќе од 20 години искуството се поефикасни од наставниците без искуство, но не се многу повеќе ефективни од оние со 5 години работно искуство. Истражувањата исто така се покажуваат дека ефективноста опаѓа после одреден период. Всушност докажете сугерираат дека најмногу искусните наставници (со повеќе од 25 години работно искуство) може да бидат помалку ефикасни од нивните помалку искусни колеги па дури и неискосни.²²

Користена Литература

- Buchanan, B., Building organisational commitment: the socialisation of managers in work organisations, Administrative Science Quarterly, Vol. 19, 1974
- Chamundeswari, S., Job satisfaction and Performance of School teachers, May 2013 преземено од: <http://www.hrmars.com/admin/pics/1859.pdf>
- Gkolia, A., Teacher's job satisfaction and self-efficacy: A review, European Scientific Journal, 2014 Преземено од: <http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/3923/3714>,
- Kardam, B., Job Satisfaction: Investigating the role of experience and education, Journal of Arts, Science and commerce, 2012
- Locke, E., The nature and causes of job satisfaction. In Dunnette, M.D. Handbook of Industrial and Organizational Psychology, 1976, Chicago: Rand McNally

²² преземено од: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED511988.pdf>
[посетено на 18.09.2017]

- Мишева, Б., Менаџмент во училищата и потребни вештини на наставникот, 2013 преземено од: http://biljanamisheva.blogspot.mk/2013/08/blog-post_8741.html
- Perie, M; Baker, D. P. & Whiterner, S., Job satisfaction among America's teachers: effects of workplace conditions, background characteristics, and teacher compensation. U.S. Department of education. 1997
- Smith, P. C., Kendall, L. M., and Hulin, C. L., The measurement of satisfaction in work and retirement, Rand McNally, 1969, Chicago.
- Schultz, D., Psychology and Industry Today, Macmillan Company, 1982, New York.
- Siegal, A. & Lane, T., Focus of attention and employee reactions to job change, Journal of Applied Social Psychology, Vol.25 No.13, 1995
- Sargent, T. & Hannum, E., Keeping teachers happy: job satisfaction among primary school teachers in rural Northwest China. Comparative education review, 49(2), 2005
- Spector, P. E., *Job Satisfaction: Application, Assessment, Causes, and Consequences*. 1997, California: Sage Publications.

ЗАБАВНИ ИГРИ И АКТИВНОСТИ КАКО МЕТОД ЗА РАЗВОЈ НА ГОВОРОТ

Елизабета Димитриевска, дефектолог, логопед

Соња Димова, дефектолог

Посебно основно училиште,, Маца Овчарова““ Велес

Кресненско востание 4

dimitrievskabeti@yahoo.com

Апстракт

Комуникацијата, добриот изговор, сликите, предметите и секојдневните активности му овозможуваат на детето да слуша и да го изградува говорот. Говорот се развива низ лична и жива комуникација. Пасивното гледање на телевизија има негативно влијание на говорниот и социјалниот развој. Кај децата со интелектуални потешкотии развојот на говорот има потежок пат и е потребна додатна стимулација за да можат да разберат и усвојат поголем број на зборови.

Забавни игри:

- 1. Која лета, кој плива, кој оди?*
- 2. Кој те гледа?*

Наставникот бара внимателно слушање. За нешто што е реално во животот: „рибата плива“ – детето прави договорена активност (да плесне со рацете или да скокне).

При бесмисленост детето не прави ништо, Улогите се менуваат, а глаголите се додаваат.

Цел: Развивање на аудитивна и визуелна перцепција, разбирање на говорот и збогатување на лексичкиот фонд.

Клучни зборови: говорен развој, игри, визуелна и аудитивна перцепција

Abstract

Communication, good pronontiation, images, objects and everyday activities allow the child to listen and build speech. Speech develops through personal and lively communication. Passive watching on television has a negative impact on speech and social development. In children with intellectual disabilities, speech development has a more difficult path and additional stimulation is needed in order to understand and adopt a greater number of words.

Fun Games:

- 1. Which summer, who swims, who goes?*
- 2. Who is watching you?*

The teacher requires careful listening. For something that is real in life: "fish swims" - the child makes a concerted activity (to clap hands or jump). In the nonsense the child does nothing, the roles change, and the verbs are added.

Aim: Developing an auditory and visual perception, understanding the speech and enriching the lexical fund.

Key words: speech development, games, visual and auditory perception

Вовед

Правилната комуникација, добриот изговор, сликите, предметите и другите секојдневни достапни активности му овозможуваат на детето да слуша, да го изградува говорот навреме, да ги усвојува основните правила за позитивна комуникација.

Говорот најбрзо и најефикасно се развива низ секојдневниот живот и реалност и преку лична и жива комуникација. Затоа пасивното гледање на телевизија или играње игри, без жива интеракција, има негативно влијание на општиот развој, а посебно го успорува развојот на говорот и доведува до отуѓеност од луѓето и околината, а воедно негативно делува и на социјалниот развој. Доколку детето има и одредени интелектуални потешкотии развојот на говорот сам по себе има потежок пат. Потребно им е секој збор да го слушнат повеќе пати во контекст, поврзан со конкретен предмет (реален, на слика или во книга) за да го усвојат и правилно изговорат. Кај овие деца освен јасен и прецизен говор, потребна е и додатна стимулација за да можат да разберат и усвојат поголем број на зборчиња, да научат кое како се вика, имиња на предмети, суштества и личности од окружувањето.

Улогата на играта во усвојувањето на нови знаења

Играта е едена од најубавите активности на децата, и таа има важна улога во нивниот ментален, физички, естетски, емоционален и етички развој, како и во развојот на нивниот идентитет. Таа е една од патеките кон осамостојувањето, а со самото тоа има посебно место во животот на секое дете. Играта е природен процес во природни услови кои му овозможуваат на детето преку своите реакции да ги искажи своите емоции, расположенија и желби. Тогаш тоа е рамноправно со другите деца и полесно соработува со нив. Интересните и добро организирани игри и играчки имаат значајна улога во образованието и воспитувањето на децата. Играта е:

Средство со чија помош се организира учењето (го проширува и поттикнува знаењето кај децата)

Го забрзува развојот на индивидуалните карактеристики и креативноста кај децата

Придонесува за јакнење на тимската работа

Помага во решавање на основните проблеми во комуникацијата со другите, стекнување на нови вештини, сознавањето и формирањето на мислењето за различни состојби и појави

Го негува пријателството, грижата за другите, самоконтрола и почитување спрема мислењето и ставот на другите

Придонесува за физичкиот развој на децата

Во говорната комуникација употребуваме различни работни материјали, при работа со децата употребуваме игровни материјали за кои што може да се употребува терминот: работно – игровни, во кои спаѓаат : играчки, слики, колекции на слики, сидни слики, сликовници, апликации, кукли, театарски слики, CD,DVD,филм, телевизија, радио, збирка, текстови од детска литература итн. Волшебна торба, волшебно дрво. За секој вид од овие работно игровни средства може посебно да се зборува, од аспект на нивното општо користење во говорот како двонасочна комуникација (театар со кукли или сенки, слики итн.) или во примена во работата во само едно подрачје од говорот (за вежби за артикулација на гласовите, за богатење на речникот и сл.)

Општото значење на играта лежи во нивното делување врз сензорните перцепции (играчки, слики, визуелизација на ТВ), акустичките перцепции (грамофонски плочи, магнетофон, радио), како и врз кинетичките перцепции. Децата се активираат тактилно(допир- играчка, слика), моторни (допира, фаќа), сензо- моторни (гледа и фаќа, допира), визуелно(набљудува и забележува), акустички(слуша зборови од филм, CD, TV), акустички и визуелно (филм, ТВ.). Во вежбите со разговор и опишување можат да се користат и останатите сетива(мирис) и густативни (вкус: овошје, чоколадо, лимон и сл.). Самата употреба на зборовите, зборувањето за предметите и појавите не доловува доволно јасни и потполни претстави за децата, поготово кај помлади деца. Реалноста и вербалните симболи како термин треба да дејствуваат заедно во процесот на стекнување и проширување на поимното знаење и можноста за вербално изразување на истото. Очигледноста и разновидноста на сетивната

ангажираност на детските перцептивни можности допринесуваат за развивање на неговото мислење.

Значењето на играта кај учениците со посебни образовни потреби:

Кај децата со интелектуални потешкотии развојот на говорот има потежок пат и е потребна додатна стимулација за да можат да разберат и усвојат поголем број на зборови.

Забавни игри:

Која лета, кој плива, кој оди?

Цел: Развивање на аудитивно – вербалното внимание и перцепција, разбирањето на говорот, и збогатување на речникот (именки и глаголи)

Опис на играта:

Логопедот или наставникот го замолува детето да слуша внимателно. Кога тој ќе каже нешто што е вистина, нешто што е возможно во вистинскиот живот, детето треба да направи некоја договорена активност (на пр: да плесне со дланките, да скокне и сл.) Кога логопедот ќе каже бесмилица, детето треба да остане смирено. Потоа можат да се воведуваат и нови глаголи и именки. Играта се изведува индивидуално и во група. Еден круг на пр: Рибата плива. Кучето лета. Птицата лета. Мачката скока. Зајакот лета. Креветот оди. Човекот оди.

Кој те гледа?

Цел: Развивање на аудитивно – вербалното внимание и перцепција и разликување на именки што означуваат живо и неживо.

Опис на играта:

Играта се изведува на истиот начин како предходната игра. Логопедот или наставникот кажува: „Те гледа“ ... и кажува живо суштество, детето треба да изведе договорена активност на пр. да плесне со рацете, а ако се каже бесмисленост детето не треба да реагира. Играта се изведува индивидуално и во група. Пример на еден круг: Те гледа мама. Те гледа тепихот. Те гледа мајмунот. Те гледа моливот.

Примената на игрите во логопедски третман

Децата на иста возраст имаат различен степен на говорен развој. Некои со веќе навршени три години чисто и правилно ги изговараат сите зборови. Други деца на истата календарска возраст па и постари, сеуште зборуваат неразбирливо, погрешно изговараат некои гласови и зборови (испуштање или замена на гласот) или имаат нестабилен глас. Некои имаат граматички неточна реченица и потешкотии во јазичкото изразување (опис на слика, раскажување, прераскажување на настани, спонтан говор и сл.) Понекогаш децата имаат голем фонд на зборови и можат да го објаснат нивното значење, но тие најчесто остануваат во нивниот пасивен говор и не ги користат во секојдневната комуникација, што почнува да представува проблем во школувањето.

Добро е познато дека децата најмногу од се ги сакаат игрите. Затоа во процесот на поттикнување на говорно-јазичкиот развој, потребно е да користиме посебно разработени логопедски игри, со кои ќе делуваме на развивање на аудитивната перцепција, подобрување на изговорот, стабилизирање на гласовите и нивна автоматизација, проширување на речникот, да учат поврзување на изговорениот збор со предмет или слика, да учат да формираат реченица, одговараат на прашања и да научат да водат спонтан разговор. Кај децата со потешкотии во интелектуалниот и говорниот развој игрите треба да се едноставни и добро осмислени, да можат да се реализираат во краток временски рок и да можат да се применуваат и во домашни услови.

Примената на играта во наставата по македонски јазик

Како професионалци во областа водејќи се од секојдневните предизвици со кои се соочуваме во нашата работа, мораме да изнаоѓаме начини колку можеме повеќе да им го доближиме и олесниме начинот на совладување на наставните содржини со примена на соодветни стратегии на работа и постапки за прилагодување на содржините на поучување на учениците со посебни образовни потреби.

Современиот пристап наспроти традиционалниот, играта и дидактички материјали кои ги поттикнуваат недоволно развиените сознајни способности, а воедно даваат сигурна игра и забава. Со дидактичката игра се поттикнува желбата за учење кај учениците, се поттикнува љубопитноста, развивање на работни навики и самоверба. Поттикнување на натпреварувачки дух. Почитување на дадени правила:

дадените правила треба да се почитуваат со самото започнување на играта.

Се ова е можно да се оствари по пат на дидактички игри кој лета, кој плива, кој оди? Кој те гледа? се со очигледни содржини кои се врзани за поими од околината на детето преку кои се запознава со природни појави, ги повторува и утврдува боите, големини во природата и просторот, дадени односи во природата и општественото живеење. Содржините се соодветни на возраста и попреченоста на учениците, им даваат можност да учат и да бидат успешни во рамките на нивните индивидуални карактеристики.

Заклучок

Почитување на дадени правила:, дадени правила треба да се почитуваат со самото започнување на играта.

Развивање на аудитивно- вербално внимание и перцепција.

Збогатување на активниот фонд на зборови.

Развивање на интелектуалниот потенцијал, со играта се овозможува развивање на памтењето, се подобрува концентрацијата и се насочува вниманието на она што е значајно.

Се поттикнува натпреварувачки дух помеѓу учениците. Играта наспроти традиционалното учење, унапредување на знаењето, функционална примена и зголемена мотивација за наставните содржини

Библиографија /Користена литература:

200 Logopedskih igara, Ilona Posokhova, Nakladnik Planet Zoe D.O.O Zagreb, studeni 2010

Liljana Pavlovic, Didaktičke igre matematike, posetena na: <https://mirastevkovic.files.wordpress.com/.../domine.docx>, 21.11.2017

Udruga Sjedi5, Igra kao nastavna metoda, posetena na: <https://sjedi5.com/dokumenti/igra%20kao%20nastavna%20metoda.html>, 21.11.2017

Agencija za odgoj I obrazovanje, Proučavanje učenika sa autizmom, školski priručnik, posetene na: http://www.azoo.hr/images/izdanja/Poucavanje_ucenika_s_autizmom.pdf, 1.12.2017

Osnovna škola - Kamenica, Suvremene metode I oblici poučavanja, posetena na : <http://www.os-kamenica.com/nastava/suvremene-metode-i-oblici-poucavanja>, 28.12.2017

Prof.dr.sc.Gordana Buljan Flander, Zašto je igra važna za razvoj djece, posetena na: <http://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/zasto-je-igra-vazna-za-razvoj-djece/>, 28.12.2017

Maja Pivac, Igra I učenje, posetena na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/49/clanci/1.html>, 23.12.2017

РАЗВИВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИ ВЕШТИНИ КАЈ АУТИСТИЧНИ ДЕЦА

Жана Ѓоргиева дефектолог
Добрила Ефтовска дефектолог
Соња Димова дефектолог
Посебно основно училиште „Маца Овчарова“ - Велес
zana.gjorgieva@hotmail.com

Апстракт

Децата се социјални суштества кои имаат потреба за контакт со други деца и возрасните. Тие се смеат, галат и се заинтересирани за игра. Но некои деца не комуницираат со другите на очекуваниот начин. Делуваат како да се во свој свет во кој рутински ги повторуваат активностите, специфично однесување, проблеми во комуникацијата, недостаток на социјална свест. Ова се карактеристики на развојното пореметување - аутизам.

Учениците со аутизам имаат потешкотии во самостојно одржување на културно хигиенски навики: хранење, облекување, соблекување - потребно е секојдневно практично водење кон активностите со поддршка.

Стекнувањето вештини за социјално функционирање доведува до зголемување на личната самостојност и полесно социјално да се интегрираат во средината во која живеат.

Во истражувањето е применета техника на партиципативно набљудување.

Извршено е: анализирање на состојбата, компарирање и генерализирање.

Во анализа на резултатите доминираат евалуативниот и дескриптивниот метод.

Клучни зборови: Аутизам, социјални вештини, културно хигиенски навики.

Abstract

Children are social beings who need to contact other children and adults. They laugh, care for each other and are interested in playing. But some children do not communicate with others in the expected way. They seem to be in their own world in which they routinely repeat activities, specific behavior, communication problems, and lack of social awareness. These are the features of the developmental disorder - autism.

Autistic students have difficulty in maintaining their own hygiene habits: feeding, dressing, and undressing - it requires daily practical guidance to support activities.

Gaining social work skills leads to an increase in personal autonomy and easier social integration in the environment in which they live.

In this research a participatory monitoring technique is involved. What was done: analyzing the situation, comparing and generalizing. Evaluative and descriptive methods dominate the analysis of results.

Keywords: Autism, social skills, cultural hygiene habits.

Вовед

Децата се социјални суштества кои имаат потреба за контакт со други деца и возрасните. Тие се смеат, галат и се заинтересирани за игра. Но некои деца не комуницираат со другите на очекуваниот начин. Делуваат како да се во свој свет во кој рутински ги повторуваат активностите, специфично однесување, проблеми во комуникацијата, недостаток на социјална свест. Ова се карактеристики на развојното пореметување – аутизам.

Во работата со деца со аутизам една од основните задачи е поставување на јасна цел и системско обработување на програмските содржини кои ќе се совладаат во зависност од видот и степенот на попреченост, како и од факторите за стимулација на овие деца. Без оглед на каков вид на попреченост постои секое дете треба да се сфати како личност кое е способно нешто да научи. Неопходно е да се создаде адекватна и позитивна средина за учење. Децата со аутизам може да стекнат знаење или вештина доколку секоја задача или налог им се зададе што е можно поедноставно. Не постои стандарден, универзален приод во третманот, секој приод има добри и помалку добри страни, ниту еден не покажал успех во секој поглед, меѓутоа секој што се применува доследно и долготрајно во секој случај ќе доведе до одредени позитивни резултати.

Во однос на тоа со каков вид на аутизам и попреченост се сретнуваме, може да се каже дека варира, од блага до тешка форма на аутизам. Кај некои деца со аутизам освен проблемот на прилагодување во училиште, тие се стекнуваат со знаења и немаат проблеми во воспитно образовниот процес, ја совладуваат програмата и тие можат да бидат во можност да живеат независно кога ќе пораснат. Вториот, пак, децата со аутизам нивната функција е на

многу пониско ниво и најчесто пропратен и со друго оштетување.

Секој третман има за цел да се изменат одредени негативни однесувања, да се стекнат навики за самопомош и одржување, да се научат одредени вештини.

Стекнувањето вештини се покажува како значајна и посебно важна со континуирана примена на програма и тоа за:

- Децата со Аутизам каде што вклучува усвојување на:
 - вештини за самозгрижување(исхрана, облекување, лична хигиена...)
 - вештини за фина и груба моторика;
 - вештини поврзани со секојдневното живеење и општење
- Деца со Аутизам следен со други пречки односно деца со аутизам каде нивното функционирање е на пониско ниво:
 - вештини за хранење
 - за корегирање на несоодветните облици на однесување;
 - за осамостојување и самопомош (лична хигиена,облекување, исхрана,движење, исполнување на обврските)
 - за подобрување на вниманието, фините моторни движења и координација
 - развивање самодоверба и позитивна слика за себе

(Изборот на терапевските методи зависи од спцифичните потреби на секое дете).

Цел на истражување

Општа цел

Стекнувањето вештини за посамостојно социјално функционирање (хранење, миеење и чешлање, соблекување,

облекување, вежби за во тоалет) доведува до зголемување на личната самостојност и можност децата да научат да бидат посамостојни и полесно социјално да се интегрираат во средината во која живеат.

Специфични цели

- 1. Развој на функциите-** интервенција со која се насочува развојот на вештините и се олеснува постепеното учење на нови вештини и организацијата за поедини задачи.
- 2. Одржување на функциите** - поткрепување на преостанатиот капацитет така што програмата за стекнување на вештините во сите подрачја да биде одржана на реално ниво.
- 3. Обновување на функциите-** процес кој се користи за повторно детето да ги стекне, научи или реаптира своите функционални активности до максимално ниво на способности.
- 4. Поттикнување на функциите-** секојдневно практично водење кон активностите со поддршка.

Методологија на истражување

Целта на овој труд е да се прикаже како со користењето на програмата за стекнување на вештини (секојдневни повторувачки вештини) е постигнува повисоко ниво на грижа за себе, функционална самостојност во активностите на секојдневниот живот, општа самостојност и независност при извршување на задачите. Како финална цел - да се изврши увежбување на активностите за лична хигиена (миење, орална хигиена, хранење, облекување, соблекување, тоалет) и увежбување на сензомоторните активности.

Задачи на истражувањето

Да се утврди и докаже ефектот што се постигнува со редовна примена на програмата за стекнување на вештини за:

- Увежбување на сензомоторните активности, увежбување за постигнување на самостојност на движењата
- Увежбување на когнитивните компоненти (учење, помнење, решавање на проблеми, внимание, развој на интереси и вештини)
- Поттикнување развој на способностите и вештините во склад со нивните психофизички можности и способности
- Усвојување на повеќе облици на однесување за успешна социјализација
- Стимулација на поедини развојни подрачја

Техники на истражувањето

Применета е техника на партиципативно набљудување и истата е документирана со видео запис. Извршено е: анализирање на состојбата, компарирање (споредба) и генерализирање. Во анализа на резултатите доминираат евалуативниот и дескриптивниот метод.

Тек на истражувањето

1. Собирање и анализа на податоците
2. Планирање и припремање на активности
3. Спроведување на активностите
4. Водење на листа на проценка и промени во однесување

5.Евалуација или процена на резултатите после спроведените активности

Собирање и анализа на податоците

Истражувањето е спроведено во ПОУ „Маца Овчарова“ - Велес со учениците од продолжен престој и ученички дом во текот на учебната 2015 -2016 од месец октомври 2015 до крајот на месец април 2016 година. Во истражувањето се опфатени 10 ученици на возраст од 7 до 12г. (мала воспитна група)

Ученици од прво до четврто одд		Ученици од ученички дом	
Ученици со аутизам или аутистично одн.	Ученици со аутизам и комбинирани пречки	Ученици со аутизам или аутистично одн.	Ученици со аутизам и комбиниран и пречки
4	3	2	1

Во истражувањето опфатени се ученици од ПОУ „Маца Овчарова “ Велес и тоа ученици од прво до четврто одделение и ученици сместени во ученичкиот дом во училиштето. Според комисијата за категоризација опфатени беа ученици со дијагноза аутизам и аутизам со лесна ментална ретардација. Во истражувањето опфатени се 2 девојчиња и 7 ученици од машки пол.

Се користеше програма за стекнување вештини и знаења на начин со кои ќе се поттикне создавање на облици на однесување кои ќе овозможат успешна социјализација и

поголема самостојност кај децата со аутизам во секојдневниот живот и активности.

Оваа програма предвидува стекнување на елементарни навики (секојдневни и трајни) за вклучивање на овие деца во социјалниот живот согласно нивните можности и способности, па затоа оваа програма ќе се реализира на начин што учениците ќе бидат поделени на **III нивоа**.

1. Планирање и припремање на активностите

Пред започнување со примена на програмата за стекнување на вештини кај децата со аутизам се изврши процена на развојот и дали и колку имаат стекнато некои од наведените вештини, а потоа се изготвија листи за процена и индивидуална програма за работа, направена на основна процена на однесувањето на секое дете и тоа:

- Индивидуална процена на однесувањето на учениците за стекнување на вештината – хранење
- Процена на однесувањето за група на ученици во прва и втора фаза- хранење
- Листа на процена на однесувањето во ситуација на одржување хигиена
- Листа на процена на однесувањето во ситуација на облекување и соблекување
- Листа на процена на однесувањето во ситуација на одење во тоалет/

Снимени материјали, слики, содени записници од однесувањето на учениците

2. Спроведување на активностите

Со учениците со аутизам во текот на целото истражување се спроведуваше индивидуален облик на работа со кои континуирано во текот на училишниот ден

покрај извршувањето на сите други задачи се применуваше и оваа програма за полесно да стекнат вештини согласно нивните можности и способности и со давање насоки до родителите да продолжат со извршување на тие активности и дома се со цел да се дојде до поголем успех и резултат. Додека со учениците сместени во ученички дом активностите за стекнување вештини се изведуваа континуирано за време на слободните ученички активности во ученичкиот дом со давање насоки и помош од страна на воспитувачите.

Оваа програма предвидува стекнување на елементарни навики (секојдневни и трајни) за вклучивање на овие деца во социјалниот живот согласно нивните можности и способности, па затоа оваа програма се реализира на начин што учениците се поделени на **III нивоа**.

Програмата во **I ниво** се однесува на елементарна ориентација и запознавање со основните поими и претстави за елементарни навики во самопослужувањето и усвојувањето на основните хигиенски навики. Во ова ниво а воедно и најниско ниво ќе се опфатат ученицит од воспитната група Аутизам на кои потребата од неговател им е најнеопходна и каде основна цел е да се стекнат основните животни вештини кај овие ученици. Усвојување на овие навики исто така ќе се одвива преку задавање на налози (**Дај, Земи, Стави, Донеси, Остави, Однеси**) бидејќи станува збор за деца со алалија.

II ниво

Програмата во ова ниво е наменета за ученици кај кои се усвоени некои од овие навики, а на кои им е потребно само зацврстување на веќе стекнатите навики и стекнување на

нови, индивидуално кај секој ученик со оглед на нивните можности и способности. Во ова ниво се опфатени ученици кои се наоѓаат на ниво на кои им е потребен надзор и помош но дел од овие навики можат и самостојно да ги извршат.

III ниво

Со програмата во третото ниво се опфатени ученици на кои треба да им се овозможи максимална умешност и самостојност во активностите, се со цел практично да се применат стекнатите навики за што поголема самостојност во опслужувањето, но секако под контрола на негователот.

Програмата се реализираше континуирано во текот на целата учебна година, учениците со оглед на нивните можности и способности се наоѓаат во едно од овие три нивоа и усвојуваа и стекнуваат навики во тоа ниво. Дел од учениците се стекнаа со навики и вештини и преминаа во следните нивоа но 2 од вкупно 10 ученици со оглед на нивните можности и способности не постигнаа резултати ниту во првото ниво.

Заклучоци

По извршената евалуација на резултатите се доаѓа до сознание дека континуираното спроведување на активностите за стекнување на вештините битно го подобрува и збогатува социјалното живеење на лицата со аутизам. Кај поголем дел од учениците дојде до подобрување на:

- Постигнувањата во областа на самопослужувањето (самостојно користење на прибор за јадење и пиење, хигиена на раце и сл.)

- Постигнувањата во областа на културно-хигиенските навики (самостојно бањање, облекување, лична хигиена и сл.)
- Прифаќање и самоиницијативно и одговорно спроведување на кукниот ред во ученичкиот дом и училиштето
- Оспособување за ориентирање и снаоѓање во просторот и времето
- развива интерес и желба за самостојно доаѓање до нови сознанија
- развива самодоверба и позитивна слика за себе

Дискусија

1. Во програмата на секој дефектолог потребно е да бидат планирани активности за стекнување на вештини кои ќе влијаат на поголема самостојност и социјално функционирање.
2. Воведување и развивање на соработка со родителите на децата со Аутизам во областа на стекнувањето на вештини и нивна перманентна едукација,
3. Да се поттикнат децата да учествуваат во домашните активности (на пр. Бришење прашина, метење, и метење на креветите)
4. Да се поттикни детето самостојно да одлучува за поедноставни работи.
5. Да се учи детето да решава проблеми- да се поттикне да размислува за да може самостојно да решава проблеми, наместо да му кажуваат други лица.
6. Да се поттикнуваат и пофалат детските обиди само да изведе некоја активност без оглед на крајниот резултат.

Користена литература

1. Radionice za socijalne veštine- Ordinacija Selakovic
2. SOCIJALNA KOMPETENCIJA DJETETA: Zašto je važna i kako ju razvijati [Piše: Dora Kralj, prof. socijalni pedagog](#) Objavljeno: 06.02.2014.
3. Razvijanje djetetove samostalnosti [Piše: Dora Kralj, prof. socijalni pedagog](#) Objavljeno: 01.07.2013.
4. Vladimir E. Trajkovski, Autizam –Univerzitet,, Sv. Kiril I Metodij,,- Skopje Filozovski fakultet, Institut za defektologija, Skopje, 2004
5. Program rada s djecom s teskocama u razvoju – Dubravka Levandovski ;Faklutet za defektologiju,Zagreb,2004
6. За децата со Аутизам, Скопје, Институт за дефектологија Скопје, објавено :2000

TEACHING PRONUNCIATION: CHALLENGES FOR BOTH THE TEACHERS AND LEARNERS?

Ivana Duckinoska

Language school *LinguaLink*, Skopje

ivanad@lingualink.com.mk

Abstract

In recent times, TESOL course materials have been placing more emphasis on pronunciation, and course books have included elaborate parts focused on pronunciation with practical tips so as to bring authentic native pronunciation nearer to the learners. While it may be true that imitation of a particular accent would not do the language much justice, still the lack of knowledge of the various phonological processes can affect the learning process.

It seems that learners usually perceive this aspect as less important, while teachers might feel less confident teaching this, as it is not a tangible component. Therefore, the main aim of this article is to encourage teachers to incorporate teaching pronunciation in their practice, which in turn would promote pronunciation skills in their learners. This article does not call for a native-like pronunciation, but rather focusing on those nuances of the English pronunciation which can lead to greater intelligibility.

Keywords: authentic pronunciation, accent, phonological processes, intelligibility

ИЗУЧУВАЊЕ ИЗГОВОР: ПРЕДИЗВИК И ЗА НАСТАВНИКОТ И ИЗУЧУВАЧОТ?

Апстракт

Во поново време, сè повеќе книги за изучувањето на англискиот како странски јазик ставаат поголем акцент на изговорот и школските материјали вклучуваат подетални делови посветени на изговор со практични совети, сè со цел да се донесе автентичниот изворен изговор поблиску до изучувачите. Секако дека имитацијата на одредена варијанта на англискиот јазик не би била правилниот пристап во овој случај, сепак недоволното познавање на различните фонолошки процеси може да влијае врз процесот на учење.

Се чини дека изучувачите го сметаат овој дел за небитен, додека пак наставниците можеби не се чувствуваат сигурно да го предаваат тоа бидејќи нема опипливи резултати. Затоа главната цел на овој труд е да се поттикнат наставниците да го вклучуваат изучувањето на изговорот во наставата, кое притоа ќе ги подобри говорните вештини кај изучувачите. Овој труд не цели кон изговор како изворен говорител, туку разбирање на нијансите на англискиот изговор што би водело до поголема разбирливост.

Клучни зборови: автентичен изговор, варијанта на англискиот јазик, фонолошки процеси, разбирливост

Introduction

As the most widespread world language as a means of communication for speakers of different first language, today English has become essential in intercultural situations and has obtained, as a lingua franca, the status of an omnipresent language. The Internet, social media, news, songs, the list is endless, is all in English. Therefore, it comes as no surprise that more and more people are speaking the language, either by picking it up or learning it through games and practice, or in a more formal context: at public schools and/or private institutions.

In Macedonia, English is introduced as a first foreign language in the public formal education from the early age of 6, that is, first grade; while in private language institutions, English is being taught as early as the age of 5. Experience has shown that in the teaching practice of English as a foreign language (EFL) in Macedonia, in both public and private institutions, considerable attention is paid to correct pronunciation; still, mainly that attention is focused on the pronunciation of lexical words, such as nouns, verbs, adjectives and adverbs, and relatively smaller amount on grammatical words (auxiliary and modal verbs, conjunctions, determiners, pronouns, prepositions), correct intonation or the various phonological processes at work in the language.

Normally, when encountering any pronunciation part in course books, learners usually dismiss it as less relevant because it is their general attitude that they know how to speak English. However, it is important at this stage that teachers raise learners' awareness that language fluency has nothing to do with proficiency: it is possible to have a good command of the

language and still poor pronunciation skills (Little, 1995: 179). Moreover, teaching pronunciation itself does not necessarily mean that a learner does not speak intelligible English; on the contrary, the aim is to increase learners' awareness of the phonological processes, such as assimilation, elision and vowel reduction among others and help them understand authentic spoken language more.

In general, listening exercises in course materials are adapted to the learners' level of knowledge and learners have no difficulty understanding a recorded speech. However, difficulties arise as learners are faced with authentic pronunciation, that is, the one that a native speaker would normally use in everyday conversation. This is the point when problems occur, such as misunderstanding or misinterpreting the context, or in extreme cases complete unintelligibility. Dalton and Seidlhofer (1994: 31) emphasize that the lack of awareness of the phonological processes is what prevents learners to understand native speakers. The failure to grasp this phenomenon would not only lead to understanding issues, but also stressing words that can lead to incorrect interpretation of the message by the interlocutor.

It seems that the listening exercises are somewhat fruitless when it comes to dealing with real life context. Also teaching pronunciation has tended to be more isolated and treated as a separate aspect (Jones, 1997), hence teaching learners of a perfect pronunciation in isolation without any application in real life communication. With that in mind, this paper intends to outline ways for encouraging teachers to incorporate teaching pronunciation as a regular classroom activity and help learners to develop awareness of this phenomenon with the aim of not

only improving their pronunciation, but also their ability to understand authentic speech.

Teachers as mediators in the classroom

Teachers are those who need to initiate the whole learning process in the classroom before moving to a stage when both the learners and teachers contribute. Should teachers feel comfortable with their English pronunciation and confident with their knowledge in general, learners benefit from such a successful classroom atmosphere. Studies have shown that in order for learners to become independent in the classroom and take responsibility for their own learning, teachers should be those who will pave the way for them and mediate the whole learning process (Little, 1995). According to Little (1995: 179), the independent teacher should be responsible, having the ability to reflect on his/her own teaching practice and use the liberty to organize the teaching process. In such a way will the teacher show the willingness to take risks in the classroom, which, in turn, can encourage learners to experiment with less familiar aspects. When applied to teaching pronunciation, this would mean that the teachers should feel free to experiment as well and together with the learners explore a particular pronunciation segment in the same way as they do when working on a vocabulary or grammar segment.

Having said that, it is also important for learners to have a model and notion of what their classroom goals should be (Cotterall, 2000). In terms of pronunciation, it means that the teacher can be the model himself/herself. However, this does not imply that the teacher should speak a particular variety of the language, such as British or American English as the most popular ones, but rather have an established model for

themselves that respects the general pronunciation rules and encourage learners to apply those rules to their pronunciation. Pronunciation teaching materials and methods should not be dismissed at all; on the contrary they should kindle the learners' interest for pronunciation and encourage them to become more conscious of the process and its importance (Jones, 1997).

In that line, it is necessary for teachers to assume a more active role when teaching pronunciation, especially in recent times when more and more course books are providing well-elaborated sections on pronunciation and explanation of different phonological processes that go beyond word level and focus on the supra-segmental features, in addition to the teaching tips outlined in the teacher's book²³. Jones (1997: 110) notes that newer teaching materials "*have begun to incorporate more meaningful and communicative practice, an increased emphasis on suprasegmentals, and other features such as consciousness raising and self-monitoring which reflect current research into the acquisition of second language phonology*". So, it seems that a favourable working environment has been provided for the teachers to work and focus on all aspects of teaching.

Promoting learners' pronunciation skills

Unless teachers are prepared to teach a particular section on pronunciation, they can simply study it in detail beforehand and try to find a frequent everyday example for it. For instance, if conditionals are on the lesson's agenda, a number of songs can be found where weak form of the auxiliary *have* and the modals are used, such as *should have* → *should've*, *would have* →

²³ Such are the cases with the new series of books *Keynote* from Cengage, *Gateway* series from Macmillan, *English plus* series from OUP.

would've, could have → *could've*. It is the reduced form that is much more common in everyday conversation rather than the full form (Underhill 1994, Kelly 2000, Gimson 2001,). Needless to say, the course book exercises aim towards a complete form in order to establish the grammatical concept as such. Still, what can be done at this stage is guide the learners to practise reduced forms, eg. *I have been reading.* → *I've been reading.*

As far as the modal and auxiliary verbs are concerned, they are still more likely to be grasped because of their frequency and accessibility to learners. They are introduced in the early levels of learning and on condition that the teacher has emphasized the correct pronunciation from that stage, the learner will, in all likelihood, recognize that pronunciation if not able to produce it.

However, bigger problems arise when suprasegmental features are concerned, that is elements of speech which cannot be analyzed on individual level, but rather go over word boundaries. Such is the case with the features of connected speech: assimilation, elision, liaison, juncture, and vowel reduction. All of these processes are common and existent and if learners are aware of them, they will struggle less with understanding rapid authentic speech (Dalton and Seidlhofer 1994, Underhill 1994, Rogerson-Revell, 2011).

Should any of these processes be discussed in class; the teacher can describe the process to the learners and provide a common example of that. For instance, in the case of assimilation, the teacher can draw learners' attention to how *don't you* /dəʊnt ju/ in rapid speech turns into /dəʊntʃu/, or something they are likely to be using already, eg. *did you* /dɪd ju/ into /dɪdʒu/, which are both cases of reciprocal assimilation. They can also discuss the other types of assimilation: progressive and regressive. In the

former, there is left-to-right assimilation, like in the following examples *on the shelves* /ɒn nə 'ʃelvz/, *all the time* /ɔ:l lə 'taɪm/, *what's the matter* /'wɒts sə 'mætə/, *how's the patient* /haʊz zə 'peɪʃnt/. In the latter, there is right-to-left assimilation, eg. /ðæt 'pɜ:sən/ → /ðæp 'pɜ:sən/, /ðɪs 'ʃi:p/ → / ðɪf 'ʃi:p/, /ɪn 'pʌbɪk/ → /ɪm 'pʌbɪk/, /hæd 'gɒn/ → / hæg 'gɒn /. If elision is concerned, they can discuss the sounds most commonly omitted in rapid speech, such as the consonant /t, d, θ, ð, f, v, l, p, h/. For example, *just one, walked back, months, least of my worries, always, glimpse, told him*.

Once learners realize that these changes exist, they will be more cautious with them. Furthermore, what is also common are the linking and intrusive vowels /r, w, j/. Learners may be aware of the linking sounds, but what they find really uncommon is the intrusive /r/, in examples such as *Ana and John* /'ænaɪ ən 'dʒɒn /, *ma and pa* /'mɑ:ɪ ən 'pɑ:/, *saw a film* /'sɔ:ɪ ə fɪlm/, *my idea of heaven* /maɪ aɪ'dɪə əv 'hevən/, *Victoria and Albert Museum* /vɪk'tɔ:riə ən 'ælbət/²⁴. In such cases learners can listen to different podcasts, or watch videos where they can have the transcript at hand and try to find a particular example of any of the above mentioned phenomena.

Learners can also have a lot of fun with the process of juncture, where they can experiment with differentiating identical sequences of sounds that otherwise have completely different meanings, eg. *I'm taking an ice cold shower.* /ənəɪs/ vs. *I'm taking a nice cold shower.* /ənəɪs/, *I could hear the night train* /naɪt treɪn/ vs. *I could hear the night rain* /naɪt reɪn/.

²⁴ A detailed listing of this processes can be found in Underhill (1994), Collins & Mees (2013)

The last but not the least, what can be of great use is to highlight the frequency of the weak vowel /ə/, in both lexical and grammatical units, by giving learners a whole passage where only /ə/ is presented as a phonemic symbol, while everything else has regular spelling. In this way, learners will not only realize the common presence of this sound, but will also try to produce the same in their speech²⁵. This will also draw learners' attention to the fact that most of the grammatical words in English (around 50 of them) are used in their weak form, that is, the one containing the weak vowel, in rapid authentic speech, eg. *I've just /dʒəst/ finished working.*, *You must /məst/ listen to me.*, *boys and /ən/girls*, *My parents are /ər/ at work.*

Moving beyond intelligibility

Teaching pronunciation should not be only perceived as a tool for achieving intelligibility, but rather as a way of making a learner's language more efficient (Jones, 1997:109). It is without doubt that any speaker should sound understandable; still, learners should become aware of the real essence of pronunciation and its potential to convey a message. It is not only about what one says, but about how the speaker gets his message across and how conducive his pronunciation is to the speech act. According to Hişmanoğlu (2006: 103), it is important for a learner of EFL to produce a speech that is understandable, but also a speech that helps him come across as an autonomous speaker of a foreign language and one which will open new horizons beyond those in the classroom.

In order to reach that level, teachers should incorporate pronunciation activities in the classroom curriculum to that

²⁵ There is a great example of one such exercise in Baker 1981: 44, 45.

extent that they become the norm in their teaching agenda, and they are as relevant as any other language skill, such as reading, listening, writing and speaking. Teachers should not perceive the speaking part only as a way of completing a task, but also use it as an opportunity to improve the learners' pronunciation by drawing their attention to all the changes happening on segmental and supra-segmental level. According to Jackson (2016: 122), it is in such practical manner that learners are able to become aware of these nuances of the pronunciation and acknowledge their true application and purpose. Only by developing their awareness in this way will learners try to become more efficient speakers and manage to spread their message in a clear fashion, as well as fully understand the interlocutor's message.

Conclusion

After all, it is upon the learners to decide how native-like they want to sound (Jones 1997), but in order to achieve that they need to set classroom goals, and that is one of the steps for becoming autonomous learners (Cotterall, 2000). However, it is upon the teachers to stimulate this interest for pronunciation. Teachers should treat pronunciation as much of a classroom aim as any other, not something to be overlooked or approached as secondary. And if any attention is being paid, moving from segmental to supra-segmental features may be a small step for the classroom goals, but it will definitely affect the learner's pronunciation skills on a larger scale: it can result in an increased awareness and sensitivity to the nuances of English pronunciation. This awareness, in turn, contributes to shaping the learners as a many-sided participators in the learning process, where they will use the language efficiently and be successful recipients of the message as well.

Glossary:

Assimilation – the process when a phoneme changes its quality due to the influence of a neighbouring sound.

Elision – the process when a sound which would be present in a word spoken in isolation is omitted in connected speech.

Juncture – the label given to a number of features which may occur at the boundary between two words in connected speech.

Liaison – refers to the smooth linking or joining together of words in connected speech.

Segmental features – looking at features concerning individual sounds or phonemes.

Supra-segmental – looking at features concerning larger chunks of speech, such as whole words and phrases.

Vowel reduction – when the unaccented vowels in the stream of speech are reduced to the central vowel /ə/, thus changing their quality.

References:

Baker, A., *Ship or Sheep? An intermediate pronunciation course*. Cambridge: CUP, 1981.

Cotterall, S., Promoting learner autonomy through the curriculum: principles for designing language courses. *ELT Journal*, Volume 54, Issue 2, 1 April 2000, Pages 109–117.

Dalton, C., and Seidlhofer, B., *Pronunciation*. Oxford: OUP, 1994.

Gimson, A. C., *An Introduction to the Pronunciation of English*. 6th edition revised by Alan Cruttenden. London: Edward Arnold, 2001.

Hişmanoğlu, M., Current perspectives on pronunciation learning and teaching. *Journal of Language and Linguistic Studies*, Vol. 2, No. 1, pp. 101-110, 2006.

Jackson, J., The importance of teaching pronunciation. *Journal of Research and Pedagogy*, Vol. 2, pp. 121-129, 2016.

Jones, R.H., Beyond “listen and repeat”: Pronunciation teaching materials and theories of second language acquisition. *System*, Vol. 25, No. 1, pp. 103-112, 1997.

Kelly, G., *How to Teach Pronunciation*. Harlow: Pearson, 2000.

Little, D., Learning as dialogue: The dependence of learner autonomy on teacher autonomy. *System*, Vol. 23, No. 2, pp.175-181, 1995.

Rogerson-Revell, P., *English Phonology and Pronunciation Teaching*. London, New York: Continuum International Publishing Group, 2011.

Underhill, A., *Sound Foundations: Living Phonology*. Oxford: Macmillan Heinemann, 1994.

МИРОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ИМПЛЕМЕНТИРАНО ВО ЧАСОВИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Јулијана Талеска

ООУ „Климент Охридски“ – Прилеп

julijana.taleska@gmail.com

Апстракт

Во овој труд се изнесуваат ставови за потребата на Мировното образование во наставниот процес и начините на негова имплементација во наставата по македонски јазик. Трудот содржи практични примери од одржани часови во основно училиште во кои се вметнати тематски области значајни за Мировното образование. Методолошки користено е работа во групи, парови, писмени состави, дебати, видео презентации, гледање филмови, дискусии и техники и методи кои се користат во неформалното мировно образование.

Клучни зборови: мировно образование, македонски јазик, имплементација

Abstract

This paper presents views on the need for Peace Education in the teaching process and the ways of its implementation in teaching Macedonian. The paper contains practical examples of primary school lessons that incorporate thematic areas relevant to Peace Education. As far as methodology is concerned there is a great variability of forms and methods used in teaching, such

as group work, pair work, written compositions, debates, video presentations, watching films, discussions and techniques and methods used in informal peace education.

Keywords: *peace education, Macedonian language, implementation*

Вовед

Мајчиниот јазик е основниот наставен предмет во сите образовни системи. Тој го зазема првото место во училишниот дневник. Неговото значење денес, за жал е занемарено, но и покрај тоа, тој предмет е она од што сè друго произлегува. Широчината на темите и големиот видокруг на нештата овозможуваат многу имплементации во самата наставна програма. Една од нив е и МИРОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.

Што подразбираме под МИРОВНО ОБРАЗОВАНИЕ?

Поттикнување на младите луѓе да го негуваат мирот како една од основните општествени вредности, целосно отфрлање на војната и насилството како начини за решавање на конфликтите, соочување со минатото и градење позитивна слика за работите за кои што сме научени дека се лоши под влијание на предрасудите, прочистување од стереотипите, преиспитување на национализмот, милитаризмот и патријархалните начела – кои длабоко оставиле корења во нашето општество и често се причина за конфликт и загрозување на нечија слобода.

Под Мирвно образование се подразбира и јакнење на свесноста за заштита на човековите права и слободи на поединецот и групата. Важноста на дијалогот, соработката и солидарноста.

Зошто е потребно МИРОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ?

Програмата за Мировно образование е неопходна за денешните, но и за идните општествени збиднувања. Живееме во тешко време, полно со предрасуди и стереотипизации. Отсекаде потиснати со национализам, клерикализам и политиканство. Раснењето на младите луѓе во сите тие пропаганди многу лесно може да создаде насилници кои ќе бидат сериозна закана за општеството.

Македонија е мала земја, но доволно голема да прими во себе различни етнички групи, религии и убедувања. Сите тоа да може да живее заедно во мир, треба да биде едуцирано во вистински ненасилни насоки.

Потребата за Мировното образование најмногу можеме да ја видиме во нашите образовни установи. Често слушаме на вести како дошло до физичка пресметка помеѓу ученици од различни етнички групи. Национализмот, омразата кон другиот, насилството, нетрпеливоста, се постојано присутни во нашите училишта. За да се спречат или да се намалат тие несакани појави, потребно е да се работи со учениците. Мировното образование токму тоа може да го постигне.

Со програмата за Мировно образование ќе се создадат капацитети кои во иднина ќе овозможат поголема соработка и солидарност меѓу учениците. Ќе изградат поголеми слободи и демократија. Ќе овозможи детектирање и намалување на дискриминацијата по секоја основа.

Теми кои ги опфаќа мировното образование

Мировното образование има широк спектар на теми. Секоја од нив има свој пристап во зависност од целната

група. Некој од темите кои би биле интересни за основците се: ненасилна комуникација, конфликт, разбирање на насилството, предрасуди и дискриминација, род, ненасилна акција, ненасилна разработка на конфликти, изградна на мир...

Каде во наставната програма по македонски јазик може да се имплементира МИРОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ?

Предметот македонски јазик има четири наставни подрачја: јазик, литература, изразување и творење и медиумска култура. Во сите наставни подрачја може да се имплементира Мировното образование. Потребно е само прилагодување на темите за наставни часови кои се податливи за тоа. Учениците низ учењето на задолжителниот материјал, ќе научат нешто повеќе, без притоа да губат дополнително време или да се напрегаат кон негово совладување.

Според темите кои се наведени, на прв поглед не изгледа баш лесно каде би можело да се имплементира сето тоа. Но прилозите, подолу во текстот, го зборуваат спротивното.

Наставно подрачје ЈАЗИК:

Граматичките вежби најчесто се состојат од реченици и кратки текстови во кои учениците треба да направат синтаксичка или морфолошка анализа. Текстовите кои што најчесто наставникот/чката ги измислува или ги

пронаоѓа, можат да имаат теми инспирирани од мировното образование.²⁶

Во тематската целина фонетика, учениците можат да наоѓаат согласки, самогласки, сонанти, во зборчиња како: *мир, конфликт, дискриминација, војна*, па дел од нив нема да бидат јасни, наставникот/чката може да оддели некоја минута од часот и да даде објаснување на зборовите. Таа пракса за објаснување на непознати зборови е вообичаена активност на скоро секој час. Наставникот/чката е должен/на да им ги разјаснува непознатите зборови. Во учебниците на задните страници има речник со непознати зборови. Учениците низ наставниот процес треба да го збогатуваат речникот и да дознаваат значење на нови зборови. На моите часови учениците редовно го користат дигиталниот речник на македонскиот јазик (<http://www.makedonski.info/>). Со таа активност наставникот/чката успева да спроведе три, многу важни активности: предавање на зададениот материјал според годишната програма, имплементирање на мировното образование и користење на ИКТ во наставата.

Наставно подрачје ЛИТЕРАТУРА:

Во текстовите од учебниците може да се сретнат содржини од Мировното образование.²⁷ Тие текстови можат да се искористат за дискусија на час. Наставникот/чката низ прашања можат да извлечат ставови од учениците поврзани со текстот. Ако забележат дека некој од учениците низ

²⁶ Види пример 1.

²⁷ Види пример 2 и 6.

изјавите покажува говор на омраза или насилна комуникација, се создава дополнителен простор за разработка на овие појави низ вежби, со или без помош на педагошко-психолошката служба, во зависност од спремноста на наставникот/чката за самостојно водење на таков процес (чија едукација не е дел од формалното образование на наставниот кадар).

Часовите предвидени за драматизација допуштаат дечињата да драматизираат текст подготвен и адаптиран за нивна возраст, а во себе да има содржини од Мировно образование. Анализата на ликовите ќе овозможи да се исполнат целите. Исто така методолошки е докажано дека играњето улоги (role play) овозможува идентификација со ликот и тоа води кон преиспитување на себе си.

Наставно подрачје: ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ

Ова наставно подрачје овозможува многу простор за имплементацијата на Мировното образование. Според наставната програма учениците треба да изработат три задолжителни писмени работи. Темите за писмените работи се оставени на изборот од наставникот/чката. Најчесто, според досегашната пракса, која што не е задолжителна, две теми се од материјалот, инспирирани од лектира или некој текст, песна... а една е слободна. Значи една тема може да се искористи за имплементацијата. Писмената работа има час за подготовка и два часа за поправка, тоа овозможува доста простор да се разговара на пример на темите дискриминација и соживот.²⁸ На тие три часа има доволно време да се направи јазична корекција, така што остатокот од времето, наместо да се препишува истиот текст со

²⁸ Види пример 3.

поправките (што сметам дека е само губење време), може да се дискутира за ставовите на учениците произлезени од текстовите.

Поправките на писмените работи се најчесто загубени и досадни часови. Нивниот редослед оди вака: се даваат писмените, наставникот/чката ги запишува во дневникот, учениците ги гледаат грешките и го препишуваат текстот со поправките, често се случува некој ученик да нема грешки (барем не детектирани), но сепак тој го препишува текстот. Потоа се читаат најдобрите и никој освен тој што го чита, не го слуша текстот.

Според мене, наставникот/чката во секоја писмена дава писмено-повратна информација за сработениот текст. Ги сумира правописните и интерпункциските грешки и ги запишува на таблата, тоа е она што учениците треба да го запишат во тетратките. Потоа дискутира за стилот, грешките во изразувањето и на крај отвора дискусија за ставовите што се искажани во текстовите. Ги предизвикува учениците да се доискажат, отвора дебата. Тоа ќе помогне тие да размислуваат и следната писмена да дадат повеќе од себе. Нема да ја зголеми нивната креативност и критичност тоа што ќе опишат некој лик од расказ или роман, или ќе најдат готов состав од тетки, стрини и вујни за пролетта, за мојот роден крај или за заштита на планетата Земја. Само актуелни теми, скокотливи содржини, можат да предизвикаат кај нив критичност и креативност. Тоа од нив ќе направи личности, а не папагалчиња кои на првото пребарување на интернет ќе копираат текст со теми кои ги правеле за писмена нивните баби.

Ова подрачје овозможува дебати, дискусии и усни излагања на учениците. Наставникот/чката може да смисли тема која ќе биде актуелна и интересна за децата. Од дискусијата ќе произлезат многу работи кои ќе можат да помогнат за остварување на зададените цели. Најсоодветно е, ако условите дозволуваат, разговор во круг. Исто така техниката барометар²⁹ е многу податлива за овој тип часови.

Изучувањето на директниот и индиректниот говор, учениците можат да го совладаат преку техниката активно слушање.³⁰

Наставно подрачје МЕДИУМСКА КУЛТУРА

Ова наставно подрачје е најинтересно за учениците. Иако праксата покажува дека само десетина часови се определени за него, сепак може да се искористи дел од нив и да се имплементира мировното образование.

Наставникот/чката може да изнајде документарен филм (соодветен на возраста) во кој се разработува некоја проблематика. Може да најде фотографии, филм, театарска претстава, едночинки, радио-драма, видеа со спроведени акции, како на пример директна ненасилна акција... учениците да ги гледаат и потоа да дискутираат на темата. Исто така доста интересен може да биде часот кога учениците учат за печатени и електронски медиуми. Јас со

²⁹ На средината од училницата се поставуваат изјави кои што претходно ги смислува наставникот/чката. Учениците во зависност од своето мислење се приближуваат кон полот се согласувам или не се согласувам. Потоа наставникот/чката повикува некој од нив да се изјасни зошто застанал таму.

³⁰ Види пример 4.

моите ученици на тој час правиме детско списание во кое вметнуваме страници во кои се зборува за малцинствата кои што живеат во нашата земја.³¹

Рефлексija

Од искуството што го имам со моите ученици, секогаш кога ќе искористам некој метод или техника кои што сум ги научила на тренинзите за изградба на мир или сум ги прочитала во некој прирачник направен за таа цел, атмосферата во училницата е прекрасна. Децата сакаат нови работи, особено кога сами ќе заклучат дека научиле нешто ново на поинаков начин.

Таа нивна радост ми дава мотивација да продолжам со понатамошно едуцирање во таа насока. Исто така задоволство е кога ќе видиш дека дел од часовите повлијаеле на некој од учениците и тој/таа своето искуство го споделува со некој друг. Го раскажува, го применува, размислува за него.

Пример за наставен час со имплементација на Мировно образование

Пример 1

Наставна единица: Вежби за именки

Одделение: VI (шесто)

Наставно подрачје: Јазик

Тип на час: Час за повторување

³¹ Види пример 5.

Цели на часот: Учениците треба да знаат да ги препознаваат именките во текст. Да ги разликуваат од другите зборовни групи и да знаат да ги препознаваат граматичките категории кои што ги поседуваат во дадената реченица. **Наставниот лист треба да им отвори размислување за умешноста при решавање на некој конфликт. Да го разберат решавањето на конфликтот од гледна точка на разбирањето на заедничките интереси и потреби.**

Форми на работа: Индивидуална, групна

Методи и техники: текст-метод, дијалогски метод, монолошки метод, метод на анализа. Работилница: УСПЕШНО РЕШАВАЊЕ НА КОНФЛИКТ

Наставни средства и материјали: Наставен лист „Портокал“.

Корелација: Мировно образование

Поими: именки, граматички категории, конфликт, интереси, потреби, решавање

Тек на часот

Воведен дел: Наставничката усно испрашува прашања од морфологија: зборовни групи, менливи и неменливи зборови, видови именки и категории кај именките. Откако ќе се осигури дека материјалот е совладан, им дели наставно ливче.

Главен дел: Учениците имаат време од десетина минути да ги најдат именките во текстот, да ги подвлечат и да кажат какви се по вид. Кај општите именки треба да одредат која граматичка категорија ја поседуваат.

Наставничката ја надгледува работата, ги слуша сработените задачи. Дообјаснува, помага и дава забелешки онаму каде што има потреба. Учениците ги читаат именките, видот и категориите. Наставничката дава усно-повратна информација.

Штом сето тоа се заврши наставничката отвора дискусија за текстот. (Оваа дискусија може да започне на половина од часот, материјалот за именки е совладан уште од подолните одделенија. Учениците во шесто одделение многу добро ги препознаваат и промената на задачата ќе им го разубави часот).

Прашања:

1. Што сакала Ана, а што Кате?
2. Што сакала да направи Ана со портокалот, а што Кате?
3. Дали Ана знаела зошто ѝ е потребен портокалот на Кате? Дали Кате знаела зошто на Ана?
4. Во кое својство беше наставничката?
5. Дали наставничката ги слушнала нивните интереси или нивните барања?
6. Дали конфликтот можеше да се реши поинаку и како?
7. Дали за решавање на некој конфликт би повикале посредник?

Завршен дел: Дискусијата продолжува и во завршниот дел. Наставничката со помош на учениците доаѓа до заклучок дека конфликтот може да се реши многу едноставно, ако ги имаме предвид интересите и потребите на оној што ни се спротивставил.

Наставен лист 1

ПОРТОКАЛ

Ана и Кате вчера се скараа поради еден портокал.

- Дај ми го, мене ми треба портокалот. – Викна Ана

- И јас сакам портокал, не може да го земеш ти! – го грабна Кате од катедрата на наставничката.

Во тој момент влезе наставничката и ги праша двете во што е проблемот. Двете девојчиња без да објаснуваат рекоа дека им е потребен портокалот. Наставничката сфати дека и двете сакаат една иста работа, па затоа зеде нож и го пресече портокалот на половина. Така што и двете добија по една половина.

Ана ја зеде својата половина и ја излупи, ја фрли кората и ја изеде внатрешноста. Кате ја зеде својата половина, ја излупи и лушпите ги сочува за декорација на нејзината честитка, а внатрешноста ја исфрли.

Пример 2

Наставна единица: МИО – работилница мотивирана од текстот „Мостови“

Одделение: VI (шесто)

Наставно подрачје: Литература

Тип на час: Час за повторување

Цели на часот: Преку содржината на текстот „Мостови“ од Г. Болиновски³² да согледаат дека може лесно да се има

³² Текстот е дел од учебникот за шесто одделение по наставниот предмет македонски јазик.

соживот со другите етнички заедници. Запознавањето на другите етнички заедници може да ни покаже дека постојат многу сличности меѓу нас, токму тие можат да ни помогнат да изградиме мостови, да имаме соживот.

Форми на работа: Групи

Методи и техники: Текст-метод, дијалошки метод.
Техника: играње улоги. Работилница за градење мостови меѓу различни етнички заедници.

Наставни средства и материјали: наставно ливче

Корелација: Мировно образование

Поими: етничка заедница, соживот, градење мостови

Тек на часот

Воведен дел: Еден ученик го чита текстот „Мостови“. Наставничката ги дели учениците во групи и им дава обележја на едно дете од четири застапени етнички групи во нашата земја: Албанци, Турци, Роми, Македонци.

Главен дел: Еден ученик од група ги чита обележјата кои ги претставува неговата етничка заедница. Останатите ученици прават белешки што од кажаното е слично со карактеристики од етничката заедница што ја добиле тие. Потоа седнуваат во својата група и дискутираат како можат да изградат мост и да се дружат заедно (бидејќи се наоѓаат на спротивните страни од реката, исто како момчињата од текстот „Мостови“). Мостот ќе биде само една метафора за

нивниот соживот. Задачата е да ги детектираат сличностите и врз основа на нив да изнајдат начин за да се дружат.

Завршен дел: Ги читаат плановите кои ќе им овозможат да се дружат заедно. Дискутираат за тоа колку сме слични иако различни.

Наставен лист 2

Армин има десет години. Тој има две сестрички помалечки од него пет години. Близначките Фланза и Мирјета му прават многу проблеми. Секогаш неговите го тераат да внимава на нив и секогаш без разлика на виновникот, тој е виновен. Тоа често го лути, но нема што да прави, постариот брат мора да се грижи за своите сестрички. Армин сака да игра фудбал, тренира во локалниот клуб во Дебар и сонува да стане славен фудбалер. Сака да јади сладолед од ванила, а од зеленчуците најмногу го сака карфиолот. Може да изеде цела тегла сторен карфиол. Од предметите најмногу му оди математика, мајчиниот јазик помалку го влечи, некако слабо му се читаат лектури, тој повеќе ужива во фудбалските натпревари од лигата на шампионите.

Ферзије има десет години. Таа има две помали братчиња: Фаик и Агуш. Тие многу ја нервираат, секогаш прават некои бељи и таа мора да биде одговорна за нивните постапки. Нејзините родители од неа бараат да биде одговорна за двајцата палавковци. Ферзије многу сака да чита книги. Мајчиниот јазик е нејзиниот омилен предмет. Таа може со часови да се задлабочи во некоја книга и да не ѝ треба ништо.

Ферзије сака да јаде тостови. Тоа ѝ е омилено јадење. Таа исто така сака да пие топло чоколадо и ужива да гледа филмови.

Осман има единаесет години. Тој има постара сестра која секогаш го нервира. Ајше се прави многу паметна, секогаш таа е во право и тоа многу го лути Осман. Осман многу сака да чита книги. Мајчиниот јазик му е омилен предмет. Тој често се кара со Ајше бидејќи го зафркава што чита толку многу. Таа не е по читањето и смета дека Осман губи време во тие купишта книги.

Сладоледот му е омилено јадење, особено од ванила, а многу сака да јади и туршија. Едвај чека баба му да ја нареди тубичката со карфиол. Таа е специјално направена за него. Си зема полн ваган карфиол и си гледа фудбал. Особено ужива во лигата на шампиони.

Калина има единаесет години. Таа има еден постар брат кој секогаш ја нервира. Горјан е секогаш во право, тоа многу ја лути Калина. Калина живее во Прилеп и многу сака да игра фудбал. Таа тренира во локалниот клуб „Победа“. Еден ден сака да стане позната фудбалерка. Читањето книги не ѝ е по волја. Но затоа најдобра во класот е по математика. Омилено јадење ѝ е тост. Ама оној што го прави мама Весна, ммм може секој ден да јаде само тоа. А топлото чоколатце во слаткарницата „Алфа“ е она што го посакува секогаш кога излегува со другарките. Ужива да гледа филмови со добро друштво.

Пример 3

Наставна единица: Писмена работа на тема:

1. Јас бев во близина кога те навредуваа.

2. Јас, Афиф, Мердита, Питу и Осман.

Одделение: XI (деветто)

Наставно подрачје: Изразување и творење

Тип на час: Писмено изразување на дадена тема

Цели на часот: Учениците да бидат проверени за нивното писмено изразување. Да се изразуваат убаво и да ги применуваат стекнатите знаења од подрачјето јазик. Да се провери нивната умешност да состават текст на дадена тема од синтаксичка, лексичка, стилистичка и композициска страна.

Учениците треба низ темата да ги искажат своите согледувања за дискриминацијата во нивното опкружување и за можниот соживот со другите етнички заедници.

Форми на работа: индивидуална

Методи и техники: Писмено изразување.

Наставни средства и материјали: Тетратка за писмена работа.

Корелација: Мировно образование

Поими: дискриминација, соживот

Тек на часот

Воведен дел: Наставничката ги задава темите. Прави кратко повторување на заклучоците произлезени од претходниот час (подготовката) во кој се зборуваше за поимите дискриминација и соживот. Им дава можност на

учениците да изберат една тема или ги дели на две групи и секоја група добива една од темите.

Главен дел: Ги надгледува учениците дали самостојно ја завршуваат задачата. Создава атмосфера за непречено и инспиративно творење. Дава заклучоци и помага онаму каде што има потреба.

Завршен дел: Ги собира тетратките со сработените текстови.

Пример 4

Наставна единица: Директен и индиректен исказ - вежби

Одделение: VII (седмо)

Наставно подрачје: Изразување и творење

Тип на час: Примена на стекнатото знаење

Цели на часот: Да се разликува директниот од индиректниот исказ. **Да ја совладаат техниката активно слушање, да знаат да ислушуваат, активно да слушаат, и да го разбираат својот соговорник.**

Форми на работа: работа во парови

Методи и техники: дијалогски метод, техника активно слушање

Наставни средства и материјали: тетратка, пенкало

Корелација: Мировно образование

Поими: активно слушање, ненасилна комуникација

Тек на часот

Воведен дел: Наставничката ги дели учениците на парови. Најчесто пар се оние што седат во клупа, но ако има потреба може да направи парови со разместување. Учениците имаат задача да разговараат на тема: **МОЈАТА ПРВА ТЕПАЧКА ИЛИ КАВГА**. Но кога едниот зборува, другиот не смее ништо да кажува ниту да прашува, слуша внимателно и се обидува да запомни сè што кажал неговиот партнер.

Главен дел: едниот ученик почнуваат со раскажување за својата прва тепачка или кавга, партнерот го слуша внимателно, штом заврши, парафразира, прераскажува, повторува што слушнал и чека потврда од партнерот дали сè запомнил како што е кажано. Потоа се прави истото, но во обратен редослед.

На овој начин учениците директниот исказ го претвораат во индиректен и истовремено учат како да бидат добри слушатели, како активно да слушаат.

Откако ќе завршат, зборуваат на темата **КАКО ГО ДОБИВ ИМЕТО ИЛИ ПРЕКАРОТ**. Но сега, нема знак, може да почне кој сака и меѓусебе може да си поставуваат прашања поврзани со темата.

Третата тема е **САКАМ ДА СЕ ТИ СЕ ПОЖАЛАМ ЗА...** но сега по еден од парот доаѓа кај наставникот/чката и добива задача кога неговиот партнер ќе почне да раскажува, овој/оваа да не го слуша, да се прави дека го слуша и да се занимава со нешто друго.

Завршен дел: Наставничката поставува прашања и отвора дискусија:

- Колку ви беше тешко да се придржувате на правилата?
- Како ви беше да го слушате соговорникот, а да не го прекинувате?
- Колку имате впечаток дека партнерот ве разбрал и ве слушал?
- Како ви беше кога соговорникот не беше незаинтересиран за вашето зборување?

Пример 5

Наставна единица: Повеќе детско списание

Одделение: VI (шесто) одделение

Наставно подрачје: Медиумска култура

Тип на час: Час за примена на стекнатото знаење

Цели на часот: Учениците да се запознаат со начинот на повеќе списанија. Да научат нешто повеќе за печатените медиуми. **Низ создавањето на списанието да се запознаат, низ истражување, со особености на друга националност.**

Форми на работа: групи

Методи и техники: дијалогски метод, синтеза

Наставни средства и материјали: детски списанија, интернет, боички и фломастери, ножици, лепило, хартија во боја, хамер.

Корелација: Мировно образование

Поими: печатени медиуми, етнички заедници, соживот

Тек на часот

Воведен дел: Учениците уште од претходниот час се поделени во групи кои што претставуваат редакции за детски весник. Редакциите имаат свој уредник и новинари кои се задолжени за специфични области. Имаат фотограф на списанието, лектор и графички дизајнер. Се организираат и почнуваат со работа.

Главен дел: Во своите содржини тие треба да направат една страницка која што ќе биде посветена на застапените националности во нашата земја: Албанци, Роми, Турци, Срби... Секоја група добива различна националност. На страната можат да стават содржина по свој избор која што ќе ја претставува националноста и нејзината култура. Тие за домашна работа имаат задача да истражуваат за националноста што ја добија. Групата сама се организира преку задолжен ученик кој е во улога на уредник. Наставничката им помага ако има потреба за тоа. Го надгледува процесот и дава сугестии каде што е потребно.

Завршен дел: Учениците ги презентираат списанијата.

Пример 6

Наставна единица: Вежби за стилското изразно средство симбол

Одделение: XI (деветто)

Наставно подрачје: Литература

Тип на час: Час за повторување

Цели на часот: Да се совлада и да се препознава стилското изразно средство симбол. **Разбивање на стереотипите и предрасудите.**

Форми на работа: индивидуална, групна

Методи и техники: дијалогски метод, техника на асоцијација: азбука на мирот

Наставни средства и материјали: наставен лист, хартија, пенкало

Корелација: Мировно образование

Поими: мир, војна, симбол

Тек на часот

Воведен дел: Наставникот/чката усно поставува прашања поврзани со наставната единица симбол. Учениците одговараат и така го повторуваат и го утврдуваат стекнатото знаење.

Главен дел: Секој ученик кини лист од средина, го дели со една линија во вертикала. На едната страна запишува МИР, на другата ВОЈНА. Во средината на линијата ја запишуваат азбуката. Наставничката ја кажува азбуката и на секоја буква дава по две три секунди време учениците да го запишат првиот збор што ќе им дојде на памет. Зборот кој прв им дошол на памет го запишуваат во делот кој што им асоцира на мир или на војна.

Потоа наставничката отвора дискусија. Учениците образложуваат зошто дадениот збор го ставиле во табелата мир или во табелата војна.

Завршен дел: Наставничката врз основа на дискусијата дава заклучоци. Всушност сето што го ставија во војна е симбол на војна, а она што е запишано во мир е симбол на мир. Врз основа на тие симболи произлегуваат стереотипите и предрасудите.

Наставен лист

мир	А	војна
	Б	
	В	
	Г	

Заклучок

Потребата за Мировно образование е повеќе од очигледна. Македонскиот јазик е предмет кој нуди огромна можност за негова имплементација. Таа можност треба да се искористи сè додека не се создадат услови Мировното образование да биде самостоен предмет во образовниот процес.

ВЛИЈАНИЕТО НА ВОН-НАСТАВНАТА КОМУНИКАЦИЈА СО УПОТРЕБА НА БЛОГ МЕЃУ СУБЈЕКТИТЕ ВО НАСТАВАТА ВРЗ САМОСТОЈНАТА РАБОТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Магдалена Војновска

ООУ „Славко Лумбарковски“ - Новаци, Р. Македонија
mmagdalenavps@gmail.com

Апстракт

Англискиот јазик веќе одамна си го има пронајдено своето место во општественото живеење и намерно или случајно има успеано да се наметне како светски јазик. Неговото изучување во државите од неанглиско говорно подрачје е неминовно и започнува дури од најрана возраст кај децата. Овој позитивен тренд се следи и кај нас, веќе од 2007 година кога учениците во нашите училишта започнаа да го учат од прво одделение.

Интернетот претставува изобилство на наставни средства и помагала (веб-страници наменети за учење англиски јазик, песни, приказни, вежби, квизови и тестови) кои наставниците по англиски јазик имаат можност да ги снимаат, копираат или печатат, а после да ги применуваат на своите часови кои така би ги направиле поинтересни и поиновативни. Интернетот и неговата секојдневна употреба од страна на учениците, пред сè, во домашни услови, сам по себе претставува средство кое наставниците изгледа ќе мора да го употребуваат и за време на часот доколку сакаат да изградат мост меѓу домот и училиштето, да ги разберат и да им се приближат што повеќе на своите ученици и да ги

натераат да бидат и физички и психички присутни, а тоа денес бара труд. Блогот е само една од многуте можности за комуникација и увешбување на англискиот јазик кои интернетот ги нуди. Преку употребата на блогот, учениците самостојно читаат, пишуваат и комуницираат. Со ова истражување сакаме да провериме дали употребата на блогот може да ги развие овие вештини кај нив.

Клучни зборови: Англиски јазик, интернет, блог

Abstract

English language has found its place in social life for many years now, and it has succeeded accidentally or intentionally to impose itself as a world language. Teaching and learning English language in non-English speaking countries is inevitable and starts from the early age of children. This positive trend is being followed in our country as well, since 2007, when children in primary schools in Macedonia started learning English from the first grade.

The Internet offers an abundance of teaching tools and aids (web sites for learning English, songs, stories, exercises, quizzes and tests) which English language teachers have the opportunity to download, copy, print and use later on in their classes, making them more interesting and innovative. The Internet and its everyday use by children, mainly in their homes, is a teaching tool by itself that teachers have to use during their classes as well, if they want to understand students and get close to them making them participate in class both physically and mentally.

The blog is only one of the many opportunities for communication in and practice of English language, offered by the Internet. Using blogs, students can read, write and communicate in English. With this research we want to check whether the use of blogs can improve these skills.

Key words: English language, the internet, blog

Вовед

Примената на компјутерите, а посебно интернетот направија голем револуционерен напредок во сите сегменти на животот, па и во образованието. Не може да се замисли јавна институција, приватна фирма, болница, училиште, а ниту пак приватен дом без компјутер и интернет. Во текот на 90-тите години од минатиот век, компјутери, компјутерски технологии и интернет се употребувале во образовниот процес и во наставата само преку наставниот предмет информатика, двапати неделно, од страна на наставникот по информатика, во посебни училници-кабинети каде имало само неколку компјутери кои биле за користење на сите ученици во училиштето.

Од 2002 година па наваму, во Република Македонија започнува процесот на компјутеризација и дигитализација на образованието преку повеќе странски и домашни донации и проекти. Денес, основното, средното, високото како и доживотното образование доживува глобална е-модернизација. Интернет алатките и подготовката на е-материјали станува едноставна и прифатлива за севкупната наставна содржина, посебно со фондот на компјутери во училиштата како и со пристапот на интернет.

Познавањето и ефективната употреба на ИКТ претставува неопходна вештина за лична интеграција во општествениот, политичкиот и економскиот живот. Покрај воведувањето на ИКТ во сите сегменти на дејствување, образованието на 21 век претпоставува поголема и почеста употреба на ИКТ образованието и обука, компјутерско оспособување и писменост, задолжително информатичко образование и континуирано унапредување на образовниот сиситем. Според Аринто, постои подобрување на учењето со ИКТ, развивање технолошка и информациска писменост, комуникациски вештини и вештини за решавање проблеми, способности за справување со динамични ситуации и соработка со соученици и колеги (Arinto, 2009:14).

Во услови кога знаењата и идеите се основни производни ресурси на училиштето, тоа се трансформира од институција која ги следи промените во институција која е носител на промените. Иднината на училиштата се гледа низ можностите за учење на далечина, пребарување на енциклопедиските бази на знаење, унапредување на комуникациите со помош на најновите мрежни технологии и интернет-технологии. Со тоа, учењето низ разни мултимедијални содржини кај децата поттикнува поголем интерес и поголема мотивираност.

Компјутерот и ученикот

Компјутерот најчесто се користи за интернет. Употребата на компјутерот и интернетот прераснува во доминантна потреба пред сè за припадниците на помладата генерација за кои употребата на компјутерот е незамислива без употребата на интернетот. За учениците многу е полесно и позабавно одредени информации и знаење да ги

пронајдат на интернет отколку прелистувајќи дебели книги. Самиот образовен процес веќе одамна е излезен надвор од училиштата, учењето надвор од училиниците и подалеку од учебниците. Учениците меѓусебно, но и учениците и наставниците ја продолжуваат и ја прошируваат комуникацијата и надвор од училиницата со помош на интернетот. Изобилството на онлајн-курсеви за учење странски јазици, математички операции, хемиски реакции и што уште не во голема мера им го олеснуваат учењето.

Воведување на англискиот јазик како странски јазик во основното образование

Глобален, интернационален, светски јазик, лингва франка, јазик на интернетот – тоа е англискиот јазик. Јазикот на три племиња од минатото стана јазик на 2 милијарди луѓе ширум светот денес. Англискиот јазик го зборуваат повеќе луѓе на кои не им е мајчин јазик отколку луѓе на кои им е мајчин јазик.

Учениците учат странски јазик со цел да учествуваат во светот на комуникации што ги опкружува, но исто така и од општествени причини. Луѓето се раѓаат со вродена желба да се дружат и да делат емоции со другите и да имаат можност да ја остварат оваа желба и преку учење странски јазик. Докажано е дека учењето странски јазици има позитивни ефекти врз здравјето на човечкиот мозок. Со познавање на странски јазици може да се добие работа, да се напредува во професијата, да се чита литература или да се одржуваат врски со роднините и пријателите кои живеат во други земји.

Основното образование во Република Македонија има долга историја на изучување странски јазици. Наставните форми и методи секојдневно се менуваат и денес наставата од традиционална со наставникот во центарот на образовниот процес и пасивни ученици преминува во интерактивна настава со ученикот во центарот на образовниот процес. Општ, признаен факт е дека ученикот повеќе учи и напредува доколку има поголема и активна улога за време на часот.

Клучен елемент во оваа интерактивна настава со иновативни наставни форми и методи е примената на компјутерот односно интернетот, бидејќи, како што беше споменато, компјутерот најмногу и најчесто се користи за пребарување на интернет, а на интернет, пак, сè е на англиски.

Новите технологии имаат големо влијание врз учењето на јазикот, бидејќи стануваат дел од секојдневниот живот и практики на учениците и претставуваат премин од традиционалната фронтална настава до интерактивна настава преку партиципација на сите ученици.

Улогата на наставникот по англиски јазик во процесот на интеграција на икт во наставата и воннаставните активности

По сè изгледа дека како што се менува, развива и напредува технологијата и новите изуми, така се менува и образовниот процес со нив. Новиот век, новото време и новите околности бараат и нов профил на наставник. Многу е важно наставниците и едукаторите да најдат начин на кој

би ги вклучиле овие нови можности во својата дневна практика за да добијат ефективно учење.

„Компјутерите сами по себе не обезбедуваат добра или лоша настава. Наставата со помош на компјутери може да биде добра или лоша како и секоја друга настава. Тоа во голема мера зависи од квалитетите на наставникот и тоа пред сè од неговиот педагошки, дидактички, интелектуален и воопшто човечки пристап кон учениците“ (Жоглев, 1997:169). Наставниците се соочуваат со два вида препреки при користењето на ИКТ за време на часот, според Хеп. Првиот вид препреки вклучува: пристапот до компјутер и интернет, техничка поддршка, ресурси, време, обука и сл., додека вториот тип препреки вклучува одредени карактеристики на наставникот како: ставот, вербата, праксата, отпорот и сл. (Hepp, et al., 2004:18). Но, наставникот кој добро си ја работи својата работа и има отворен став кон новите пристапи во учењето дури може уште повеќе да се истакне и да заблеска за време на часот. Важна е желбата за постојано самообразование. „На оние луѓе кои се креативни, компјутерот ќе им даде поголеми можности за развој на нивната креативност “ (Жоглев, 1997:166). Препуштањето на контролата на часот и учењето во рацете на учениците е најголемата препрека за наставниците да го користат компјутерот за време на часот. Примената на ИКТ бара промена на улогата и начинот на делување на наставникот. Флексибилноста и познавањето на компјутерските технологии претставуваат нови клучни карактеристики на наставникот. Учениците имаат избор како да му пристапат на учењето без многу насочување од страна на наставникот кој би ја презел улогата на модератор.

Во секој случај, главната цел е учениците да научат да учат од компјутерот.

Блогот како наставно средство при изучувањето на англискиот јазик

Како што интернетот станува сè поддоминантно влијание во животот на луѓето, феноменот блог се истакнува како добар пример за начинот на кој интернетот овозможува индивидуално учество на пазарот на идеи. Наставниците треба да се насочат кон креативна употреба на ИКТ и да го употребуваат и блогот како наставни средство. Блогот со образовна цел би требало да стане моќна и ефективна алатка и за наставниците и за учениците.

Блогот всушност претставува лична веб-страница којашто постојано ќе може да се надополнува со нови содржини во форма на текст, аудио или видео, познати како постови или објави и изгледа како отворен весник или дневник. Блогот ја охрабрува можноста за слободно изразување. На блогот може да се пишува за што се сака, да се изразува своето мислење на која било тема, да се поставуваат фотографии, да се пишуваат статии, да се поставуваат видеа од YouTube, да се поставуваат линкови до други интересни страни и др. Блогот е еден од начините за онлајн-учење но и средство за социјализација, комуникација и интеракција. За среќа на наставниците и учениците, блогот е изненадувачки лесен и брз за креирање, употреба и одржување. За блогот е потребно минимално познавање на ИКТ и постојан пристап на интернет. Може да се користи во училиштето, во домот или во секое интернет-кафе. Учениците кои користат блог се дел од една заедница комуницирајќи меѓусебно, пишувајќи и коментирајќи на

заедничка тема, а тоа е англискиот јазик. Од друга страна, наставникот има постојано увид во тоа што го прават, го пишуваат и го објавуваат учениците, така што и тој самиот е важен дел од таа заедница за учење, и тој поставува врски (линкови), вежби, квизови, видеа со песнички, приказни или презентации, ресурси, разни работни листови, тестови, задава домашни задачи, комуницира со своите ученици, со нивните родители, кои ги известува за случувањата за време на часот, комуницира и споделува информации, ресурси и искуства со други наставници колеги, сè со цел подобро, полесно и поинтересно совладување на содржините од наставната програма по англиски јазик. Постојано ги набљудува и води кон процесот на онлајн-учење, но стои отстрана препуштајќи ја контролата и темпото на учење целосно на ученикот кој добива на важност, самостојност и одговорност за своето учење. Учениците добиваат можност да ги прошират своите видици и своето знаење, добиваат и споделуваат информации за одредени теми надвор од учебникот и наставната програма. Ученикот е сам, но истовремено е и значаен член на заедницата за учење. Ричардсон, во однос на ова прашање додава дека блогот „промовира критичко и аналитичко размислување, промовира креативно, интуитивно и асоцијативно размислување и потенцијал за зголемен пристап и за изложеност на квалитетни информации“ (Richardson, 2009).

Резултати и заклучоци

Учениците го користат компјутерот и интернетот секојдневно, во голема мера, дома и на училиште. Наставниците треба да пронајдат начини на кои употребата на компјутерите од страна на учениците да ја направат со едукативни цели и да имаат корист од неа. Еден од

најновите начини за комуникација, творење, објавување и споделување преку интернет е блогот.

Употребата на блогот има многу позитивни ефекти врз изучувањето на англискиот јазик како странски јазик во основното образование, а воедно претставува интересен, активен и високо мотивирачки начин на учење и подобрување на комуникацијата наставник-ученик. Комуницирајќи на ваков начин, учениците и наставниците развиваат еден потопол однос, надвор од училницата, можеби дури пријателски, бидејќи имаат можност да се најдат на исто ниво во комуникацијата. Блогот е одличен медиум кој може да се користи за едукативни цели, а посебно има примена во изучување на странски јазици за увежбување на можеби најтешките за совладување јазични вештини пишување и читање, бидејќи тоа е она што главно се прави на блогот. Учењето на ваков начин е самостојно, удобно, спонтано и неоптеретувачко за учениците бидејќи комбинира некои од нивните најомилени активности како: работа на компјутер, комуникација со соучениците, творење пред публика, но не лице в лице, чувство на важност и земање потребно време за размислување, поправање и менување. Учениците на ваков начин не се свесни дека учат, а тие самостојно напишале свој текст, своја оригинална творба и можеби развиле вроден талент за пишување, прочитале туѓ текст, го разбрале и дале повратен коментар. Комуницирање и учење преку блог е нешто што денес треба да го има меѓу субјектите во секоја училница и надвор од неа.

Користена литература

1. Best, J.W., Kahn, J.V. (1998). *Research in education*. USA: Allyn and Bacon
2. Coon, D. (1986). *Introduction to Psychology: Exploration and Application*. USA: West Publishing Company
3. Жоглев, З. (1997). *Компјутеризација и општеството*. Битола: Киро Дандаро
4. Муџић, В. (1986). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost
5. Richardson, W. (2009). *Blogs, Wikis, Podcasts and Other Powerful Web Tools for Classrooms*. USA: Corwin Press
6. Zorman, L. (1965). *Sposobnosti za učenje*. Beograd: Rad

интернет извори

7. Arinto, B.P. (2009). *ICTs in the classroom*. Преземено 2013 год. од: <http://www.slideshare.net/rexcris/icts-in-the-classroomwhy-use-them>
8. Hepp, P., Hinostroza, E., Lavel, E., Rehbein, L. (2004). *Technology in Schools: Education, ICT and the Knowledge Society*. Книга. Преземено 2013 год. од: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/01/10/000160016_20050110162933/Rendered/PDF/311940PAPER0Ed110ICT0oct0401public1.pdf

DESIGNING AN EFFECTIVE E-LEARNING COURSE BY USING STRATEGICAL APPROACH

Nebojsa Trpkovski

SSOU Mosa Pijade Tetovo, Macedonia
ntrpkovski@yahoo.com

Marika Apostolova Trpkovska

South European University Tetovo, Macedonia
m.apostolova@seeu.edu.mk

Sreten Koceski

IRZ Tetovo, Macedonia
koceski@yahoo.com

Abstract

This paper provides direction on how to design with success an e-learning course starting from identifying course content and needs, through analyzing the target audience and task/topic analysis, to the description of learning objectives and defining instructional methods, continuing with exploring existing evaluation methods and choosing existing learning strategies and delivery formats. The study represents a part of the Guide for adult learning centers as an intellectual output of Erasmus+ project named LifeLong@Learning.

Keywords: E-learning, learning objectives, instructional methods, evaluation methods, learning strategies

ПРОЕКТИРАЊЕ НА ЕФИКАСЕН КУРС ЗА Е-УЧЕЊЕ СО КОРИСТЕЊЕ НА СТРАТЕШКИ ПРИСТАП

Апстракт

Овој труд дава насоки за тоа како успешно да се дизајнира курс за е-учење почнувајќи од идентификување на содржината и потребите на курсот, преку анализа на целната публика и анализа на задача / тема, до опишување на целите за учење и дефинирање на наставните методи, продолжувајќи со истражување на постоечките методи за евалуација и избор од постоечките стратегии за учење и формати за испорака. Студијата претставува дел од Водичот за центри за учење на возрасни како интелектуален резултат на Еразмус + проектот наречен LifeLong @ Learning.

Клучни зборови: *Е-учење, цели на учењето, наставни методи, методи за евалуација, стратегии за учење.*

Introduction

With the appearance of the Internet and its continuous developing as a means of communication by educational institutions, academics have been aware of its immense potential as a learning instrument. Educational institutions have become more and more excited about the possibilities of online learning to bring cost effective, easily accessible and education to all ages and social backgrounds, regardless of time and geography. In the digital age where the need for 'knowledge workers' increases as the need for manual workers decreases, lifelong

learning is seen as key to the continued success of modern intellectual society. E-learning is considered by many as the only practical solution to the problem of delivering the resources required to facilitate the learning process [1]. An effective e-learning course can be developed once teacher analyze course requirements and plan an effective learning strategy to share the required knowledge. Teachers need to understand the elements such as learning and instructional design principles, learning styles in order to create a course that meets its objectives [2]. So, to develop the e-learning course teachers need to adopt an efficient process and use the right resources to start course development. Reaching the target audience is also important. For this purpose having a good communication strategy that ensures teachers' intentions are crucial with aim to be understood, appreciated and accepted by everyone.

Through this paper we are proposing an strategic approach to design an effective e-learning course starting from identifying course content and needs, through analyzing the target audience and task/topic analysis, describing learning objectives and defining instructional methods, continuing with exploring existing evaluation methods and choosing existing learning strategies and delivery formats.

Identifying course content

Creating an e-learning course to achieve specified outcomes requires effort in three domains (i) planning (identifying course content and defining measurable learning objectives for it); (ii) instruction (selecting and implementing the methods that will be used to deliver the specified content and facilitate student achievement of the objectives); and (iii) assessment and

evaluation (selecting and implementing the methods that will be used to determine whether and how well the objectives have been achieved and interpreting the results). The analysis and design stages are essential to ensure course effectiveness and learners' motivation and participation. Analyzing learners' needs and learning content, and finding the appropriate mix of learning activities and technical solutions is crucial to creating an effective and engaging course. Course effectiveness and participants' motivation depend on several elements, including: relevance of the content and course objectives for the participant; type of learning activities offered by the course; course duration, timing and number of hours to be invested; and technical aspects.

Analyzing the target audience

Developing an e-learning course that offers informative, well written content and high quality design elements are essential to any successful e-learning project. However, knowing your audience can make the difference between an effective e-learning course and an e-learning course that falls short of expectations (even if you've spent countless hours and resources creating a unique e-learning course) [3]. As such, one of the most invaluable e-learning tasks at your disposal as an Instructional Designer is an e-learning course audience analysis. Here are the six key questions you will have to ask in order to effectively analyze your e-learning target audience: (i) What is the primary goal or objective of your e-learning audience? (ii) What are your learners' educational background and/or learning abilities? (iii) When and where will the learners be learning? (iv) What information and skill-sets will the learner need to acquire? (v) What are your audiences' technical requirements (or

limitations)? (vi) What are your audiences' learning preferences?

By looking at the tasks and content elements identified in the task and topic analyses, it is possible to translate the overall course goal into more specific learning objectives [4]. Learning objectives define the expected outcome of each learning unit. For example, will learners be able to memorize the steps of a procedure or will they actually be able to perform it? A learning objective is a statement describing a competency or performance capability to be acquired by the learner. Objectives should be specified for the course as well as for each single activity. Learning objectives combine two main elements, the expected level of performance (through an action verb, such as “describe” or “explain”); and the learning content (i.e. the type of knowledge or skills that must be learned, such as “the main objectives of a computer security information system”).

According to the revised Bloom's taxonomy [5] of the cognitive domain, learning objectives can imply six different types of cognitive performance, ranging from the lowest performance level (remember) to the highest (create) as can be seen from the figure below. It can help broaden our view of what learners should learn.

Clear learning objectives allow the development of learning activities which are really focused on learners' needs and provide the basis for evaluation tests. It is important to ensure that learning activities and evaluation tests aim to develop and assess the same type of performance and learning content as expressed in the learning objectives; in other words, they need to be aligned with the learning objectives.

Defining instructional methods

Once the course structure has been defined, the best mix of methods and techniques for a specific e-learning course must be proposed. The design of an e-learning course will involve using a mixture of the following instructional methods:

- Expositive methods that emphasize “incorporation” of new information like presentations, case studies, worked examples, demonstrations.
- Application methods highlights the active processes learners use to perform procedural and principle based tasks and build new knowledge like demonstration, case-based or scenario-based exercises, role play, simulations and games, guided research, project work.
- Collaborative methods give emphasis to the social dimension of learning and engage learners sharing knowledge and performing tasks in a collaborative way in terms of online guided discussions, collaborative work and peer tutoring.

Each method can be delivered in different formats, using different types of media and communication tools.

Defining the evaluation strategy

Another important decision relates to the evaluation strategy for your online course and it is very significant to pay attention to this from the course design stage. By establishing the purpose of the evaluation, the teacher could check the quality of the course to improve it before it is implemented (formative evaluation); measure the effectiveness of training and learning immediately

after the course has been implemented (confirmative evaluation); evaluate an old course to see if it is still valid or needs to be modified (summative evaluation); or deciding whether or not to proceed with a course before we have devoted too much time or too many resources to back out (predictive evaluation). Then, teachers will need to define if they want to evaluate learners' progress and/or provide recognition. This will also influence the choice of the assessment examinations that will be integrated into the course design. Actually, teacher can assess learners' knowledge, competences and skills before the course starts, at a certain point in the course (e.g. middle evaluation) and/or after the completion of the entire course. As mentioned previously, it is important to ensure that the assessment examinations are aligned with the course learning objectives. For this reason it is advisable to start drafting the assessment examinations from the first stages, just after the definition of the learning objectives for each learning module. So, the overall evaluation strategy and the methods for assessing learners' progress must be defined as part of the course design stage [6, 7].

Learning platforms

An e-learning platform is a software application that integrates different management tools, communication, evaluation, monitoring, etc. with the aim of providing technological support to teachers and students to optimize the various phases of the teaching-learning process, either the educational process completely remote, classroom or mixed nature and combine both modes in different proportions. Moreover, a learning platform is an integrated set of interactive online services that provides the teachers, learners, parents and others involved in

education with information, tools and resources to support and enhance educational delivery and management. It is a comprehensive system enabling secure, web-based training and e-learning solution that employs a simple and intuitive user interface.

There many types of learning platforms that can be used to host e-learning courses and make them accessible to learners. The learning platforms with different levels of complexity, but their most significant features include learning content management (creation, storage, access to resources), curriculum mapping and planning (lesson planning, personalized learning experience, assessment), learner engagement and management (learner information, progress tracking), and tools and services (forums, messaging system, blogs, group discussions).

Learning platforms are usually known as virtual learning environments (VLEs), learning management systems (LMSs) or learning content management systems (LCMSs). These names are often used without knowing its difference but they have many common features. For example virtual learning environments are used to replicate traditional face-to-face classroom instruction activities by facilitating teaching and learning with a strong collaborative component. A learning management system assists in delivery and management of all learning offerings (online, virtual classroom and instructor-led courses). It automates the learning course and easily delivers training, manages learners and keeps track of their progress and performance across training activities, which reduces administrative overhead. And or learning content management systems which is a multi-user environment where learning developers can author, approve, publish, and manage a learning content [8].

How do VLES differ from LMSs

Basically, there are no functional differences between LMSs and VLEs, but the distinction comes more from the setting in which they operate. LMSs are primarily for training while VLEs are primarily for education. For example, Moodle is considered to be an LMS within corporate e-learning, but it is referred to as a VLE in the education sector where it promotes a communicative and collaborative approach. An LMS is used by training administrators to manage all aspects of learning and development, such as skill/competency, personal development plans, learning content management, reporting and workflow. A VLE, instead, supports facilitated online learning within education institutions and allows tutors and students to share content. This means that VLEs do not necessarily contain all the content within them – they may only provide links to content outside. VLEs are increasingly being adopted as LMS replacements; products like Moodle or Blackboard originally adopted for the education institutions are now widely used by the corporate market for online and blended solutions delivery [9, 10, 11].

An additional type of platform is the learning content management systems (LCMSs) that focus mainly on creating e-learning content. Namely, developers and administrators create chunks of digital content material (text books, papers, quizzes, video materials), which then are quickly assembled, reused and adapted into different courses according to learners' needs. LCMSs reduce development efforts and allow digital content to be easily repurposed.

Both LMSs and LCMSs are designed to manage course content and track learner performance and learning objects, but they differ in their purposes. While LMSs manage and track online

activities, classrooms and all sources and events, LCMSs do not manage blended learning, but only the digital content, even at its lowest levels.

It is difficult to draw a fine line between these platforms. New generations of platforms are modular – they consist of “plug-ins” and “add-ons”, software components that extend platforms’ basic functionalities.

Conclusion

There's no secret rule behind developing powerful e-learning experiences. It's impossible to create an all-inclusive list that highlights each and every element teacher should include in their e-learning course, because each one is wholly unique. However, in this paper we shared a valuable strategic approach that can help teacher develop effective and engaging e-learning courses, regardless of their subject matter or audience.

Bibliography

1. Epignosis LLC. (2014). E-learning concepts, trends, applications, V 1.1, <https://www.talentlms.com/elearning/elearning-101-jan2014-v1.1.pdf>, 10.08.2017.
2. Ferriman J. (2015). Design Thinking and ELearning. LearnDash. <https://www.learndash.com/design-thinking-and-elearning/>, 12.08.2017.1
3. Pappas C. (2015). 6 Key Questions to Effectively Analyze Your eLearning Course Audiences. <https://elearningindustry.com/6-key-questions-to-effectively-analyze-your-elearning-course-audiences>, 21.07.2017.

4. Raoul A. A. Writing Learning Objectives. The University of Tennessee, Memphis.
https://www.uwo.ca/tsc/graduate_student_programs/pdf/LearningObjectivesArreola.pdf, 20.07.2017.
5. Munzenmaier C., Rubin N. (2013). Bloom's taxonomy: What's Old Is New Again. The eLearning Guild Research.
[http://educationalelearningresources.yolasite.com/resources/guildresearch_blooms2013%20\(1\).pdf](http://educationalelearningresources.yolasite.com/resources/guildresearch_blooms2013%20(1).pdf), 25.07.2017.
6. De Vries J. (2005). E-Learning Strategy: A Framework for Success. Quality learning solutions.
<http://www.elearninglist.com/whitepapers/101E-LearningStrategyarticle7-05.pdf>, 25.07.2017.
7. Pappas C. (2000). Introduction to Evaluation in eLearning. eFront Learning.
<https://www.efrontlearning.com/blog/2011/01/introduction-to-evaluation-in-elearning.html>, 26.07.2017.
8. itslearning AS. (2011). The 12 key benefits of learning platforms.
https://www.ttu.ee/public/h/haridustehnoloogiakeskus/img/12_reasons_web_final-3.pdf, 26.07.2017.
9. Pinner R. (2014). What Is The Difference Between an LMS and a VLE? eLearning Industry.
<https://elearningindustry.com/difference-between-lms-and-vle>, 01.08.2017.
10. Wright C., Lopes V., Montgomerie T., Reju S., Schmoller S. (2014). Selecting a Learning Management System: Advice from an Academic Perspective.
<http://er.educause.edu/articles/2014/4/selecting-a-learning-management-system-advice-from-an-academic-perspective>, 04.08.2017.
11. Ingwersen H. (2016). The Top 8 Free/Open Source LMSs. Captterra Training Technology Blog.
<http://blog.captterra.com/top-8-freeopen-source-lmss/>, 07.08.2017.

СОЦИЈАЛНИТЕ МЕДИУМИ - АЛАТКА ВО НАСТАВАТА ПО ФИЗИКА -

Никола Делевски

СОУ „Никола Карев“ Струмица, Република Македонија
ndelevski@gmail.com

Апстракт

Технолошките достигнувања имаат влијание на многу области од нашиот живот: начинот на кој комуницираме, соработуваме и учиме. Овие достигнувања овозможуваат проширување на нашиот речник, создавајќи дефиниции за поимите како дигитални староседелци, дигитални имигранти и "учител од 21 век".

Наставниците сè повеќе ја употребуваат технологијата во училищата. Денешната помлада генерација е поврзана со социјалните медиуми. Ако се даде избор помеѓу Tweeting или учебници, што би ги избрале учениците? Многу наставници мислат дека ако им дозволат на своите ученици да користат социјални медиуми во наставата, учениците ќе објавуваат ажурирани информации за тоа како нивниот ден се одвива, што само ќе ги одвлече од наставните образовни цели. Сепак, социјалните медиуми можат да бидат моќна образовна алатка која обезбедува уникатни и динамични искуства за учење како за учениците така и за наставниците.

Социјалните медиуми станаа сосема природни за употреба на денешните ученици, па зошто да не ги користат во наставата?

Клучни зборови: настава по физика, “учител на 21 век”, технологија во наставата, социјални медиуми во наставата, Tweeting.

Abstract

Technological advances have affected many areas of our lives: the way we communicate, collaborate and learn. Those advances necessitated an expansion of our vocabulary, producing definitions such as digital natives, digital immigrants and "21st-century teacher".

Teachers are increasingly incorporating technology in the classroom. Today's younger generation is hooked on social media. If given the choice between Tweeting or textbooks, which would students choose? Many teachers think that if they allow their students to use social media in the classroom, students will be posting status updates about how their day is going, which would only detract from educational experiences. However, social media can be a powerful educational tool that provides unique and dynamic learning experiences to students and teachers alike.

Social media has become second nature to today's learners, so why not use it in the classroom?

Key words: physics class, "21st-century teacher", technology in the classroom, social media in the classroom, Tweeting.

Introduction

Technology is changing the world at a rapid pace, and education isn't exempt from the effects of that. Many teachers

have introduced the use of social media in their classrooms and capitalized on its use as a way to give students voice, choice, and an avenue for collaboration. Meeting students where they are, integrating what's important to them with the necessary content to be covered, engages students and creates an environment that learning is social. It is all around us and is ongoing. I love the quote that we are as smart as the smartest person in the room. Are we communicating that to our students? Below I have compiled some resources for a variety of tools that *make learning social*.

Social media has become second nature to today's learners, so why not use it in the classroom? This article provides an overview of social media and explains how it can be used to enhance student learning.

Social Media in the Classroom

Today's younger generation is hooked on social media. If given the choice between Tweeting or textbooks, which would students choose? Many teachers think that if they allow their students to use social media in the classroom, students will be posting status updates about how their day is going, which would only detract from educational experiences. However, social media can be a powerful educational tool that provides unique and dynamic learning experiences to students and teachers alike.

Social media are internet sites where people interact with one another. They provide a place for people across the world to share information and engage in discussions. Social media provides the means to share graphics, videos, and audio

files. With a history dating back nearly 20 years, social media has become second nature to today's students.

Why Use Social Media

Social learning theory says that students learn best when they learn from each other. Several studies have found that when students study together, they earn higher grades, are more engaged, and are more motivated. For that reason, teachers have incorporated group/team learning into their classrooms for decades. Today's learners view social media as “cool”, making it useful in providing social learning activities that are both educational and engaging. According to Dr. Richard J. Light of Harvard University's School of Education, *“This group learning format appeals to younger, socially conscious learners and is built around the notion that many minds are better than one.”*

Social media platforms can help to increase communication skills and provide a “back door” for shy learners. While many students struggle with speaking in front of their classmates, they may feel more comfortable “speaking” on social media. This provides an outlet for students who are too intimidated to raise their hands in class. Furthermore, social media relies on the written word, making it an excellent means of improving writing skills.

Ideas for implementing social media into the classroom

The opportunities for social media use are virtually endless. While there are many different social media platforms,

most are very user-friendly and require little front-end work. Some ideas for implementing common social media platforms include:

Facebook and Twitter

- Teachers can provide bonus points for students who answer questions that are posted.
- Special interest groups can easily be created by using hashtags to collect information.
- Homework assignments can be posted to easily remind students to do their homework.
- Students can share online resources related to coursework.
- Teachers can facilitate online discussions about course material.
- Students can ask teachers questions about difficult course material.

YouTube

- Teachers can post videos that explain how to navigate specific homework assignments.
- Students can create and post videos for one other to view rather than do in-class oral presentations.

Blogs

- Students can share what they know with the world by hosting blogs and inviting other classrooms to see what they have learned.

- Students can reflect on what they have learned through blogs.
- Teachers can post blogs to keep parents 'in the loop' about what their child is learning.
- Online discussion forums can be created to further discussion about classroom topics.

Instagram

1. Showcase student work

- Students can participate in 'scavenger hunts' by snapping pictures of course-related items.
- Snap pictures of students' artwork and other special projects to share on a private Instagram account only accessible to families and others in your school community.

2. Feature a student of the week

- Invite students to alternate taking over your classroom Instagram account and sharing photos from their daily lives. Then have the featured student talk about his or her daily routine and artistic vision with the class.

3. Capture field trip memories

- Invite a student volunteer to be "archivist" and take photos on your field trips or during class parties for your class Instagram account.

4. Imagine how a historical figure would use Instagram

- Have student browse historical photos and create a bulletin board or poster display.
- Imagine if the characters in your story had Instagram. What would they take photos of? Where would the setting/location be? Who would leave a comment on their picture?

This activity allows students to be creative as they put themselves in the lives of their characters. Their story begins to come to life as they show how they've visualizing what they're reading. They also naturally begin to make inferences as they determine how the characters would respond to each other.

5. Imagine what a favorite character would post

- Challenge students to find photos that would appear in Harry Potter's or Katniss Everdeen's Instagram.

6. Share reading recommendations

- Invite students to snap photos of their favorite books with a description of why they love it in the caption. You and your students can browse the photos to get more inspiration on what to read, and even develop your own hashtag.

7. Record steps in a science experiment

- Watch as a plant unfurls or a chemical compound slowly changes colors—and preserve the experiment on Instagram.

8. Go on an ABC scavenger hunt

- Challenge kids to find print in the world around them—on signs, packaging, or in the mail—and share their found letter of the day.

9. Discover ideas for writing

- Tap an “inspiration fairy” to take 10 photos that could serve as a prompt for writing—an empty bird’s nest, a For Sale sign, or a broken doll, for instance.

10. Document student progress

- Snap photos of students’ writing at the beginning and the end of the year. Order inexpensive prints from sites like [Social Print Studio](#), to show your students their progress and provide an end-of-year gift!

Project-based learning (PBL)

An educational approach in which students work together to solve real-world problems - is redefining how many kids learn. Vine, a social video app purchased by Twitter, is growing in popularity - and fast. What happens when the two collide? PBL teachers across the country intend to find out.

This deceptively simple application allows users to capture and share six-second video clips—rather than pure gif animations—through social media. This short window might sound like a detriment to some, but is actually what makes Vine such a powerful creative tool: Users must consider how they will capture, edit and share content in a way that conveys their

intended messages. The results can be stunning, and in the right hands, surprisingly effective means of communication.

This is precisely some teachers have adopted Vine as an educational tool, especially in the PBL classroom.

Science: in (and out) of the lab

The [White House's first Vine](#) was not a major policy announcement or political statement - it was an educational message from its annual science fair. It fits: Vine and science are a natural pair. Science is a process of trial and error - a notion that PBL applies across all disciplines - and while written lab notes important, they are limited and do little for visual learners. Vine, on the other hand, lets students easily capture their experiments, analyze the data and relay what went right - and what didn't.

Conclusion

Social media, in particular, is one of the greatest influences of our time - not just on young people, but on culture in general - encouraging social connections and enabling the exchange of thoughts and information on a global scale.

And although it has its drawbacks (peer pressure, bullying, access to questionable content, and it's addictive nature), there are also tremendous benefits when it comes to social networks - and let's face it, they're not going anywhere.

As Terry Heick said in **10 Strategies to help students use social media for critical thinking**: *“From chisels and tablets to the printing press to radio and television to twitter and Facebook, as long as we continue to have thoughts and ideas,*

we will continue to seek to publish and socialize them with others.”

You'll get a real sense of what students are thinking.

Forget student journals - young people feel empowered to reveal their true selves to a broader audience in a non-school setting. Get a hint of what's really happening in their thoughts and lives through social media.

You'll have easy access to in-the-moment materials.

From following [NASA](#) during the solar eclipse to [Jim Cantore](#) during major weather events, social networks provide up-to-the-minute information on what's going on around the world and provides a plethora of opinions to evaluate.

You'll connect your classroom to people making an impact.

It's usually a challenge to get people like politicians, prominent social activists, or astronauts in front of your students, but not only can you follow their thoughts on social media, you also have a decent chance of direct communication through messages or comments.

You'll globalize your classroom.

One of the most amazing aspects of the internet is how it's managed to make the world feel smaller. From current events to astro-photography, almost anything you can imagine is merely a click away. The educational opportunities are truly endless.

You'll connect with families.

Meet the teacher night is great and online parent portals are helpful, but a connection via social media is the perfect mix of personal and professional, allowing you to distribute not only classroom information, but also your teaching philosophy and

personal interests. It offers families the same opportunity, giving you more in-depth insight into where a student comes from. Students will think about lessons outside of the classroom.

Even the most fascinating content matter is often easily left behind when you move on to the next chapter. Social media allows you to introduce experts and areas of information in a way that will follow students out of the classroom and into their lives.

Bibliography

<https://study.com/academy/lesson/using-social-media-in-the-classroom.html>

<http://www.poweredwithtechnology.com/2014/10/social-media-and-classroom-part-one.html>

<https://www.weareteachers.com/10-surprising-ways-to-use-instagram-in-the-classroom-2/>

<https://www.teacherspayteachers.com/Product/If-the-Characters-in-Your-Story-had-Instagram-492577>

<https://www.teachthought.com/technology/6-ways-social-media-will-change-classroom/>

<https://www.teachthought.com/pedagogy/10-strategies-help-students-use-social-media-critical-thinking/>

НОВИТЕТИ И ТРЕНДОВИ ВО ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС

Павлина Харалампиева

ООУ Св. Кирил и Методиј-Велес

h_pavlina@yahoo.com

Анита Мирчева

ООУ Св. Кирил и Методиј –Велес

anitamirceva@yahoo.com

Апстракт

Технологијата се зголемува со брзо темпо низ целиот свет. Луѓето во денешницата не можат да замислат да поминат ниту еден ден без употреба на технологија. Таа стана наше секојдневие, а истражувањата покажуваат дека со технологијата се поедноставиле и подобриле многу нешта во сите сектори на човековиот живот и неговиот напредок.

Денес, образовната технологија има многу важна улога во изучувањето на нови работи. Поради нејзините ефекти, позитивно влијание и поинтересното и олеснато стекнување на нови знаења технологијата се почесто е присутна во образовниот процес. Со примената на најновите технолошки трендови во образовниот процес, пренесувањето и стекнувањето на нови знаења е поедноставно, поинтересно и многу полесно за учениците. Трендови како а што се виртуелна реалност, М-учење и видеа се иднината на образовниот процес.

Клучни зборови: образовна технологија, образовен процес, трендови

Abstract

These days technology is rising at a rapid pace all around the world. Nowadays, people cannot imagine spending a single day without the use of technology. It has become our everyday life, and research shows that technology has simplified and improved many things in all sectors of human life and its progress.

Today, educational technology has a very important role in learning new things. Due to its effects, the positive impact and the more interesting and easier acquiring new knowledge, technology is more often present in the educational process. By applying the latest technological trends in the educational process, transferring and acquiring new knowledge is simpler, more interesting and easier for students. Trends like virtual reality, M-learning, and videos are the future of the educational process.

Keywords: *educational technology, educational process, trends*

1. Вовед

Уредувањето на училиниците (кабинетите) од година во година се менува и осовременува со опремување на истите со модерна и современа технологија и алатки, кои го олеснуваат учењето и ги збогатуваат знаењета на учениците. Денес, училиниците се многу поразлични од училиниците пред десетина години. Многубројните новитети во образовната технологија секојдневно создаваат драстична промена во наставата и учењето. Сега, учениците мнгу полесно и побрзо имаат пристап до различни информации без да ја напуштат училиницата за да вршат

било какви истражувања. Подостапни се и едукативните образовни алатки, па образовната технологија може да се дефинира како било кој дигитален уред кој го олеснува или подобрува учењето на учениците. Со цел ефикасно да се искористи технологијата во училиницата, потребно е да се следат разберат и имплементираат тековните трендови во оваа област.

2. Новитети и трендови во образовниот процес

2.1. Виртуелна реалност

Виртуелната реалност (VR) веќе има добиено признание за својот огромен образовен потенцијал. Сведоци сме на многу прототипови и апликации од првата генерација VR, со целна публика од основно до средно образование. Овие алатки ги користат предностите на VR технологиите и се дизајнирани да обезбедат поголемо ангажирање на учениците како и соодавање на средина за визуелно и просторно изучување на комплексни теми. Тие нудат динамички, тродимензионални погледи на структурите и нивните просторни односи, овозможувајќи им на корисниците да се преселат надвор од "реалниот свет" преку интеракција или со менување и движење на виртуелните објекти. На тој начин овозможуваат согледување и приказ на истите што инаку би било тешко или невозможно да се согледа. Овие нови системи ветуваат дека ќе овозможат широко-базирани искуства за учениците од сите нивоа.

Во едно истражување поврзано со оваа иновативна алатка, беа вклучени 30 ученика. Со цел да се доживее предноста на оваа алатка, учениците беа поделени во 3 групи од по 10 ученика. Составот на учениците беше мешан (добри и послаби ученици). Првата група имаше за задача

да истражува за Бекингамската палата од специјализирани енциклопедии и додатна литература. Втората група следеше 3 различни презентации на тема Бекингамската палата, додека третата група имаше можност да користи виртуелна реалност за да научи за Бекингамската палата.

Резултати: Првата група ученици имаше солидни познавања од темата, но истите беа краткотрајни, бидејќи поголемиот дел од информациите учениците при истаржувањето и учењето од енциклопедии и стручна литература ги научиле за презентација на памет. Втората група исто така имаше солидни познавања, но повторно краткотрајни. Тие примија повеќе информации за кратко време, а во нивната меморија се задржуваа најинтересните фотографии и податоци како и одредени факти. Третата група на ученици, покажаа одлични познавања од темата. Тие со восхит и воодушевување раскажуваа за сето она што го виделе, со помош на новите VR технологии. Нивните знаења беа не само поголеми од знаењата на претходните две групи туку и многу потрајни, бидејќи тие се чувствуваа како вистински да ја посетиле Бекингамската палата. Нивните импресии од виртуелната посета траеше долго, но траеја и знаењата кои ги стекнаа од оваа тема. Со помош на VRтехнологијата знаењата на учениците не само што се поголеми туку се и многу потрајни, а учењето многу полесно и поинтересно.

Ова истражување како и желбата на учениците да ги користат истите почесто ја докажа ефективноста на оваа иновативна алатка во процесот на учење.

2.2.Употреба на видеа во образованието

Видео записите се почесто се користат во образованието како еден од инструментите за полесно и поинтересно учење. И самите ученици се внесуваат во сериозноста на работата и решавањето на проблемот како и покажувањето на своите знаења и вештини кога се вклучени во процес на снимањето и изготвувањето на видеото. Едно такво едукативно видео изготвено од страна на наставник и неколку ученици од ООУ „Св. Кирил и Методиј“ -Велес во 2013 година беше поставено на youtube. Во првите 3 години, видеото беше прегледано околу 20-30 пати, во главно од ученици и наставници од истото училиште. Меѓутоа, во изминатата година, видеото ја зголеми својата гледаност и до моментов видеото е изгледано 8,369 пати. Како одговорна личност за изготвување и прикачување на видеото имам директен пристап до информацијата за потекло на сообраќајот до видеото, и можам да потврдам дека истото се користи исклучиво за едукативни цели од страна на многу училишта во повеќе држави низ светот. Ова докажува дека видеата се почесто се користат во училиница на глобално ниво и стануваат тренд во образованието.



Со нивна примена учениците визуелно ги распознаваат и учат зададените теми и содржини, ги перцепираат нештата на полесен, поедноставен и попрактичен начин, интересот се зголемува кај повеќето ученици и сите се учесници во совладувањето на новите содржини кои се стекнуваат полесно и потрајно.

2.3. М-учење

Учењето преку мобилни телефони во склоп на образованието зема огромен замав. Трендот на користење на компјутери се менува со користење на мобилни телефони. Учениците најчесто ги користат мобилните телефони за истражување и добивање на потребни информации при учењето како и за разни разни едукативни игри. Едноставно компјутерите ги земенуваат со смарт телефони. Сообраќајот на корисници на мобилни уреди во последниве неколку години е двојно зголемен во споредба

со компјутерите и затоа компаниите за развој на мобилни апликации развиваат апликации кои можат да бидат многу корисни и во образовниот процес за полесно и поинтересно учење.

Според резултатите од анкета 4 спроведена во училиштето „Св.Кирил и Методиј“-Велес, 94% од учениците бараат информации на интернет преку своите мобилни телефони, 4% преку своите компјутери (бидејќи немаат wi-fi), а 2% подеднакво користат компјутер и мобилен телефон. Мобилните апликации им предизвикуваат огромен интерес и дел од нив под менторство на своите наставници се трудат и самите да создадат одредени апликации. Една успешна апликација беше изработена од ученикот Иво Мирчев под менторство на наставничката по информатика за „Здрав начин на живот“. Во неа корисниците имаат можност со внесување на својата возраст, тежина и висина, да пресметаат колку време во текот на денот треба да пешачат, колку е потребно да испијат вода, колку витамини е потребно да внесат во организмот во текот на денот, за да водат здрав живот и слично.

3. Иновативен начин на мотивирање на учениците

3.1. Facebook учење

Според резултатите од анкета број 4 спроведена во нашето училиште, најинтересно нешто што најмногу го привлекува вниманието на учениците додека користат Facebook, се апликациите кои што ветуваат дека ќе откријат нешто интересно за нив (од типот кое е твоето тајно име),

кое што подоцна ќе го споделат на својот профил во очекување на повеќе „лајкови“ и интересни коментари.

Затоа, како наставник дојдов до идеја да направам експеримент и за таа цел решив да применам нова техника. На секоја нова тема, со цел учениците да бидат мотивирани да учат им задавав работно ливче, кое содржи прашања од материјалот, но е во форма на квиз сличен на оној од Facebook. Според поените кои што секој ученик ќе ги добие на работното ливче, јас како наставник, одредував колку учениците го совладале материјалот и дали има потреба одредена содржина да ја дообјаснам. Истовремено, учениците не го доживуваат истото како тест или како работно ливче од материјалот, туку како забавен дел од часот. Според поените од одговорите, учениците добиваат интересна информација од типот (најмногу личиш на глумецот...). Една недела пред да биде дадено работното ливче на катедрата оставам теми (како случајност) со цел учениците да ги видат и да бидат информирани за областа од која што ќе бидат прашањата со цел да се спремат и да си го повторат материјалот.

Резултатите од овој експеримент покажаа дека на овој начин сите ученици се мотивирани да учат и да се спремаат за материјалот. Дури и слабите ученици исто така се трудат да ги научат основните работи од темата со цел и тие да учествуваат и да добијат повратна информација на крајот на часот.

Најинтересен е фактот дека учениците овие работни ливчиња не ги доживуваат стресно и не се обидуваат да препишат од другарчето што седи до нив, мислејќи дека на тој начин повратната информација нема да биде точна за нив, туку ќе се однесува за нивното другарче.

На почетокот учениците доучуваа дома она што не стигнале да го научат на часот, а со тек на времето почнаа да стануваат повнимателни на часовите и задаваа дополнителни прашања поврзани со темата, за да не поминуваат многу време за учење дома, туку материјалот да го совладаат во текот на часот на училиште.

4.Заклучок

Модерното време носи со себе многу новитети и технолошки трендови, кои се присутни насекаде во животот, па и во образовниот процес. Со оглед на масовната упореба на технологијата помеѓу младите во секојдневието, употребата на технологијата во образовниот процес е и повеќе од неминовна. Примената на современите и модерни алатки и образовни технолошки трендови овозможуваат поголем интерес кон изучување на зададената материја, нејзино полесно изучување и стекнување на трајни и квалитетни знаења. Секој наставник во процесот на поучување на ученикот мора да ги применува новитети и технолошките трендови во образовниот процес, ако сака да успее во својата работа, ако се стреми неговите предавања да бидат интересни и посакувани и да добива трајни и квалитетни знаења од учениците.

Користена литература

1. Brave New Digital Classroom: Technology and Foreign Languages Learning by Georgetown University Press, 2008
2. Using Technology with Classroom Instructions that Works-Howard Pitler; Elizabeth R. Hubbell; Math Kuhn ASCD, 2012
3. Z.J. Lu, Learning with Mobile Technology, Handheld Devices, and Smart Phones: Innovative Methods, IGI Global, Hershey, PA, USA, 2012.
4. Desmond, The Next Generation of Learning, Distance Education International, 2005
5. ITC: Changing Education-Chris Abbott, 2011

THE BENEFITS OF TEACHING AND LEARNING WITH COMPUTERS

Џенет Тасковска

Основно Училиште "Елпида Караманди", Битола, Р.
Македонија

janetaskovska@yahoo.com

Михајло Митковски

ЦЛИ – Битола

mihajloclic@gmail.com

Апстракт

Времето ги менува луѓето и луѓето се адаптираат на времето во кое што живеат. Времињата се менуваат и како сè се развива со самиот тек на времето, човекот постојано бара начин како да му се олесни животот и да биде компактибилен со денешниот начин на живеење.

21-виот век е период на технологија и не постои човек или индустрија што не употребува технологија.

Денес, луѓето морат да се во тек со времето. Ова значи дека образовниот систем се свртува од традиционална настава и учење до современа настава и учење користејќи ги компјутерите во наставата во и надвор од училиницата.

Клучни зборови: компјутери, настава, учење

Abstract

Time changes people, and people adapt to the time they are in. Life changes and evolves constantly and as time goes by humans are seeking out new ways to make life easier and compatible with today's busy lifestyle.

The 21st century is the era of technology – there is no person or industry that does not utilise technology in one way or another.

Today people have to keep up with the pace of computers. This means that the educational system has diverted from traditional teaching and learning to modern teaching and learning with the use of computers in everyday lessons both inside and outside the classroom.

Key words: computers, teaching, learning

Introduction

Having taught many years in a private school with a computer-based curriculum, has given me the opportunity to teach English through computers well before they were introduced and implemented into our educational system.

I have taught many generations of all ages, from children and teenagers to young adults and mature students. The teaching and learning conditions were a computer for every learner. This type of teaching and learning method has proven to me that teaching and learning can both be of great advantage for both the teacher and the learner. With this method children can show and develop their creativity and learning abilities as they

become familiar with the computer by using the various programs the computer offers as well as the teaching software appropriate for their age. Young adults and teenagers become skilled in more complex computer tasks they can then offer to prospective employers but they also develop their reading and writing skills and broaden their knowledge on various topics simply by teaching them how to research the Internet. As for mature students, who sometimes see the computer as something foreign, difficult and complicated to handle and work with, I found from my experience that they take as much initiative as any other age group and can be rather efficient with new technology.

When students go home they immediately sit in front of a computer, they have easy access to the outside world, that is, the Internet, so using a computer in class makes them familiar with computer literacy as well as improves their internet research skills, it teaches them to effectively and efficiently use the computer and most important appropriately.

The benefits of computers in the classroom

The benefits of using a computer in the classroom are many. The use of computers in teaching expands and broadens the students' knowledge and enhances their curiosity, which makes the computer an effective tool in teaching and learning as it has the ability to provide more engaging activities for students.

Computers in the classroom allow an individual approach to learning as well as pair work and group work. It makes learning more interactive.

Let's name a few benefits:

- Students can research information quickly, finding their own answers while making new discoveries,
- Computers enhances students' creativity through various activities even when playing online educational games,
- Tasks such as writing elicits the work from every student by using a computer,
- Students are more engaged by interacting with computers rather than learning by the traditional way (desks, pencils, paper...),
- Students become more productive and successful.

Not only does learning through computers make students more curious and involved actively, they also improve their computing skills by becoming more efficient in using Microsoft various programs. Using a computer in learning can strengthen self-confidence in students and bring out their creativity by using the variety of tools a computer program can offer.

Above all, the computer is the window to the world and the tool of knowledge of today.

History of computers in education

Let's take a look into the history of computers in education.

Modern communication such as radio, film, TV and computers created an information-rich society. Schools were no longer the only center of information, but had to compete for student attention.

The history of the modern computer era is a brief one. It has been about 50 years since the first operational computer was put into use: The MARK 1 in 1944 at Harvard and ENIAC in 1946 at the University of Pennsylvania. Early use of computers in education was primarily found in Mathematics, Science and Engineering as a mathematical problem-solving tool, allowing students to deal more directly with problems of type and size most likely to be encountered in the real world.

In 1959, at the University of Illinois, Donald Bitner began PLATO, the first project for the use of computers in education. This system served undergraduate education as well as elementary schools, a college in Urbana and a few campuses in Chicago. Although the era of computers in education is little more than 35 years old.

In 1963 John Kemeny and Thomas Kurtz transformed the role of computers in education from primarily a research activity to an academic one. They adopted the concept of time-sharing that allowed many students to interact directly with the computer. By 1974, over two million students used computers in their classes.

Computers in the classroom in the USA

American research shows that students who use computers learn to use word processors for work and at the same time learn computer jargon and strengthen grammatical

skills (which in our country would mean helping students learn the English language). Using computers helps students to become more focused on their work at home, in collaborative projects with other students and on their own.

Information and computer technology (ICT) lets schools foster a one to one e-learning environment while raising computer literacy among students.

Having computers as a part of education helps pupils gain higher results as they learn to think critically and better understand the world they live in.

Computers in the classroom in Macedonia

The Macedonian government's vision to supply computers for each student in every primary school country-wide has led to raise the initiative '*Computer for Every Child*'. The Academy for Educational Development (AED) and United States Agency for International Development (USAID) have assisted the Macedonia government to implement this initiative.

Macedonia was the first country in the Balkan area to invest in the Intel Learning Series, '*A project started by the government with one goal in mind: to modernise the educational system in Macedonia by introducing information and communication technology at the earliest grade level in the school system to create a knowledge-based society*' – Ivo Ivanovski, Ex-Minister of Information Society, Republic Macedonia.

The Intel learning Series solution contains the award winning interactive Skool™ Learning and Teaching Technology program. This program helps with the country's Math and Science curriculum as well as aids the Macedonian Ministry of Education and Science to keep course content up to date.

Conclusion

Having reviewed a few benefits of the use of computers in the classroom, we can say that computers are the most important tool of today and the future. Computers are a necessity in every job, in every field of work and in order to use them appropriately, students need to become familiar with computers at an early age and using them in the classroom can help them keep the pace of time.

Technology is just a tool. In terms of getting the kids working together and motivating them, the teacher is the most important'.
- Bill Gates

References

1. The Journal - 1997
2. www.useoftechnology.com
3. www.computer-accessories.com
4. www.softactivity.com
5. www.study.com



ЦЕНТАР ЗА ЛОКАЛНИ
ИНИЦИЈАТИВИ –
БИТОЛА
CENTER FOR LOCAL
INITIATIVES – BITOLA

Web: www.clibt.blogspot.mk

FB: www.facebook.com/clibitola

Contact: clibitola@gmail.com

ISBN: 978-608-65861-3-3